МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
бакалавра

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Виконала: студент, IV курсу,
групи 6.0541-с-з
спеціальності С5 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія»
Я.Ю. Дужий

Керівник: доцент кафедри соціології,
к.соц.н.,
О.В. Бондаренко

Рецензент: доцент, доцент кафедри
соціології, к.соц.н.,
Я.С. Пилипенко

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність С5 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
В.О. Скворець _____
23 грудня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Дужому Ярославу Юрійовичу

1. Тема роботи (проекту) Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення
Керівник роботи : Бондаренко О.В., к.соц.н.
Затверджені наказом ЗНУ від 19 грудня 2024 року № 1993-с
2. Строк подання студентом роботи 15 травня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи 1. Козирєв М. П. Соціологія : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 2. Загальна соціологія : навчально-методичний посібник. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова. URL: https://dspace.onu.edu.ua/bitstream (дата звернення: 02ю02ю2025).; 3. Котелевець А. М., Мартинюк Я. В. Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Спецвип. Т. 1. С. 174–179. 4. Гірц К. Інтерпретація культур : вибрані есе / пер. Наталя Комарова. Київ : Дух і Літера, 2001. 542 с.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1. Уточнити зміст основних понять: «повномасштабне вторгнення», «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство»; 2. Дослідити стан наукової розробки проблеми соціальної згуртованості; 3. Обґрунтувати принципи і методи дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців; 4. Визначити особливості соціальної згуртованості в патріотизмі українців; 5. Визначити сутність соціальної згуртованості в патріотизмі українців; 6. Дослідити сутність та зміст соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф; 7. Обґрунтувати емпіричний метод дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців; 8. Проаналізувати результати соціологічного дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців; 9. Розробити рекомендації та напрями оптимізації соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рисунків – 26

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бондаренко О.В., доцент кафедри соціології	25.12.25	25.12.25
Розділ 2	Бондаренко О.В., доцент кафедри соціології	04.02.25	04.02.25
Розділ 3	Бондаренко О.В., доцент кафедри соціології	04.04.25	04.04.25

7. Дата видачі завдання 23 грудня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Грудень 2024	*виконано*
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2024	*виконано*
3.	Робота над вступом	Січень 2025	*виконано*
4.	Робота над першим розділом	Січень 2025	*виконано*
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2025	*виконано*
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2025	*виконано*
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2025	*виконано*
8.	Робота над висновками	Травень 2025	*виконано*

Студентка _____ Я.Ю. Дужий

Керівник роботи (проекту) _____ О.В. Бондаренко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: складається з 66 сторінок, 30 позицій у списку літератури, 26 рисунків, 2 додатків.

ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ, СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ, ПАТРІОТИЗМ, УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Мета наукового дослідження: дослідити соціальну згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Об'єкт наукового дослідження: соціальна згуртованість українців.

Предмет наукового дослідження: соціальна згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Методи наукового дослідження: категоріально-термінологічний підхід, системний, діяльнісний підхід, структурно-функціональний підхід, , метод опитування.

Гіпотеза дослідження: Соціальна згуртованість позитивно впливає на патріотизм українців.

Висновки: 1. Виконано аналіз наукових досліджень соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення рфії.

2. Викладено інформацію щодо сутнісних характеристик соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення рфії.

3. Проаналізовано результати соціологічного дослідження які дозволили окреслити можливості покращення соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення рф.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 66 pages, 26 pictures, 30 literature sources, 2 annexes.

FULL-SCALE INVASION, SOCIAL COHESION, PATRIOTISM, UKRAINIAN SOCIETY

The aim of the research: to explore the social cohesion of Ukrainians in relation to patriotism under the conditions of the full-scale invasion by the Russian Federation.

The object of the study: social cohesion of Ukrainians.

The subject of the study: social cohesion of Ukrainians in the context of patriotism during the full-scale invasion by the Russian Federation.

Research methods: categorical and terminological approach, systemic approach, activity-based approach, structural-functional approach, and survey method.

Research hypothesis: social cohesion has a positive impact on the patriotism of Ukrainians.

Conclusions: 1. An analysis of scientific research on the social cohesion of Ukrainians in patriotism during the full-scale invasion by the Russian Federation has been conducted.

2. Essential characteristics of social cohesion of Ukrainians in patriotism under the full-scale invasion conditions have been presented.

3. Results of a sociological study have been analyzed, which made it possible to outline ways to improve the social cohesion of Ukrainians in patriotism during the full-scale invasion by the Russian Federation.

ЗМІСТ

ВСТУП……...…6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ…….…..9
1.1.Уточнення змісту і сутності ключових понять: «повномасштабне вторгнення» «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство»……9
1.2. Стан наукової розробленості проблеми дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців…….……16
1.3. Методологічні підходи до дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців ……...22
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ …….……25
2.1. Особливості соціальної згуртованості в патріотизмі українців ……25
2.2. Специфіка соціальної згуртованості в патріотизмі українців ……27
2.3. Сутність та зміст соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф……..…….30
РОЗДІЛ 3 ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ……..……33
3.1. Обґрунтування методів емпіричного дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців ……..…….33
3.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі ……35
3.3. Рекомендації щодо посилення соціальної згуртованості в патріотизмі українців…….56
ВИСНОВКИ…….……..59
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……63
ДОДАТКИ……...67

ВСТУП

Актуальність дослідження У зв'язку з повномасштабним вторгненням рфії в Україну від соціальної згуртованості українців в патріотизмі залежить сам факт іхнього існування як етносу та як нації. Агресивний ворог України значно перевищує її як за розмірами території так і за кількістю людських ресурсів. За такихвихідних умов саме соціальна згуртованість постає як ресурс якісний, та такий, що може перевищити кількісні показники рфії. Розуміння важливості соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення дозволить сформувати ефективні напрями її покращення. Таким чином, дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення рф є надзвичайно актуальним в суспільному вимірі.

Проблемна ситуація. За останні два роки спостерігаються значні соціальні проблеми, які особливо загострились під час повільного відступу ЗСУ після невдалої спроби контрнаступу у 2023 році. В першу чергу ми спостерігаємо проблеми з військовою мобілізацією, наявністю мілліонів ухилянтів, які не оновили данні в ТЦК та суспільною толерацією, попри роздратуваня, даної соціальної реальності. Можна провести певні паралелі і згадати кейс принесення в жертву окремих членів суспільства. Де факто, відбулась фіксація близько 1 млн. громадян україни у лавах Сил оборони, фактично без можливості демобілізвції. Мережа заповнена матерівлами про ухилянтів та посадовців-корупціонерів які задіяні в цих схемах. Вищенаведена соціальна реальність загрозливо сприяє збільшенню демотивації та моральному занепаду у частини українського суспільства. У цьому контексті соціальна згуртованість виступає дієвим механізмом збілшення ресурсності українського суспільства, його готовності в збройній боротьбі відстояти своє право на існування і як етносу і як нації.

Наукова новизна. Полягає в актуалізації дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення рфії. У дослідженні соціальна згуртованість розглядається не лише як теоретичне

поняття, а як дієва система, що функціонує у складних умовах повномасштабного вторгнення рф. Розглядається соціально згуртованість в контекстах волонтерства, патріотизма та громадянського суспільства. Дослідження дозволяє визначити зв'язок між соціальною згуртованістю та рівнем патріотизму, що має прикладне значення для подальшого покращення її та розвитку у взаємодії громадянського суспільства та держави.

Об'єкт дослідження: соціальна згуртованість українців.

Предмет дослідження: соціальна згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Мета: дослідити соціальну згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Завдання:

– уточнити зміст і сутність ключових понять дослідження: «повномасштабне вторгнення» «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство»;

– визначити стан наукової розробленості проблеми соціальної згуртованості в патріотизмі;

– виокремити методологічні підходи до дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі ;

– розглянути особливості соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– дослідити специфіку соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– дослідити сутність та зміст соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– визначити методологію прикладного дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– проаналізувати результати емпіричного дослідження;

– надати рекомендації щодо посилення соціальної згуртованості українців в патріотизмі.

Гіпотези:

1. Соціальна згуртованість позитивно впливає на патріотизм українців.

2. Соціальна згуртованість українців в патріотизмі посилюється завдяки волонтерському руху.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

1.1. Уточнення основних понять: «повномасштабне вторгнення» «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство»

Розглядаючи процеси становлення будь-якої нації, першочергово слід звернути увагу на суспільство та його традиційні надбання. Будь-яка людина — соціальна істота, яка знаходить себе та пізнає себе через групові взаємини. Саме ці групи, через усвідомлення хто українці такі і формулюють наше представлення саміх себе.

Конфлікти та гуманітарні кризи продовжують приносити страждання мільйонам людей у світі. Не є виключенням повномасштабно збройна агресія росії проти України. Спробуємо визначити поняття «повномасштабне вторгнення». Зазначимо що повномасштабне вторгнення РФ в Україну було здійснено в форматі воєнної агресія Російської Федерації проти України, яка відбулась 24 лютого 2022 року. Це розвиток агресії росії проти України, що почалась з анексії Криму у 2014 році та бойових дій на Донбасі.

Повномасштабне вторгнення відбулось як одночасний наступ російських військ на Україну з півночі (Білорусь), сходу та півдня, із залученням спеціально сформованих груп вторгнення регулярної армії. Це мало прояв у використанні ракетних обстрілів та інших видів повітряних атак, морської блокади та спроби захоплення Києва та інших великих міст України.

Повномасштабне вторгнення вілбувалось в контекстах порушення міжнародного права (статут ООН та Будапештський меморандум) та мало прояв як цивілізаційний конфлікт. Повномасштабне вторгнення спричинило гуманітарну катастрофу (загибель цивільного населення, зруйнована інфраструктура, міліони біженців). Разом з тим це викликало героїчний опір

українського народу що мав прояв у добровольчому русі, мобілізації до лав ЗСУ, поширенню волонтерів та соціальної згуртованості суспільства.

Визначимо соціальну згуртованість як інтегративну силу суспільства, яка забезпечує його єдність попри різноманітність та складність його соціальної структури. Визначає здатність суспільста до колективної дії, спрямованої на досягнення соціального прогресу. За сучасних умов повномасштабного вторгнення вона є вирішальною передумовою для збереження держави Україна.

У цьому контексті волонтерський рух, як прояв соціальної згуртованості, відіграє ключову роль, надаючи допомогу. Значенням для розуміння механізмів мобілізації громадян та їхнього внеску у підтримку соціальної координації, підтримку військових операцій та відбудову суспільства після війни. Волонтерський рух може надавати допомогу та підтримку військовослужбовцям, пораненим, внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та цивільному населенню під час конфлікту, що робить його надзвичайно важливим для мінімізації гуманітарних наслідків війни [12, 30 С.47].

Дослідження впливу волонтерства на соціальну згуртованість суспільства вказують на те, що волонтери, як правило, відіграють посередницьку роль у стосунках між солдатами та цивільним населенням, допомагаючи цим групам максимізувати свою діяльність в контексті триваючої війни. Розуміння цього посередництва між державою та волонтерством сприяє розвитку їх історії успіху, іміджу та репутації. Ця функція узгоджується із розумінням соціальної згуртованості громадянського суспільства, як посередника між державою та її громадянами.

Такі дослідження допомагають зрозуміти, як переконання, що керують діями громадянських активістів, можуть сприяти новим громадянським нормам та очікуванням щодо відповідних ролей та обов'язків громадян і держави в громадському та політичному житті. Це дослідження поєднує результати емпіричних досліджень, висновки, зроблені з особистого досвіду дослідників, історичний та порівняльний аналіз волонтерського руху. Воно розглядає досвід практикуючих дослідників у створенні та поширенні теоретичних та практичних

авторських соціальних технологій для впровадження позитивного образу волонтерства у публічний простір. Дане дослідження також аналізує історичні витоки волонтерства, воно приділяє особливу увагу сучасним збройним конфліктам, використовуючи приклад російсько-української війни для ґрунтовного аналізу волонтерського руху в контексті збройного конфлікту [12, с,34].

На початку повномасштабної російської агресії проти України волонтери мобілізувалися та почали надавати допомогу протягом кількох годин. Більшість міжнародних організацій, незважаючи на значні фінансові та людські ресурси, не змогли запропонувати гнучке та швидке реагування, яке могли забезпечити створені волонтерські групи, швидко розгорнувши логістичні та інші мережі. Усвідомлюючи це, деякі країн , зокрема Велика Британія та США, дедалі більше покладаються на волонтерів у багатьох секторах.

Це було помічено ще під час пандемії COVID-19, коли спостерігався сплеск взаємодопомоги та волонтерства. Це підтверджує тезу про те, що волонтерський рух є найактивнішим у моменти кризи в суспільстві. Волонтерство означає вільно обрану та цілеспрямовану діяльність, у якій люди беруть участь без очікування винагороди чи іншої компенсації. За словами Трегера та ін., волонтерство – це нестабільна та неоплачувана робота, керована унікальними особистими цінностями.

Зазначимо, що зарубіжні дослідники зробили значний внесок у вивчення сутності, функцій та змістовних характеристик волонтерства. У своїх працях вони досліджували історичні аспекти розвитку волонтерського руху в США. Одним із найсуттєвіших чинників у розвитку волонтерського руху в цій країні вважається створення стратегії президента Рузвельта, спрямованої на боротьбу з безробіттям, який створив Цивільний корпус охорони природи з метою проведення важливих заходів.

Відтоді характер волонтерського руху змінився з огляду на розвиток суспільних відносин. Розглядаючи основні властивості волонтерства, зазначимо,

що волонтерство – це певна форма організації в певній інституціолізованій сфері, яку часто називають некомерційним, неурядовим або третім сектором.

Згідно з Оксфордським словником, волонтер визначається як людина, яка погоджується добровільно робити неприємні або небезпечні речі [1]. Волонтерство має беспосередній зв'язок з патріотизмом.

Патріотизм – це важлива позиція, яка фундаментально впливає на функціонування національних спільнот у більшості країн з історично сформованими націями. Згідно з Кембриджським словником, «патріотизм» – це «відчуття любові до своєї країни більше, ніж до будь-якої іншої, та гордості нею», а «патріот» – це «людина, яка любить свою країну і, якщо необхідно, боротиметься за неї». Сьогодні це визначення застосовується до набагато ширшого контексту [2].

Відомий польський автор Владислав Копалінський [3]. дає ширше визначення патріотизму. Дослідник описує патріотизм як «любов до батьківщини, власної нації, поєднану з готовністю до самопожертви за неї, з визнанням прав інших націй та повагою до них». Інше визначення патріотизму говорить, що патріотизм – це «соціально-політичні ставлення та поведінка, що виражають прихильність до своєї громади, відданість їй, водночас поважаючи інші громади. Це також специфічна форма солідарності зі громадою, що реалізується відповідно до прийнятих нею правових принципів та норм, включаючи так звані громадянські зобов'язання».

Після аналізу літератури у нас складається враження, що завжди існують дві точки зору в розумінні патріотизму. Він може бути суб'єктивним, що визначає патріотизм як сукупність ставлення до батьківщини. У цьому випадку колективні цілі індивіда є найважливішими і переважають потреби індивіда (наприклад, громадянина). Він пов'язаний з емоціями та часто з регіоном чи країною, звідки походить індивід. Згідно з цією концепцією, індивід має більше спільного з колективом, ніж просто з місцевістю, де вони живуть разом, або мовою, якою вони розмовляють. Окремі соціальні суб'єкти поділяють свої цінності, досягнення, якості чи заслуги своєї нації. Це включає спільну історію,

подібний спосіб передачі вражень та вираження досвіду або оцінки подій та характерних обрядів

Друга теорія, яку часто включають у визначення, - це соціальна відповідальність у виконанні громадянських обов'язків. Тобто життя в колективі відповідно до спільних стандартів та принципів, створених національною спільнотою. Виконання зобов'язань та життя за ними визначається як прагнення до загального благополуччя та забезпечення його безпеки [4].

В контексті соціальної педагогіки перераховуємо три компоненти патріотичного ставлення, а саме: когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий. Когнітивний компонент – це знання людини, які є джерелом її суджень про батьківщину. Ці судження стосуються історії, культури, природних умов або економічної та політичної ситуації. Другий компонент патріотичного ставлення, тобто емоційнооцінний, включає оцінку нації та батьківщини та емоційну реакцію, що виникає в результаті цього. Емоції, пов'язані з патріотичним ставленням, можуть відрізнятися за напрямком, складністю або інтенсивністю. Останній компонент, тобто поведінковий, стосується поведінки, тобто готовності людини діяти заради своєї батьківщини.

Патріотичне ставлення може виражатися різними способами, від підняття прапора на національні свята до служби в армії. Ось як описують проблеми патріотизму та війни з ізраїльські дослідники соціальних та поведінкових наук. У монументальній праці Урі Бен-Еліезер [5].досліджує історичний розвиток ізраїльського націоналізму через призму його мілітаризації. Опираючись на детальний аналіз ключових конфліктів – від війни за незалежність 1948 року до сучасних інтифад і бойових операцій в Ґазі та Лівані, автор показує, як етнічний націоналізм формувався і зміцнювався взаємодією з мілітарною культурою. Виник наратив “нації-озброєної” (nation-in-arms), де військова відповідь стає основним засобом вирішення політичних конфліктів.

Бен-Еліезер розкриває, чому спроби шукати мир (наприклад, Осло) натикалися на глибоко вкорінені мілітарні стереотипи в культурі, політиці та релігійному дискурсі. Автор також підкреслює, що ізраїльське суспільство

вкорінює віру у “священність земель” і незмінність територій, що формує цикли ескалації. Це важливо для розуміння впливу мілітаризованого етно-націоналізму на політичні рішення й культурні тенденції в Ізраїлі протягом останнього століття.

Інші дослідники також захоплюються цією проблематикою. Так робота під редакцією Даніеля Бар-Таля та Ервіна Штауфа [6]. досліджує феномен патріотизму на різних рівнях: від індивідуального до національного. У їх роботі представлені наукові статті психологів, які аналізують патріотичні переконання, їх роль у суспільстві під час конфліктів, а також моральні дилеми, що виникають при поєднанні відданості Батьківщині й особистих моральних принципів. Особлива увага приділена тому, як патріотизм може формувати підтримку війни або навпаки — суперечити їй. Дослідження є важливим джерелом для розуміння патріотизму у контексті соціально-психологічних та політичних досліджень.

Патріотизм зазвичай вважається любов’ю до країни, любов’ю до співвітчизників, любов’ю до місця народження та глибокими почуттями до місцевих пам’яток, з якими людина стикається все своє життя, формуючи природний особистий, сімейний зв’язок з певною країною. Ця патріотична прихильність виявляється сильнішою за будь-яку моральну ідею справедливості, і вона є основою мотивації патріота платити особисту ціну, яка відповідає демократичним цінностям, згідно з якими ми завдячуємо своїм життям, освітою, культурою та свободою нашій країні.

Традиційно бути героєм війни завжди було найвищим вираженням любові до країни, оскільки поле бою утворювало арену, де логіка та особисті потреби можуть поступатися самопожертві. Не дивно, що підкорення поклику обов'язку, навіть коли це означає ризикувати своїм життям, часто було визначенням патріотичної відданості

Поміркована форма патріотизму не заперечує патріотизму як чесноти, якщо патріотична діяльність не заохочує аморальні дії. Поміркований патріотизм був глибоко досліджений та емпірично перевірений у Сполучених Штатах, Англії та Німеччині.

Професор соціології Річард Ллойд з Університету Вандербільта аналізує еволюцію уявлень про патріотизм у США. Якщо раніше США часто розглядалися як "маяк свободи", то сьогоднішнє сприйняття все частіше супроводжується критичним усвідомленням історичних і сучасних недоліків американської системи. Ллойд відзначає, що такі зміни є результатом посилення суспільних дебатів про расову справедливість, економічну нерівність та політичну поляризацію. Він наголошує, що сучасний патріотизм більше не є безумовним, а радше набуває форм роздумів, дискусії та вимог до вдосконалення країни. [7]

Його частіше називають конструктивним патріотизмом, і були зроблені такі спостереження : 1) Сліпий патріотизм спротивляється будь-якій формі критики щодо країни; конструктивний патріотизм проявляється через сумніви щодо того, чи відповідає патріотична дія цілям соціальної групи. 2) Сліпий патріотизм характеризується політичною ізоляцією та навмисним політичним невіглаством; конструктивний патріотизм корелює зі збором інформації, прагненням до соціальних висновків та високим рівнем політичної участі. Сліпий патріотизм тісно пов'язаний з націоналізмом і відчуттям того, що національна безпека, й, власне, сама національна культура — перебуває під загрозою; конструктивний патріотизм може відкласти національну ідентичність і навіть заперечувати почуття національної переваги. 4) Сліпий патріотизм визначає соціальну прив'язаність, використовуючи термінологію генеалогії та первісного походження, що формується в історії нації; конструктивний патріотизм формує соціальні кордони через громадянські процедури та спільну політичну структуру.

Зазначимо, що українське суспільство — це історично сформована спільнота громадян держави Україна, які проживають на території України та визначають себе як частину української нації, мають спільні культурні, мовні, ціннісні та соціально-політичні характеристики. У соціології суспільство визначається як складна та самодостатня цілісна соціальна система, що

складається з індивідів, соціальних груп, їх цінностей, інституцій та соціальних відносин та взаємодії між ними. [8]

Таким чином ми зазначимо, що патріотизм на сьогоднішній час процвітає через класичні традиції та новітні способи людської діяльності, такі як волонтерство. Є чотири аспекти поглядів на патріотизм: від знання своєї країни, до активності щодо її процвітання. Треба розрізняти сліпий патріотизм і його конструктивну версію. Як ми визначаємо, допомога одне одному у важкі часи сприяє росту любові до своєї Батьківщини. Зараз патріотизм надзвичайне явище яке водночас визначається національною самодостатністю та відкритістю для інших країн. Вищенаведені поняття розкривають сутність українського суспільства, як складної та самодостатньої цілісної соціальної системи, що складається з індивідів, соціальних груп, їх цінностей, інституцій, соціальних відносин та взаємодії між соціальними суб'єктами.

1.2. Історія дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах війни

Актуальність дослідження питання соціальної згуртованості в Україні визначається факторами які діють на українське суспільство та його взаємодії з глобальною спільнотою. Радикальні зміни в геополітичних відносинах, що характеризуються соціокультурною трансформацією, переходом суспільства до нових засад соціальної взаємодії, змусили переосмислити місце соціальної згуртованості і те, яким воно є у теперішньому світі який ми знаємо під час військового протистояння росії та України саме на українських землях.

Соціальна згуртованість громадянського суспільства в деяких аспектах стало ключовим, визначальним та вирішальним чинником його еволюційного розвитку. Попри значущість питання соціальної згуртованості в сучасному контексті, сама тема єдності не є новою. Це класична проблема в соціальних науках, яка досліджує зв'язки, що утримують суспільства разом, і те, як вони можуть руйнуватися або призводити до значної диференціації в сучасних соціумах.

Ця проблема була центральною в соціології, як новій науці, в дев'ятнадцятому столітті. На думку Еміля Дюркгейма (1858-1917), ключовим питанням було визначення соціального чинника, здатного замінити "механічну солідарність" доіндустріальних суспільств на єдність, що виникає між людьми зі схожими ментальними, моральними та ідеологічними переконаннями, але за умов складного, індустріального суспільства.

«Поняття «соціальна згуртованість» є міждисциплінарним і досліджується у щонайменше 15 наукових галузях, зокрема в соціології, соціальній психології, міжнародних відносинах, корпоративному управлінні та соціальній роботі. Це свідчить про потребу в комплексному підході до його вивчення» [9]

Треба зазначити, що «у формування теоретичних основ поняття значний внесок зробили класики соціологічної думки: М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Ф. Знанецький, Т. Лукман, які розробляли категоріальний апарат для аналізу згуртованості у структурі суспільства. Окрему увагу слід приділити працям, що акцентують на ролі соціального конфлікту як чинника, що, попри деструктивну природу, може сприяти зміцненню єдності та балансу в соціумі» [10, с. 68–70].

Сучасні українські дослідники вказують на те, «що проблема соціальної згуртованості в умовах формування громадянського суспільства, особливо в контексті війни в Україні, досліджується фрагментарно. Недостатньо опрацьовані механізми інтеграції соціальних суб’єктів та інституцій у трансформованому суспільстві, зокрема в умовах воєнного стану, що потребує додаткового аналізу ціннісних орієнтацій і очікувань молоді» [11,12].

Розглянемо науково-практчні українські дослідження соціальної згуртованості. Так, дослідження «Індекс соціальної згуртованості та примирення (SCORE / reSCORE)», його організаторами виступили: Центр сталого миру та демократичного розвитку (SeeD), ПРООН, USAID. Відзначимо, що це одне з найбільш масштабних дослідженнь соціальної згуртованості в Україні, яке проводиться з 2016 року. Після 2022 року індекс було оновлено до формату

reSCORE, щоб краще відображати виклики повномасштабної війни. Наведемо стисло його основні результати. [13].

Дослідники зазначили, що у 2023 році середній інтегрований показник співпраці в громадах становив 5,5 з 10 максимально можливих, соціальна толерантность визначалась на рівні 5,7, соціальна близькість на рівні 5,4, а показник відчуття відсутності соціальної загрози визначався на рівні 6,9. Польовий етап відбувався у 2024 році, й, дослідження охопило 7758 респондентів. Зазначимо, що дослідження виявило зниження довіри до влади, але з одночасним збереженням високого рівня горизонтальної згуртованості. [14].

Також відзначимо дослідженя «Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану» під керівництвом Ірини Бибик (Інститут проблем виховання НАПН України). В даному дослідженні аналізується рівень соціальної згуртованості серед молоді під час війни. Особлива увага приділяється участі молоді у волонтерських ініціативах. Також дослідженнядозволяє визначити, як саме молодь проявляє свою громадянську позицію та наскільки вона має відчуття ідентичності або приналежності до спільноти. Авторами дослідження було визначено, що молодь демонструє високий рівень самоорганізації та солідарності, що сприяє загалом зміцненню соціальної згуртованості в українському суспільстві [15].

Розглянемо результати дослідження «Реформи і соціальна згуртованість у прикордонних регіонах України», яке було проведено колективом авторів (Одне Осланд, Олександра Дейнеко, Ольга Філіппова). Дане дослідження описує. як саме впливають реформи у сфері освіти та децентралізації на соціальну згуртованість у Чернівецькій та Харківській областях. [16].Таким чином, в результаті проведенного дослідженя було виявлено що рівень соціальної згуртованості в Чернівецькій області порівняно з Харківською, є вищщім. Автори дослідження повязують це з історичними, соціально-демографічними та соціокультурними особливостями цих регіонів.

Зазначимо, що наступне дослідження «Соціальна згуртованість та медіа під час війни» було проведено ГО “Сприяння міжкультурному співробітництву” (PIC), IPMI, у взаємодії з Національною спілкою журналістів України. Дослідження аналізує та пояснює, як українські медіа сприяють або перешкоджають соціальній згуртованості під час війни. За результатами даного дослідження було визначено, що більшість журналістів впевнені в тому, що саме вони повинні активно сприяти зміцненню соціальної згуртованості. Також, як показало дане дослідження, локальні мас медіа мають більший вплив на соціальну згуртованість у громадах, особливо якщо мова йде щодо їх місцевих викликів перед якими вони постають, порівняно з національними. [17].

Так, дослідження «Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України» за авторством Анастасії Котелевець та Ярослава Мартинюка розглядає роль молоді в розвитку соціальної згуртованості громад, зокрема через волонтерську діяльність та громадянську участь. Дослідники визначили, що молодь є активним учасником соціальних змін, що виглядає як сприяння зміцненню соціальних зв'язків та розвитку громад. [18].

Розглянемо «Дослідження соціальної згуртованості в українських громадах» яке було організовано міжнародним фондом «Відродження» та Ipsos у 2023 році. Дане дослідження охоплює 12 громад. За отриманими результатами було визначано рівень довіри, солідарності та готовності до взаємодопомоги в даних громадах.

Також зазначимо, що за даними цього дослідження 95% респондентів висловили довіру до Збройних Сил України а 67% налаштовані допомагати іншим членам громади. Також найвищу довіру мають волонтери та місцеві активісти та лідери. [19].

Відзначимо, що дослідження «Соціальне відновлення та згуртованість для України: 15 рекомендацій» під проводом громадської організації Cedos було проведено в 2024 році [20]. В цьому дослідженні аналізується вплив війни на

соціальну згуртованість в українському суспільстві та надаються рекомендації для інклюзивного відновлення.

Вишенаведені рекомендації стосуються розвитку соціального житла для внутрішньо переміщених осіб, підтримка зайнятості та перекваліфікації населення та забезпечення доступу до якісної освіти та програм соціального захисту.

Складним для когнітивного та емоційного сприйняття є аналіз історії та причини воєн. Шокуючим висновком буде теза, що розвиток цивілізації, про що вже говорилося вище, супроводжується війнами. Війна впливає на розвиток кожного з наведених вище компонентів цивілізації. Попри свою неймовірну травматичність, війна сприяє культурному обміну між народами. Насильницьким шляхом відбувається об'єднання різних територій. Може відбуватись як знищення, так і створення етнічних груп, створення нових держав та імперій. Виявляємо один із головних парадоксів війни: вона, незважаючи на свою жахливу руйнівність, супроводжує процес розвитку цивілізації, має у собі як науку, так і мистецтво.

Акцентуючи увагу щодо причини сучасних конфліктів, зазначимо, що в епоху глобалізації вони виникають з економічних причин нового типу: боротьба ведеться за контроль не над окремими торговими шляхами, територіями, родовищами з корисними копалинами, а над усією світовою торгівлею, енергетичними ресурсами, переважно над нафтою, що набула глобального значення для сучасної цивілізації.

Війна також супроводжується соціальною згуртованістю в суспільствах, які вступили в збройний конфлікт між собою. Можливо припустити, що успіх та військові перемоги безпосередньо повязані з рівнем соціальної згуртованості.

Зазначимо, що людське життя в умовах суспільства споживання, цинічно оцінюється у грошовому еквіваленті соціальних виплат, затрат та витрат. З розвитком технологій, особливо інформаційних, солдат стає частиною складної бойової машини.

Незважаючи на абсолютно негативне ставлення до війни, ми визнаєм, що вона виявилася усталеним елементом як розвитку, так і занепаду світових цивілізацій. Саме про це говорили в чвій час О.Шпенглер [21]. та А.Тойнбі[22]. І своїми досягненнями у духовній сфері, науці, будівництві вони, як не дивно, виявилися зобов'язані війні. У процесі війн переймалися чужі досягнення, що не менш важливо, ніж захоплення ресурсів, і територій.

На сьогодні ми маємо цивілізацію, розвиток якої супроводжувався війнами. Такими є її закономірності. Зрозуміло, що у минулому зустрічалися народи, які не вели війни. Такі існують і зараз. Але, як правило, вони не зробили нічого видатного або впали жертвою більш агресивних сусідів, які безжально знищували племена, що не бажали воювати.

Є один цікавий феномен. У мирний час та в досить благополучних умовах люди часто об'єднуються у різні групи. Причини такого об'єднання є різними. І необов'язково це якісь організації чи рухи. Іноді це просто мешканці однієї вулиці чи кварталу. Ці групи нерідко ворогують між собою, вступають у конфлікти, хоча дуже значних причин для конфліктів начебто й немає.

Такий простий приклад показує, що людина не дуже й мирна істота, навіть коли немає об'єктивних причин виникнення конфліктів, які перераховані вище. Також значна кількість конфліктів супроводжує нас у повсякденному житті. Сімейні сварки, побутові чвари, конфлікти на роботі є складовою нашої соціальної взаємодії, й, певною мірою сприяють і соціальній згуртованості в ворогуючих групах.

На даний момент війна є, на жаль, нормальним, а отже, звичайним компонентом сучасного суспільства в тому вигляді, в якому воно існує. Для зміни ситуації необхідні зміни у глобальній системі цінностей і моральних орієнтирів людства. Таким чином ми звертаємо увагу на взаємозв'язок глобально соціального та особистісного аспектів розвитку ціннісних орієнтацій.

Відповідно, можна сказати, що ціннісні орієнтації є важливою складовою світогляду особистості, яка відображає її уподобання та прагнення до певних загальнолюдських цінностей. вони є головним фактором, який регулює та

детермінує мотивацію особистості та, отже, її поведінку. Ціннісні орієнтації можна розглядати як основну мету та сутність виховання молодої людини, на відміну від навчання.

Саме в процесі соціалізації молоді має приділятися підвищена увага процесу формування цінностей та перешкоджання генезі та розвитку антицінностей. Проте сучасне суспільство, що у стадії соціокультурної трансформації, нерідко втрачає інкультуруючий потенціал, що негайно відбивається на зростанні процесів криміналізації свідомості, радикалізму, екстремізму, військових конфліктів.

Теперішнє українське суспільство, яке так чи інакше. знаходиться на війні, показує новітні форми соціальної згуртованості, де традиційні цінності поєднуються з інноваційними механізмами взаємодопомоги. Останні дослідження вказують на те, як волонтерський рух став символом єдності, який не тільки покращює моральний дух і є більшою мотивацією діяти, але й формує нові способи громадянської солідарності та соціальної згуртованості. Аналіз історичного досвіду та сучасних реалій свідчить, що соціальна згуртованість є динамічним процесом, який потребує постійного наукового осмислення з урахуванням економічних, культурних та морально-етичних факторів.

1.3. Принципи і методи дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення

У дослідженні було застосовано як теоретичні, так і емпіричні методи. До загальнонаукових методів належать аналіз, синтез, узагальнення, порівняння. Серед соціологічних ми виділяємо анкетне опитування та глибинне інтерв'ю, а також контент-аналіз публічних джерел. Застосування кількісного та якісного аналізу дозволило глибше зрозуміти ставлення молоді до патріотизму та соціальної згуртованості.

Теоретичну основу дослідження становлять концепції структурно-функціонального підходу Т. Парсонса, теорія соціальної солідарності Е. Дюркгейма [23]. Теоретико-практичними аспектами є використання індексу

SCORE, який вимірює рівень соціальної єдності та довіри в українському суспільстві.

Зазначимо, що структурно-функціональний підхід визначає, шо суспільство розглядається як система, частини якої мають підтримувати рівновагу. Відповідно соціальна згуртованість в контексті цього підходу визначає стан інтеграції, солідарності та єдності суспільства.

Вищенаведений підхід є актуальним для аналізу колективної національної ідентичності під час війни. Крім того данний підхід дозволяє вивчяти такі інституції, як школа, армія, церква. Традиційно, особливо в контексті національної ідентичності, саме вони репрезентують та визначають соціальну згуртованість.

Також на нашу думку є доречним використання конфліктологічного підходу. Основними теоретиками даного підходу ми можемо вважати Карла Маркса та Ральфа Дарендорфа [23]. В контексті цього підходу соціальна згуртованість не є природною, вона формується або нав’язується через активну владну позицію. В традиційному та сучасному суспільстві існують нерівність, конкуренція, боротьба за ресурси. Разом з тим, соціальна згуртованість може відбуватись як результат мобілізації проти зовнішнього ворога. Це є особливо актуальним для українського суспільства під час повномасштабного військового вторгнення росії.

Також на рівні мікросоціології ми вважаємо доречним використати інтеракціоністський підхід. Найбільш відомими теоретиками даного підходу вважаються Джордж Герберт Мід та Ервін Гофман [24].

Сутність інтеракціоністського підходу полягає у визначенні соціальної згуртованості в контекстах результатів щоденних взаємодій на мікрорівні. Відповідно, ідентичність формується через спілкування, символи, ритуали під час соціальної взаємодії. Інтеракціоністський підхід є доречним під час досліджень таких «малих соціальних груп», як сім'я, волонтерські організації, територіальні громади. Також данний підхід доречно застосовувати для

дослідження комунікацій у соціальних мережах, волонтерських соціальних проектах, комюніті вимушених переселенців.

В контекстах соціальної згуртованості та національної ідентичност є доречними культурологічний та символічний підходи. Відомими теоретиками данних підходів вважаються Кліффорд Гірц [25], Ентоні Сміт та Бенедикт Андерсон [26].

Культурологічний та символічний підходи розглядають згуртованість через конструювання спільної соціокультурної реальності (міфів, наративів). Це відбувається за допомогою символічного змісту важливих свят та пам'ятних подій та дат. Таким чином спільна історична пам’ять формує певні аспекти національної єдності. За допомогою дпних підходів ми можемо здійснити аналіз публічних ритуалів, ціннісних мемів, героїзації осіб та подій, колективної травми тощо.

Щодо нашого дослідження актуальним є міждисциплінарний підхід, який поєднує соціологію, політологію, психологію, культурологію, економіку. Також цей підхід застосовується в дослідженнях таких міжнародних організаціях, як ООН та ОБСЄ. Не є виключенням громадська організація Cedos.

Принципи дослідження включають наукову об’єктивність, етичність, міждисциплінарний підхід та практичну спрямованість. Під час збору даних дослідники повинні дотримуватися норм добровільної участі, конфіденційності та поваги до респондентів.

Отже, це дослідження поєднувало теоретичні (аналіз, синтез, порівняння) та емпіричні методи (напівструктуроване інтерв’ю), що дозволило нам дослідити соціальну згуртованість. Теоретична база включала структурно-функціональний підхід Парсонса, концепцію солідарності Дюркгейма та конфліктологічний підхід.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

2.1. Сутність соціальної згуртованості українського суспільства та його патріотизму

Розглянемо сутність соціальної згуртованості за допомогою концепції громадянського суспільства. Дослідники розуміють термін «громадянське суспільство» як сферу взаємодії економіки та держави, яка передусім включає сфери найтіснішої взаємодії, такі як сім'я, добровільні об'єднання, громадські рухи та різні форми публічної комунікації. Суттєвими характеристиками громадянського суспільства є його структура залежно від типів відносин та суспільних інститутів; незалежність, і водночас тісний зв'язок з державою, яка перетворюється на класифікацію компетенцій; визнання людини як найвищої цінності, її прав, свобод та законних інтересів.

Волонтерство є основою побудови соціально згуртованого та стабільного громадянського суспільства, а також зміцнює зв'язок між громадянами та державою. Зазначимо також, що революції та збройні конфлікти виступають як моменти масової соціальної мобілізації, спрямованої на повалення існуючих політичних, культурних та економічних відносин у країні з метою встановлення інших соціальних відносин. Дослідники[27] простежують розвиток волонтерського руху в Україні з 2014 року в контексті збройної агресії російської федерації.

Дослідники зазначають, що навесні 2014 року українське суспільство зіткнулося з проблемою неготовності національних збройних сил. Дослідники вказують, що тенденція до використання добровольчих сил під час війни в Україні зберігається. Відповідно, це формує нові підходи до розуміння значення та перспектив розвитку волонтерського руху. Збройна агресія російської федерації проти України є найактуальнішим прикладом всебічного залучення

волонтерів до допомоги не лише армії, а й громадянському суспільству. Досідники зазначають, що російсько-українська війна призвела до появи «спонтанних волонтерів», які пропонують свою допомогу в різних сферах суспільного життя.

Російська збройна агресія виявила необхідність посилення волонтерського руху в Україні, створення чіткої ідентичності волонтера як особи, яка присвячує час і ресурси підтримці Збройних Сил та наданню допомоги внутрішньо переміщеним особам [28]. Зростання волонтерства в Україні на тлі війни є процесом морального оновлення суспільства. Наразі існують два основні мотиви волонтерства: загальне бажання допомогти та бажання займатися волонтерством від імені українських біженців. Згідно з Всесвітнім індексом благодійності 2023 року, Україна зафіксувала найбільше у світі зростання індексу благодійності та волонтерства у 2022 році порівняно з попереднім роком [29].

На ранніх етапах волонтерського руху інституційні механізми співпраці з державою були практично відсутні. Проте зростаючий вплив та суспільна повага до волонтерів змусили владу шукати шляхи взаємодії. Однією з ключових перешкод залишається дефіцит довіри між органами влади та громадянським сектором в Україні. При цьому саме волонтери мають найвищий рівень довіри серед усіх соціальних груп, що обумовлює їхню політичну вагу.

Поняття «волонтер» перетворилося на соціальний феномен, який визначив нову епоху суспільної активності. українській політичній «моді». Роль добровольців у російсько-українській війні підтверджує важливу соціально-політичну динаміку, яка впливає на довіру до політичних інституцій, намагаючись оцінити силу громадянського суспільства країни. Питання волонтерства створюють основу для критичного громадянського сприйняття, яке переглядає значення та взаємовідносини між громадянами та державою. У контексті громадянського суспільства, яке протистоїть радянському минулому, Україна є яскравим прикладом того, як наративи сприяють формуванню простору між державними дискурсами та повсякденною практикою громадян, особливо в контексті військового конфлікту.

Волонтери справедливо вважають, що їхня місія полягає в залученні громадян до вираження своєї волі або контролю актуальних подій. Важливо зазначити, що підтримка волонтерства виходить як з індивідуальних, так і з колективних ініціатив громадян, хоча участь у волонтерстві не є загальним громадянським обов'язком, і кожен громадянин може брати в ньому участь на власний розсуд.

Актуальність отриманих результатів визначається тим, що роль волонтерських рухів полягає в об'єднанні громадян навколо спільних цілей та ідеалів. Волонтерський рух є пріоритетним компонентом держави, стратегічний розвиток якої детерміновано низкою чинників, зокрема визначальними є, військовослужбовці, патріоти та волонтери. Тож воно є найважливіший компонентом під час військових конфліктів, оскільки вони можуть спонукати громадян до дій, надавати підтримку військовим та цивільним що постраждали, а також сприяти громадянській свідомості та активізму. Волонтерство забезпечує економічну незалежність та стабільність. Волонтерський рух зміцнює незламність українців та військову міць держави. Приклад сучасної України показав, що в умовах нестабільної політичної та військової ситуації в Європі волонтерський рух має заохочувати до більш активної участі громадян у державних справах та політичному процесі.

Соціальна згуртованість українського суспільства визначається волонтерством, як символічним «містом» між громадянами та державою. Російсько-українська війна стала причиною збільшення волонтерського руху, який став потужним інструментом соціальної згуртованості, мобілізації та патріотичного виховання. Зараз українське волонтерство перетворилося на важливий елемент громадянської ідентичності та чинник стабільності суспільства в умовах агресії росії.

2.2. Специфіка соціальної згуртованості в патріотизмі українців

Волонтерство також є проявом громадянського активізму та самоорганізації. Це дослідження визначило проблеми та виклики, з якими стикаються волонтери та

волонтерські організації в зоні конфлікту, такі як безпека, доступ до ресурсів та координація дій. У дослідженні окреслено академічне бачення створення волонтерського руху, розглянуто всі можливі шляхи та приклади зміцнення волонтерства у збройному конфлікті та його вдосконалення відповідно до світових стандартів. Дослідникам, які цікавляться волонтерством та громадянським суспільством у збройних конфліктах, слід подивитись ризики та виклики, з якими стикаються волонтери в зоні конфлікту.

Феномен війни у суспільстві дуже часто поєднується із твердженням поняття свободи, проте сам собою термін свободи має безліч варіантів трактування. Сучасне суспільство прагне свободи, але водночас не розуміє, що замість «свободи від» необхідна «свобода для». При цьому кількість предметів, якими ми володіємо, не зробить нас вільними, так само і те, що свободу необхідно відрізняти від свавілля. У суспільстві споживання життя вже давно має грошовий вимір. Цим значною мірою визначається сучасне маскультурне ставлення до війни. Війна у системі цінностей масової культури (фільми, комп'ютерні ігри) стала свого роду бізнесом, та її результати оцінюються як прибутків і збитків.

Часто ми чуємо у зведеннях новин про те, скільки грошей було витрачено на якісь військові операції, скільки коштував кожен витрачений боєприпас і спорядження для солдатів. Також ми розуміємо, як у війнах заробляють у той чи інший спосіб (від військових замовлень до захоплення ресурсів противника). Людина за цією схемою перетворюється на бойову одиницю, дієвий придаток до техніки, особливо з розвитком інформаційних технологій та високоточної зброї. Втрати серед цивільного населення давно вже стають звичними і навіть звичайними фактами хроніки новин.

Умови збройного конфлікту впливають на характер та специфіку волонтерства, роблячи його надзвичайно важливим та непередбачуваним. Умови збройного конфлікту збільшують потребу в гуманітарній допомозі та підтримці постраджалих, що робить волонтерство надзвичайно важливим компонентом гуманітарного реагування.

Волонтерство під час збройних конфліктів охоплює широкий спектр діяльності. Так, від гуманітарної допомоги та медичної допомоги до психологічної підтримки та організації тимчасового житла. Зазначимо, що незвичайні конфліктні ситуації створюють проблеми для волонтерів, такі як загрози безпеці, доступ до зон конфлікту та обмеженість ресурсів. Дослідження волонтерства та громадянського суспільства у збройних конфліктах мають велике значення, оскільки збройний конфлікт створює гостру потребу в гуманітарній допомозі. Державний розвиток у політичній та економічній сферах детермінований від волонтерського руху як ефективного інструменту створення позитивного іміджу держави.

З погляду ціннісного аналізу феномена війни можна назвати такі особливості:

1. Війна - це частина єдиного процесу розвитку людської цивілізації, що впливає на розвиток соціального, культурного та науково-технічного компонентів.

2. Можна виділити п'ять основних причин воєнних конфліктів: демографічний тиск, боротьба за ресурси, економічні, ідеологічні конфлікти (серед них і релігійні війни), боротьба за владу.

3. З давніх-давен війна була пов'язана з моральними нормами, системою цінностей. Наприклад, в античності, як вважають історики, війна вважалася нормальним явищем, способом виявити хоробрість, доблесть, патріотизм і пов'язувалася з поняттям гріха, хоча ставлення до вбивства, на думку істориків, було негативним. Поняття гріха з'являється у християнстві, і вбивство посідає перше місце у визначенні смертних гріхів.

Але в Середньовіччі обґрунтовується концепція війни за віру, і війна вже вважається доброю справою, якщо ведеться проти невірних чи єретиків, що, безперечно, суперечить християнським нормам. Тут ми стикаємося з одним із перших парадоксів війни: війна ведеться за ідеали, але багато в чому цим же ідеалам суперечить.

Є контраверсійна теза, що з розвитком сучасної цивілізації. поступово війни з ідеологічних причин практично повністю йдуть у минуле, і якщо й відбуваються, то дуже рідко. Але ми отримуємо наступний парадокс війни: поєднання практичних інтересів та ідеології. При цьому в ліберальних демократичних суспільствах, на відміну від автократій, зростають антивоєнні настрої серед мас, дедалі менше людей бажають воювати. Рішення про оголошення війни тепер ухвалюється виключно урядами, які намагаються використати у своїх інтересах настрої мас.

Тож ми бачимо, що соціальна згуртованість під час війни йде через волонтерство, яке стає ключовим механізмом гуманітарного реагування, назважаючи на небезпеку та небезкінечні ресурси. Дослідження показує нам, що волонтерство в умовах конфлікту не лише забезпечує допомогу тим, хто постраждав, а формує нові моделі громадянської солідарності та адаптації до світових реаліїв. Те, що ми говоримо про війну свідчить, що вона залишається складовою суспільного розвитку, в контекстах економічних інтересів, свободи та моралі.

2.3. Сутність та зміст соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф.

В даний час у кризових умовах нашої країни після початку повномасштабної війни необхідне відродження духовності, виховання громадян, особливо молодого покоління, в дусі любові до України, патріотизму. У здійсненні патріотичного виховання необхідні використання нових концептуальних підходів, в першу чергу, усвідомлення того, що підвищення цінності патріотизму, особливо у представників підростаючого покоління, має бути пріоритетним напрямом державної політики: проведення організаторської та управлінської діяльності, заснованої на досягненнях сучасної науки; розробка та впровадження ефективної системи патріотичного виховання у ВНЗ, що забезпечує оптимальні умови формування та розвитку у молодих людей вірності Україні. Саме це обумовлює готовність щодо служіння державі та суспільству,

чесному виконанню громадянського обов'язку та службових обов'язків. Затвердження у почуттях і свідомості молоді патріотичних цінностей, переконань, поваги до історії, традицій та культурної спадщини України, повинно бути спрямовано на підвищення престижу державної, зокрема військової, служби; створення ефективних механізмів, що забезпечують функціонування системи патріотичного виховання молодих людей, особливо після початку повномасштабної війни.

Таким чином, як фіксують чисельні соціологічні дослідження, цінності патріотизму займають стійке місце у системі ціннісних орієнтацій української молоді в умовах війни. Переважна більшість опитаних молодих людей пишаються тим, що вони є громадянами України. Дві третини молодих українців не представляють як свою Батьківщину іншу країну, крім України. Переважна більшість молодих людей планують жити у своїй рідній країні і працювати на її благо. Дійсно, дуже багато залежить від соціально-економічної та безпекової ситуації в країні. Разом з тим, значний вплив мають сім'я, референтна група (друзі, однокласники, одногрупники), освітні заклади, твори літератури та кінематографії. Багато залежить і від методів патріотичного виховання. Більшість респондентів вважають за необхідне знайомити підростаюче покоління з історією, культурою і цінностями країни та рідного краю, проводити оборонно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі заходи, втілювати здоровий спосіб життя, та любов до своєї землі.

Зазначимо, що здебільшого молоді люди люблять свою країну і своє місто і пишаються ними, готові працювати для їхнього процвітання і стати на їхній захист у разі потреби. Менш за інших сформовано інформаційну та когнітивну складову цінностей патріотизму. Респонденти визнавали, що погано знають історію, її героїв, недостатньо наймі з культурною спадщиною своєї Батьківщини. Як показало дослідження, можливою причиною того є те, що молоді люди не завжди вважають, що історико-культурна обізнаність є важливою характеристика патріота. Однак у молодих людей в даний час формується тип патріотизму, пов'язаний з працею на благо України, її

економічною підтримкою, а також як з вихованням своїх дітей, як патріотів, так і самовиховання.

У час війни створюється нове покоління патріотизму серед української молоді, яка готова захищати зі зброєю в руках країну та працювати на її благо, але і їй потрібно глибше вивчати історію та культуру спадщини. Дослідження підтвердило, що у молоді високий рівень патріотичних настроїв, але виявило необхідність системних змін у підходах до виховання, зокрема впровадження інтерактивних методів та практики. Ключовим завданням держави є створення ефективної системи патріотичного виховання, яка поєднуватиме традиційні цінності з сучасними соціальними реаліями, сприяючи свідомому формуванню патріотизму.

РОЗДІЛ 3
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

3.1. Обґрунтування методів емпіричного дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців

Для проведення проактичного дослідження був використаний метод напівструктурованого інтерв'ю [30]. Напівструктуроване інтерв’ю - це метод збору соціологічної інформації, що поєднує заздалегідь підготовлений перелік основних питань з гнучкістю у веденні діалогу. Метод має низку переваг: 1) забезпечує широку контекстуальну картину досліджуваного явища; 2) дозволяє глибше дослідити думки респондента завдяки додатковим питанням, що розкривають основні блоки гайду; 3) дає можливість інформанту самостійно обирати темп і швидкість відповіді на питання; 4) дозволяє аналізувати невербальні реакції та контекст відповідей.; 5) забезпечує розкриття складних тем (в нашому дослідженні соціальної згуртованості) через відкритий діалог ; 6) дає можливість гнучко адаптувати питання під специфіку конкретного інформанта; 7) забезпечує збір багатогранних даних (включаючи особистісні мотивації).

Відповідно, щодо дослідження соціальної згуртованості та патріотизму напівструктуроване інтерв’ю допомагає виявити, як молодь тлумачить поняття «патріотичний обов’язок». Також під час напівструктурованого інтерв'ю визначається встановлений раніше емоційний зв’язок із країною через особисті історії. Також, ми визначаємо чинники, що вплинули на погляди інформантів (сім’я, освіта, події війни).

Методи аналізу отриманої інформації включатимуть елементарний статистичний аналіз, такий як простий та перехресний. Просте групування – класифікація даних за однією ознакою. Зв'язування фактів відбувається відповідно до описової гіпотези щодо провідної ознаки групування. Перехресне групування – зв'язування даних, попередньо впорядкованих за двома ознаками,

для виявлення взаємозалежностей, взаємоконтролю показників та формування нового комплексного висновку який на основі поєднання двох властивостей або станів об'єкта може визначити направлення. пояснюється необхідністю знайти взаємозв'язок між патріотичними установками молоді та її соціально-демографічними характеристиками.

Інструментарій дослідження включає план аналізу, оціночний лист спостереження та анкету. З метою виявлення патріотичних установок, норм, цінностей та ідеалів у громадській думці молоді було організовано авторське соціологічне дослідження. Під час збору первинної соціологічної інформації було використано анкетне опитування. У самому анкетному опитуванні взяли участь більше осіб чоловічої статі 6 чоловіків і 4 жінки, відповідно). Віковий контингент респондентів представлений у наступному співвідношенні: 18 років – 2. 20 років – 1, 21 рік – 2, 23 – 1, 26 -1, 30 – 3. Аналіз даних, було здійснено за чотирма показниками. До першого показника були включені змінні, створені задля виявлення позиції респондентів щодо патріотизму: його визначення, трактування їм понять: «патріотичний обов'язок», «патріот», і навпаки, «непатріот», знання державних свят та його історичної значимості тощо. У другий показник - змінні, що виражають чуттєве, емоційне ставлення респондента до рідного міста та країни. У третій показник увійшли змінні, що дозволяють визначити наявність у молодої людини бажання і готовності проявити себе як патріота, зробити вчинки на благо Батьківщини. В рамках четвертого показника були проаналізовані відповіді на питання, спрямовані на виявлення факторів та акторів, які справили вирішальний вплив на формування патріотичних установок молоді. Розглянемо дані докладніше.

Когнітивний компонент проявів патріотизму. Однією з труднощів, з якою стикаються дослідники патріотизму, є неоднозначність трактування даного терміна. Це зумовлено складною природою патріотизму, різноманіттям форм його прояву, залежністю його конкретного змісту від історичних, соціально-політичних та економічних умов.

Науковець, який за допомогою включеного спостереження досліджує патріотизм, постійно стикається з труднощами, пов'язаними з фіксацією результатів спостереження. Записи результатів спостереження, як правило, не можуть здійснюватися безпосередньо під час спостереження, оскільки це може впливати на респондентів. Зазвичай фіксація даних відбувається після завершення контакту з випробуваними. Однак у такому варіанті виникають проблеми: деякі деталі можуть забуватися, можуть з'являтися події, яких насправді не було, а їх образи можуть бути синтезовані у свідомості спостерігача на основі асоціацій з побаченим, почутим чи прочитаним раніше. Це може відбуватися мимоволі, незалежно від бажання дослідника. Іноді отримані результати просто не відповідають дійсності через накладання суб'єктивних оцінок спостерігача, які відображають його власні переконання, установки та звички.

Напівструктуроване інтерв'ю як метод дослідження патріотизму молоді під час війни дало нам можливість виявити глибинні аспекти патріотичних установок української молоді, серед іншого їх когнітивні, емоційні та поведінкові паттерни, через аналіз їх виключних подій в житті та індивідуальних тлумачень понять. Дослідження засвідчило, що війна значно вплинула на формування патріотичних цінностей молоді, зокрема через прямий досвід участі або співпереживання, що підтверджується даними аналізу соціально-демографічних характеристик та якісним змістом інтерв'ю. Але й цей метод має обмеження, пов'язані з суб'єктивністю інтерпретації даних та складністю фіксації невербальних реакцій, який може потребувати іншого застосування кількісних методів для підвищення об'єктивності цього опитування.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі .

В результаті анкетування з'ясувалося, що для більшості опитаних (6) патріотизм асоціюється, в першу чергу, з "любов'ю до рідної оселі, міста, держави, відданістю національним цінностям, звичаям, способу життя". До того

ж, для (4) людей ключовим аспектом патріотизму виступає "безкорислива відданість та служіння Батьківщині, готовність до самовідданості задля її процвітання або захисту"; для (4) - "національна ідентичність, відчуття гордості за належність до свого народу". Найменше респондентів означили патріотизм як "бажання працювати для розквіту Батьківщини" (2), а також як "інтернаціоналізм, готовність співпрацювати з представниками інших народів та націй для майбутнього України" (Рис. 3.1.)

Рис 3.1. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Що, на Ваш погляд, є патріотизмом?»

Таким чином, отримані дані дозволяють зробити висновок про те, що, в основному, для молоді патріотизм має позитивне забарвлення, пов'язане з любов'ю до Батьківщини і служінням їй і лише для невеликої кількості молодих людей - до інших народів і націй. Здається необхідним розглянути, яку роль системі цінностей патріотизму молоді займає ключове у цьому питанні поняття «Батьківщина». Переважна більшість молодих людей, які написали есе, впевнені, що «мати Батьківщину, рідне місто, рідну землю є найціннішим» для будь-якого громадянина. Любов до Батьківщини є молодим людям найсильнішим мотивом для активної творчої діяльності людини. «Я думаю, у будь-який час поняття

Батьківщини, цінуватиметься. Особливо під час важких подій під час війни в Україні.

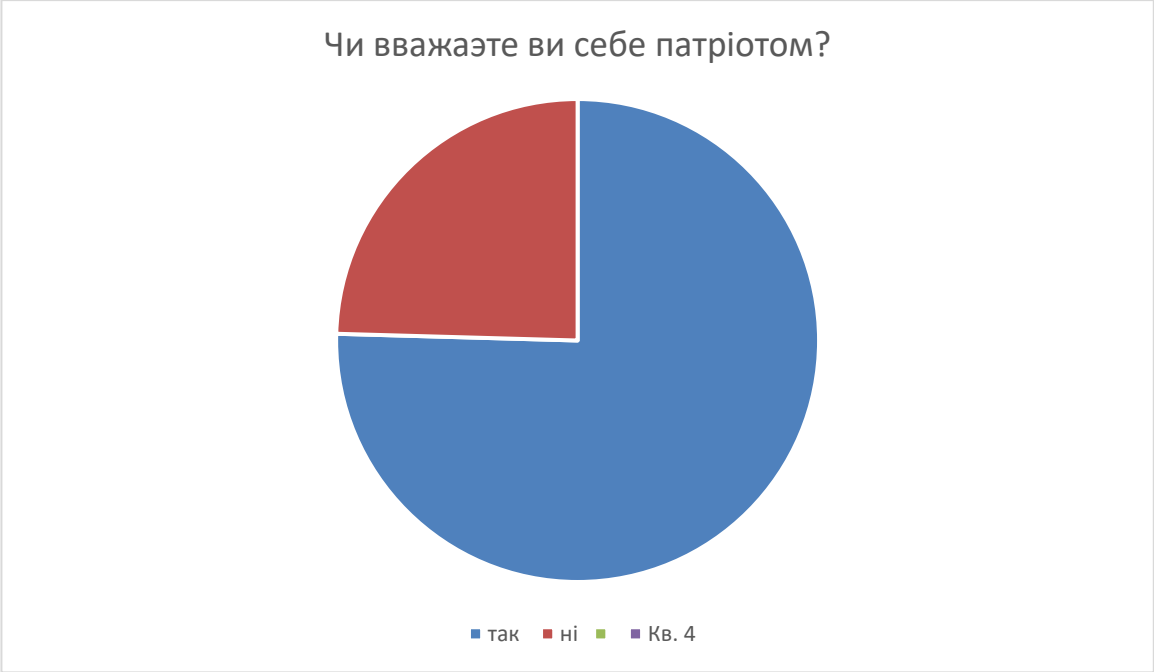

Рис. 3.2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: Чи вважаєте ви себе патріотом?

Вважають себе патріотами абсолютна більшість опитаних представників молоді - 8. Гендерний розподіл з даного питання не показав яких-ось великих відмінностей у думках чоловіків і жінок.,

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Що, на Ваш погляд, є «непатріотизмом»?» показаний на Рис.3.3.

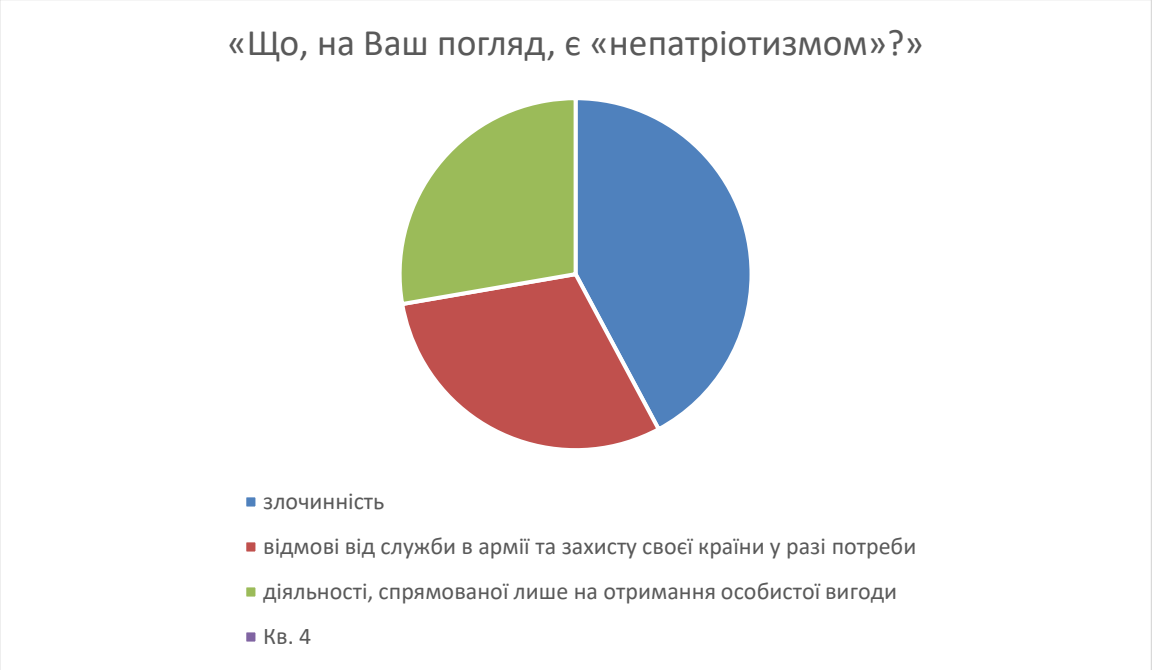

Рис. 3.3. «Що, на Ваш погляд, є «непатріотизмом»?»

Для більшості респондентів проявом «непатріотизму» є злочинність 5. Для значного числа опитаних 3 «непатріотизм» проявляється у відмові від служби в армії та захисту своєї країни у разі потреби, а також у вигляді діяльності, спрямованої лише на отримання особистої вигоди - 3.

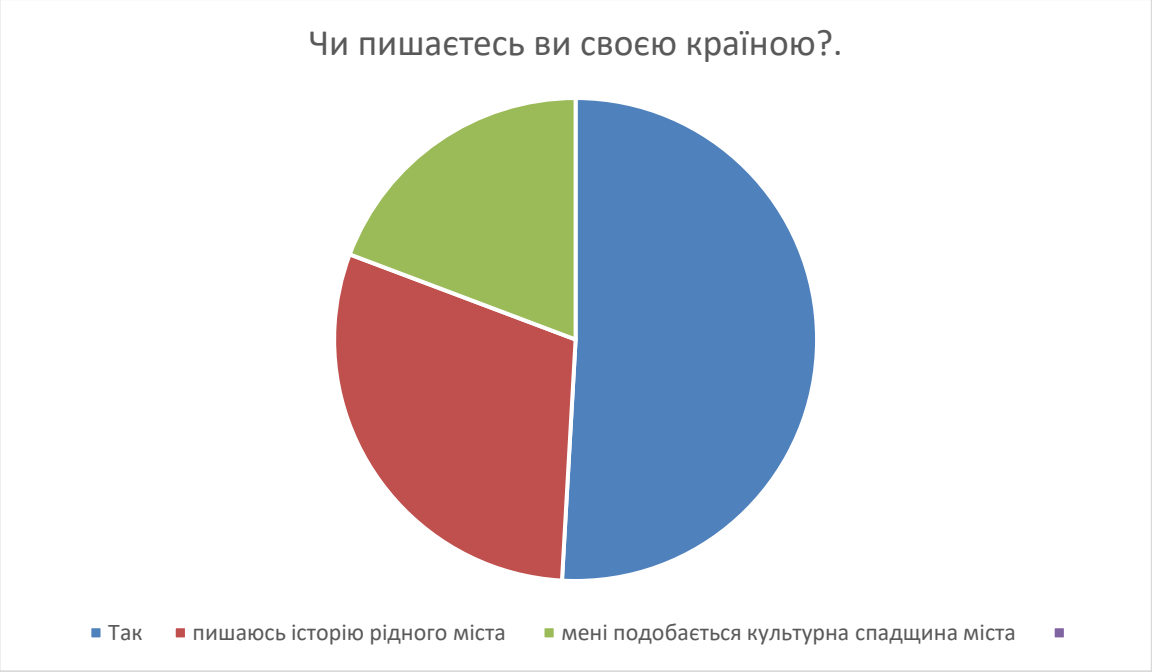

Рис. 3.4.Чи пишаєтесь ви своєю країною?

Результати опитування показали, що переважна більшість анкетованих 8 пишаються тим, що є громадянами України. На рис. 3.4. ми бачимо що більшість

молоді пишаються країною свого проживання 7. Як предмети гордості більшість респондентів назвали історію рідної країни 4, на другому місці за популярністю – культурна спадщина України 3.

Таким чином, аналіз даних, отриманих у ході проведеного соціологічного дослідження, дозволяє зробити висновок про виразність у молоді емоційною складовою проявів патріотизму, яка полягає в наявності у них позитивних почуттів по відношенню, як до рідної країни, таки до міста. Зараз багато хто говорить про відсутність патріотизму у молодого покоління. Однак отримані в ході дослідження дані ставлять це твердження під сумнів під час війни.

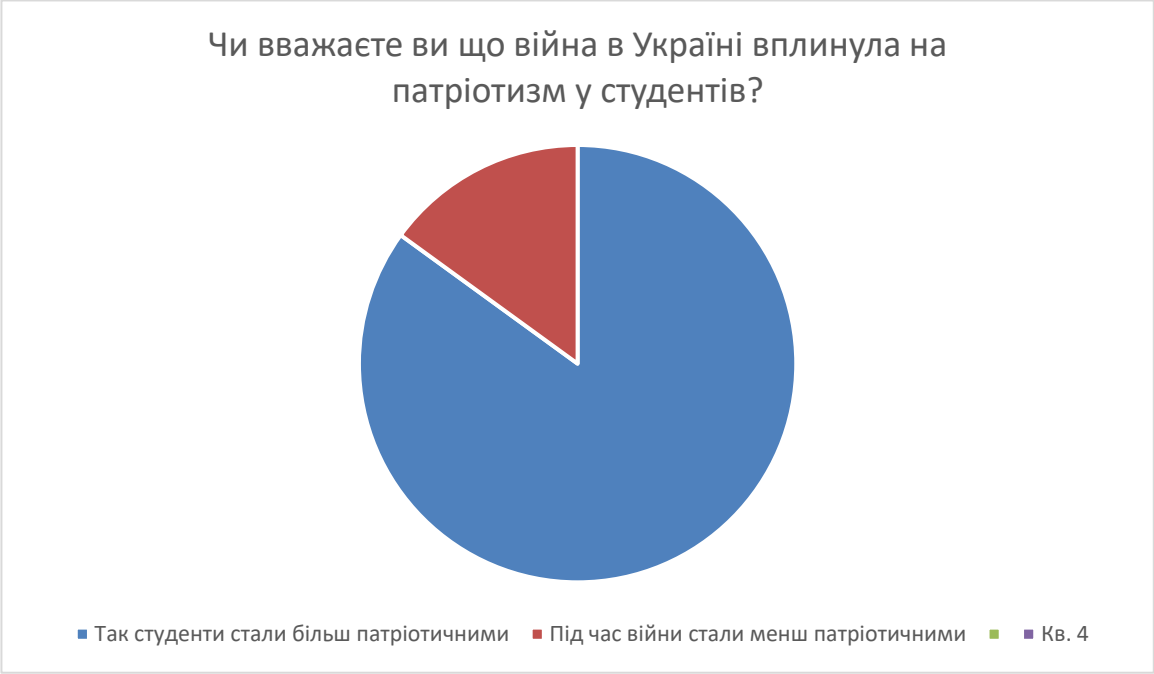

Рис. 3.5. Чи вважаєте ви що війна в Україні вплинула на патріотизм у молоді?

Переважна більшість респондентів 8 заявила що війна підвищила рівень їх патріотизму. Протилежну точку зору висловили 2 респондента.

Цей факт дуже показовий з урахуванням того, що більшість респондентів находиться під час воєнних дій, виховуються в період кризи моральних орієнтирів, занепаду виховної функції навчальних закладів і масового впливу ЗМІ, що піддавали цінність українського патріотизму девальвації. Однак

тривожить, що майже кожен п'ятий опитаний хотів би народитися і жити в іншій країні.

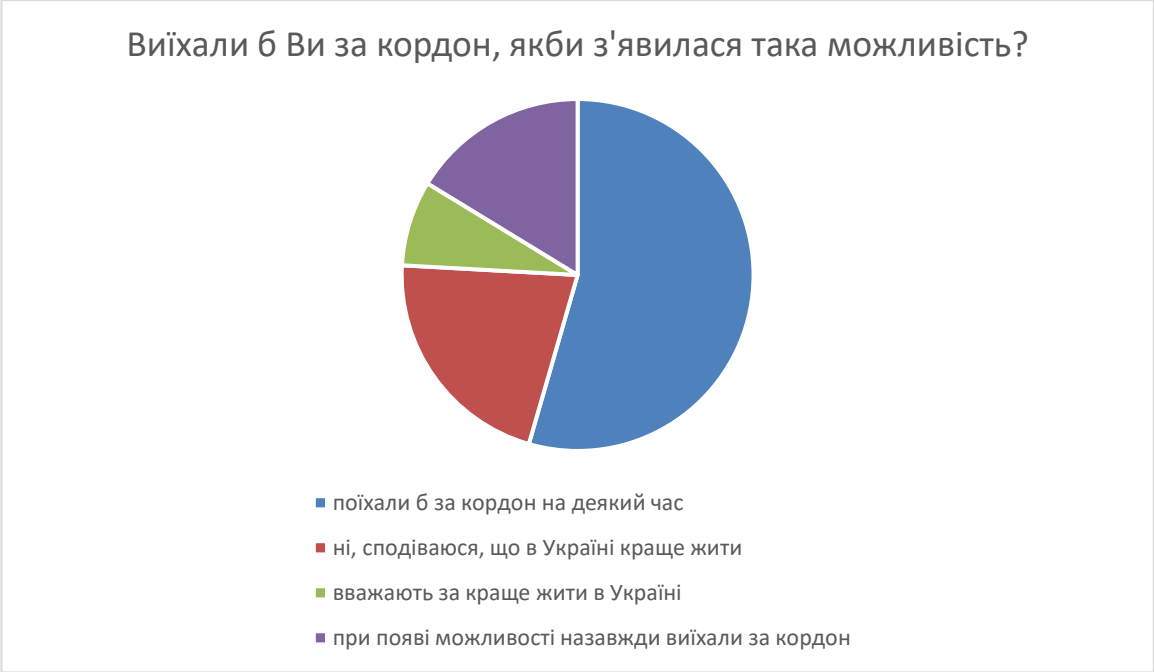

Рис. 3.6. «Виїхали б Ви за кордон, якби з'явилася така можливість?

Так, 6 респондентів поїхали б за кордон на деякий час (причому даної позиції дотримується більшість як чоловіків, так і жінок). На другому місці знаходиться відповідь «ні, сподіваюся, що в Україні краще жити» 3. Навіть при поганому розвитку подій вважають за краще жити в Україні всього 1 опитаних молодих людей.

Однак мала кількість респондентів 2 заявили про те, що при появі можливості назавжди виїхали за кордон, причому кореляційний аналіз показав, що 1 з них вважають себе патріотами. Згідно з гендерним аналізом отриманих даних, серед охочих поїхати за кордон назавжди жінок на 20% більше, ніж чоловіків.

У рейтингу причин, здатних спонукати респондентів до переїзду в іншу країну, перше місце займає початок війни в Україні, про що заявили 3 опитаних. Більш цивілізованим ставленням до людей за кордоном пояснили своє бажання залишити Україну - 2 молодих людей. Цікава та обставина, що приблизно п'ята частина опитаних 2 не змогла відповісти на питання про причини, здатні спонукати їх до переїзду в іншу країну.

Рис. 3.7. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Яks причини здатні спонукати Вас жити в іншій країні?

Особливий інтерес представляє аналіз відповідей респондентів на відкрите питання анкети «Що особисто Ви робите як патріот своєї країни?» Відповіді представників молоді можна розбити на підгрупи, відповідні компонентам проявів патріотизму:

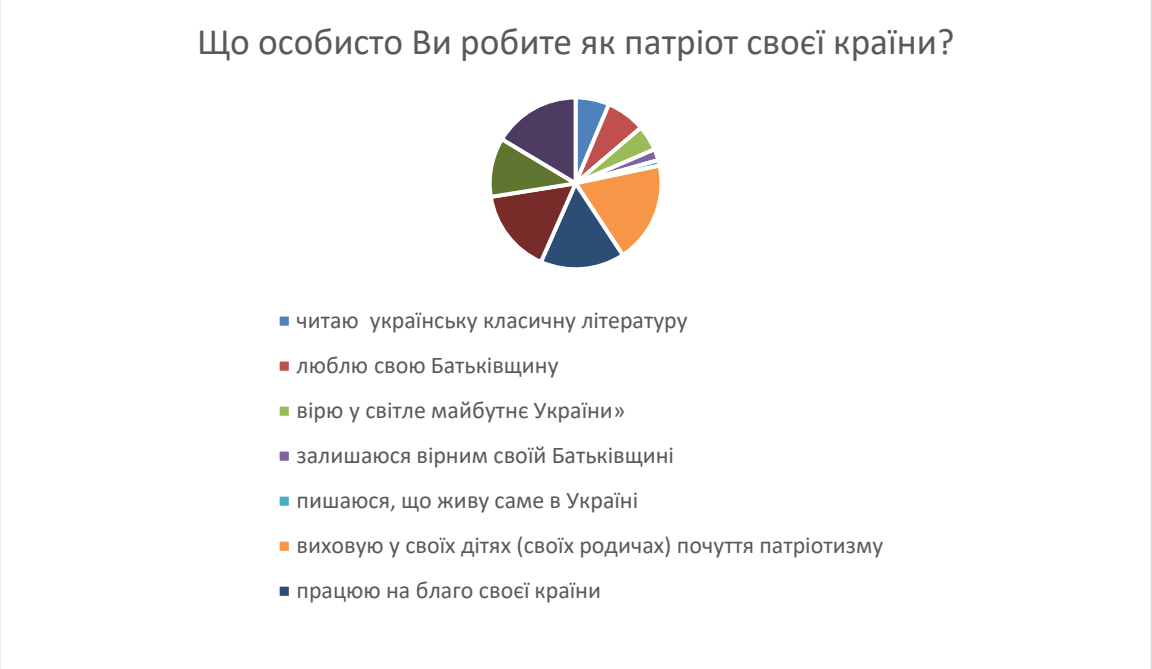

Рис. 3.8. Що особисто Ви робите як патріот своєї країни?

Когнітивна підгрупа містить наступні варіанти, запропоновані 1; "читаю українську класичну літературу" 1, "долучаюся до культурної спадщини України" (0,4%). Емоційна підгрупа включає такі дії респондентів як патріотів: «люблю свою Батьківщину» 3; «вірю у світле майбутнє України» 2; «залишаюся вірним своїй Батьківщині» 1; «пишаюся тим, що я – українка» 1; «пишаюся, що живу саме в Україні» 1 і т.д. «виховую у своїх дітях (своїх родичах) почуття патріотизму» 1; «чесно працюю на благо своєї країни» 1; «беру участь у виборах» 1; «відслужив в армії» 1; «живу та працюю в країні, у місті, в якому народився» 1 і т.д.

Примітно, що серед відповідей респондентів практично відсутня когнітивна сторона патріотизму. Отже, можна дійти до невтішного висновку до того, що патріотична діяльність молоді більш виражена, ніж її патріотичне свідомість. Таким чином, належить вирішити задачу поєднання традиційного «військового» ядра патріотичного виховання з новими змістами, що відображають сучасні цінності та установки. почуття патріотизму найбільше вплинули батьки та родичі (6), викладачі у вузі (4), тобто, основні агенти виховання та соціалізації підростаючого покоління. Третім за популярністю став варіант «початок війни» (3) (Рис.3.9)

Рис. 3.9. Що на вас вплинуло на формування патріотизму?

На думку респондентів, патріотичне виховання має включати знайомство підростаючого покоління з історією, культурою та цінностями країни та рідного краю 4, оборонно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі заходи 4 виховання почуття гордості за свою країну 3. Отже, самі молоді люди зацікавлені, перш за все, у практичному компоненті патріотичного виховання після початку війни в Україні.

Рис. 3.10. Структура відповідей на запитання: «Які заходи, на Ваш погляд, має включати патріотичне виховання молоді?»

У здійсненні патріотичного виховання необхідні використання нових концептуальних підходів, насамперед, усвідомлення того, що підвищення цінності патріотизму, особливо у представників підростаючого покоління, має бути пріоритетним напрямом державної політики після початку війни в Україні.

Для більш ясним висновкам, була проведена оцінка патріотичних настроїв та виховання молоді в умовах повномасштабного вторгнення росії.

Опитувальник (18–30 років)

Мета: з’ясувати рівень патріотизму, відчуття соціальної згуртованості та вплив війни на ці показники.

Результати опитування ми представили нижче. На перше питання Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму? були отримані наступні результати, які ми помістили у Рис. 3.11.

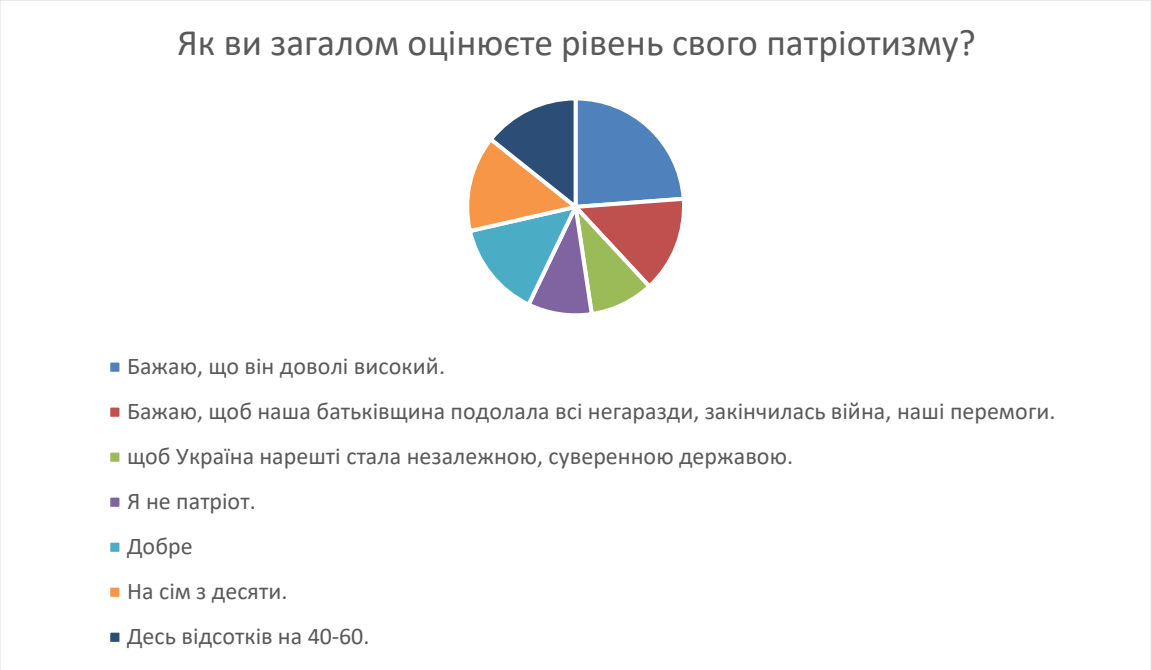

Рис. 3.11. Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму?

Отже, по отриманим результатам ми бачимо, що найбільше проявився результат проявився у респондентів які вважають, що він доволі високий – 3, бажають, щоб наша батьківщина подолала всі негаразди, закінчилась війна, наші перемоги – 2, зоб Україна нарешті стала незалежною, суверенною державою – 2, добре-1, Я не патріот вказав 1 , на сім з десяти вважають – 2, та ще 1 сказав що десь відсотків на 40-60.

Далі ми дослідили питання: Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?. Результати представлено на Рис. 3.12.

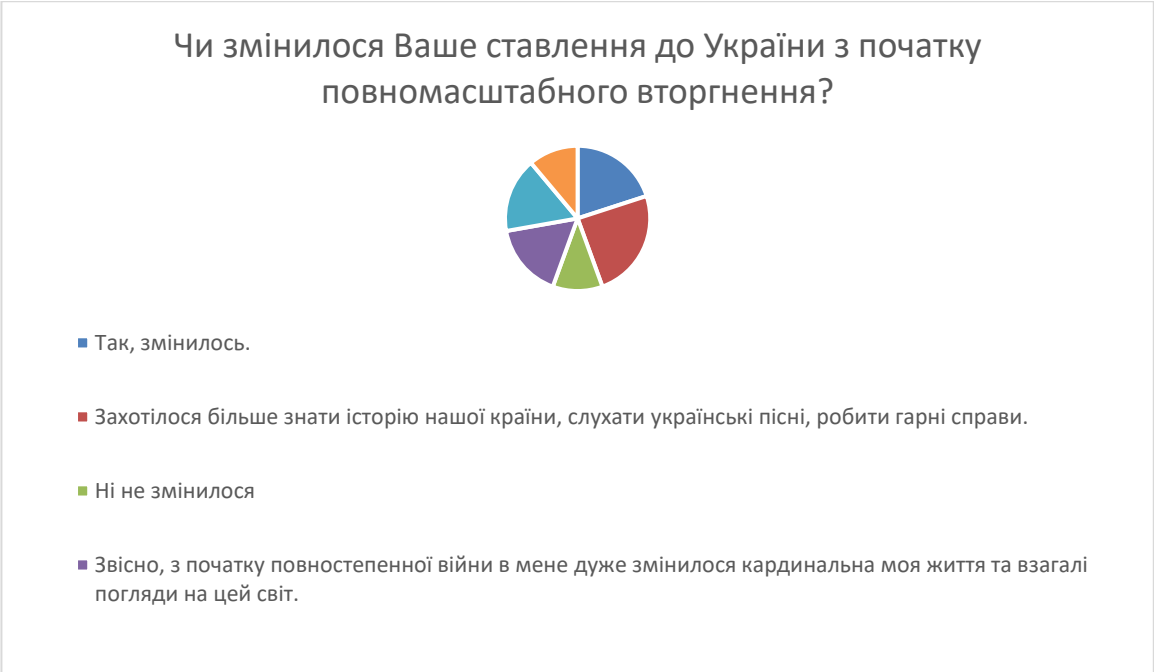

Рис. 3.12. Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?

По отриманим даним ми бачимо, що змінилося відношення до України після початку повномасштабного вторгнення у 2 молодих людей, ще 2% вважають що змінилося в негативну сторону, вважають що не змінилося - 1, вважають що змінилося -2, та ще 2 вважають, що звісно, з початку повностепенної війни в мене дуже змінилося кардинальна моя життя та взагалі погляди на цей світ.

Далі ми дослідили питання: Що для Вас означає бути патріотом? Результати занесено у Рис. 3.13.

Рис. 3.13. Що для вас означає бути патріотом?

З наведеного випливає, що респонденти вважають що бути патріотом, це підтримувати свою країну, свою державу, місце, де ти виріс, свою сім'ю, своїх родичів та близьких, які тут проживають – 3. Донатити на армію, взагалі, люба допомога, яка пов'язує тебе з війною -3. Любити свою країну- 5.

Наступним ми дослідили питання Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?. Результати представлено на Рис. 3.14.

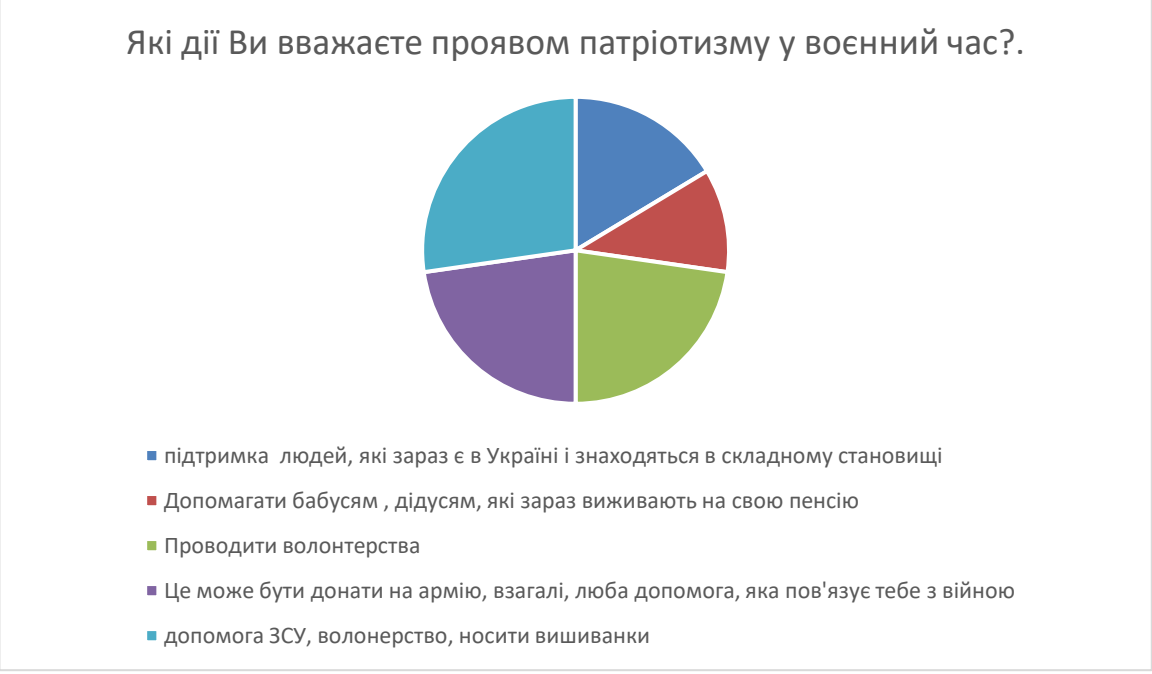

Рис. 3.14. Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?

Отже ми бачимо, що найбільше проявом патріотизму у воєнний час є: підтримка людей у складному становищі – 2, допомагати бабусям , дідусям, які зараз виживають на свою пенсію. 2, проводити волонтерства. 3, донати на армію, взагалі, люба допомога, яка пов'язує тебе з війною. 3, допомога ЗСУ, волонтерство, носити вишиванки 3 людини.

Далі ми дослідили питання: Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

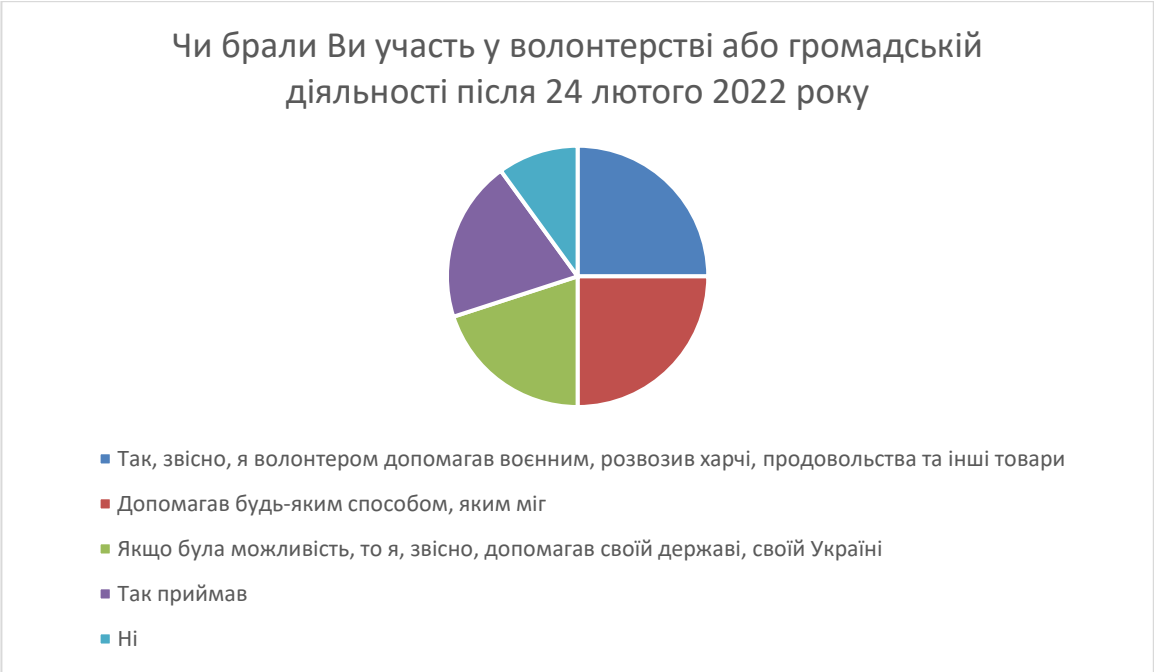

Рис. 3.15. Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

Отже, ми бачимо що по результатам опитування більшість опитуванних допомагали воєнним, розвозив харчі, продовольства та інші товари. 3, допомагали будь-яким способом, яким міг - 2. Людей, якщо була можливість, то я, звісно, допомагав своїй державі, своїй Україні – 2, так, приймав 2 та не приймали участь 1 респондент.

Наступним ми дослідили питання: Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?. Результати представлено у Рис. 3.16.

Рис. 3.16.Результати питання Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?

По отриманим даним ми бачимо, що 6 стали більшими патріотами, не змінилося ставлення у 2 та ще у 2 змінилося в негативну сторону.

Далі ми дослідили питання Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим?

Рис. 3.18. Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим? Наведіть приклад

Отже, ми бачимо що більшість вважають що суспільство стало більш згуртованими -2, люди стали більш добріші -3, ті люди, які розуміли, вони не бажають знаходитись та не мають спільних інтересів, вони вже виїхали -3, в Україні зараз залишилися ті патріоти, які вважають, що це гарне місце для життя – 2.

Далі ми провели дослідження питання Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

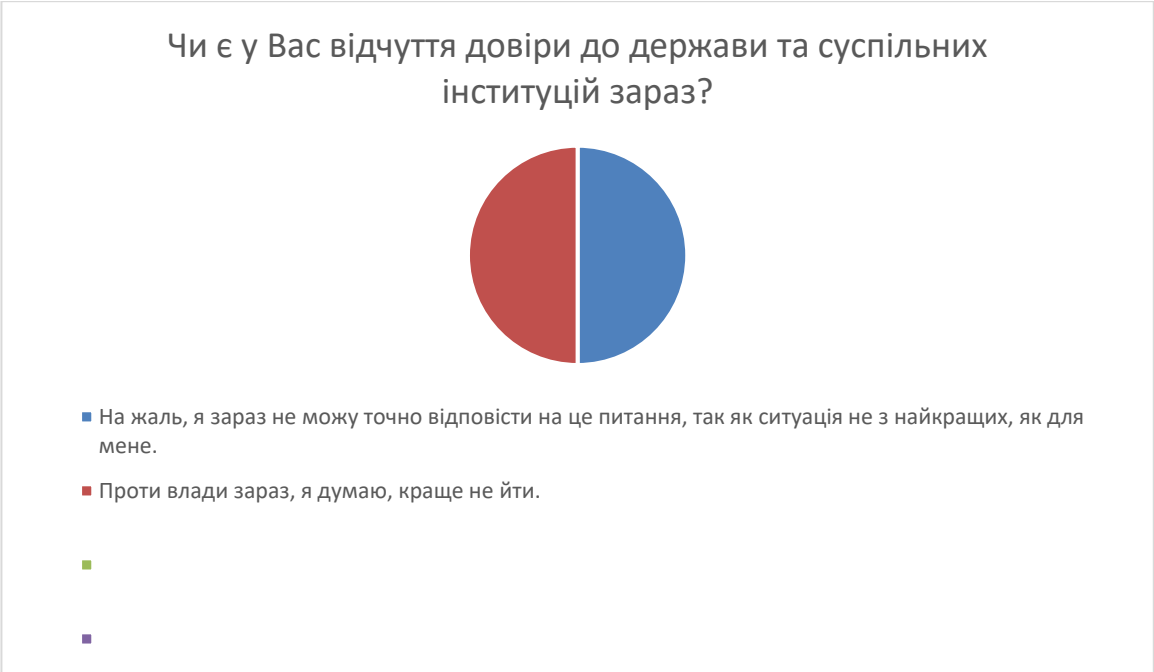

Рис. 3.19. Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

Отже, по отриманим результатам ми бачимо, що результати розділилися пополам. 5 людей вважають що вони на жаль, зараз не можуть точно відповісти на це питання, так як ситуація не з найкращих, для держави, а ще 5 вважає що проти влади зараз, краще не йти.

Далі ми розглянули питання: Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни? Результати представлено на Рис.3.20.

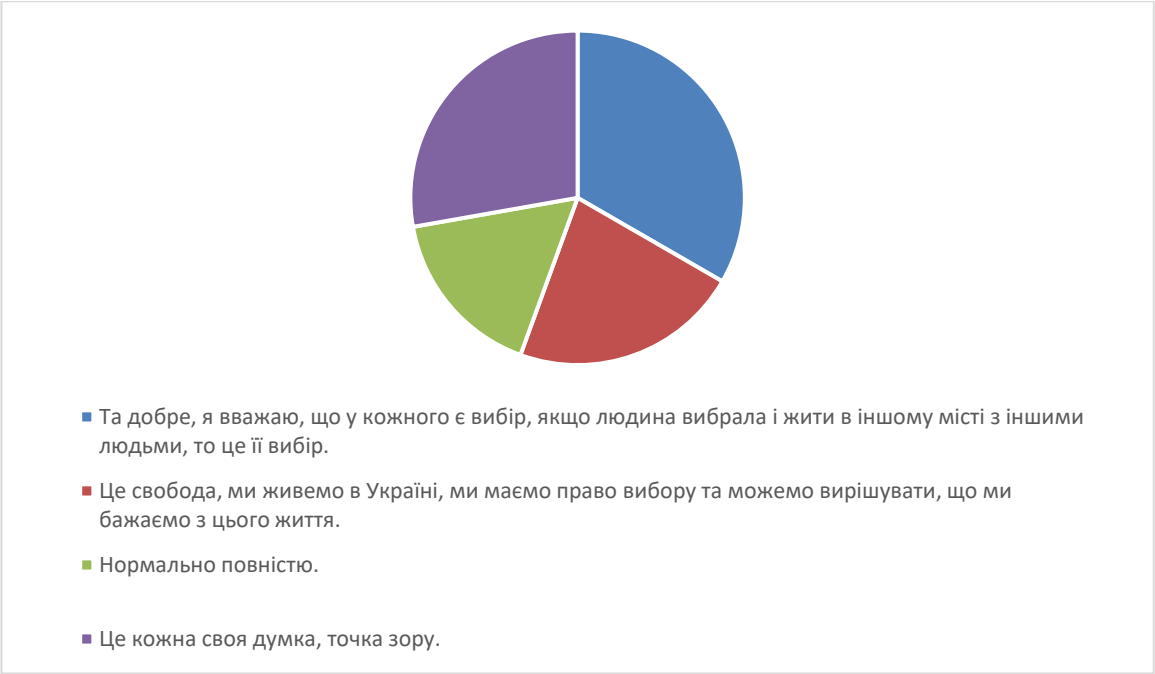

Рис. 3.20. Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни?

Більшість респондентів позитивно відносяться до людей, які виїхали з України у час повномасштабного вторгнення. Вони вважають, що у кожного є вибір, якщо людина вибрала і жити в іншому місті з іншими людьми, то це її вибір – 3, це свобода, ми живемо в Україні, ми маємо право вибору та можемо вирішувати, що ми бажаємо з цього життя-2, нормально повністю -2, це кожна своя думка, точка зору – 3. Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?. Результати представлено на Рис. 3.21.

Рис. 3.21. Так. Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?

5 людей відповіли що у них є такі люди, 3 особи відповіли що немає, а ще 2 указали, шо всі навіть ті, хто за кордоном, хочуть повернутися в Україну.

Далі ми дослідили питання: Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

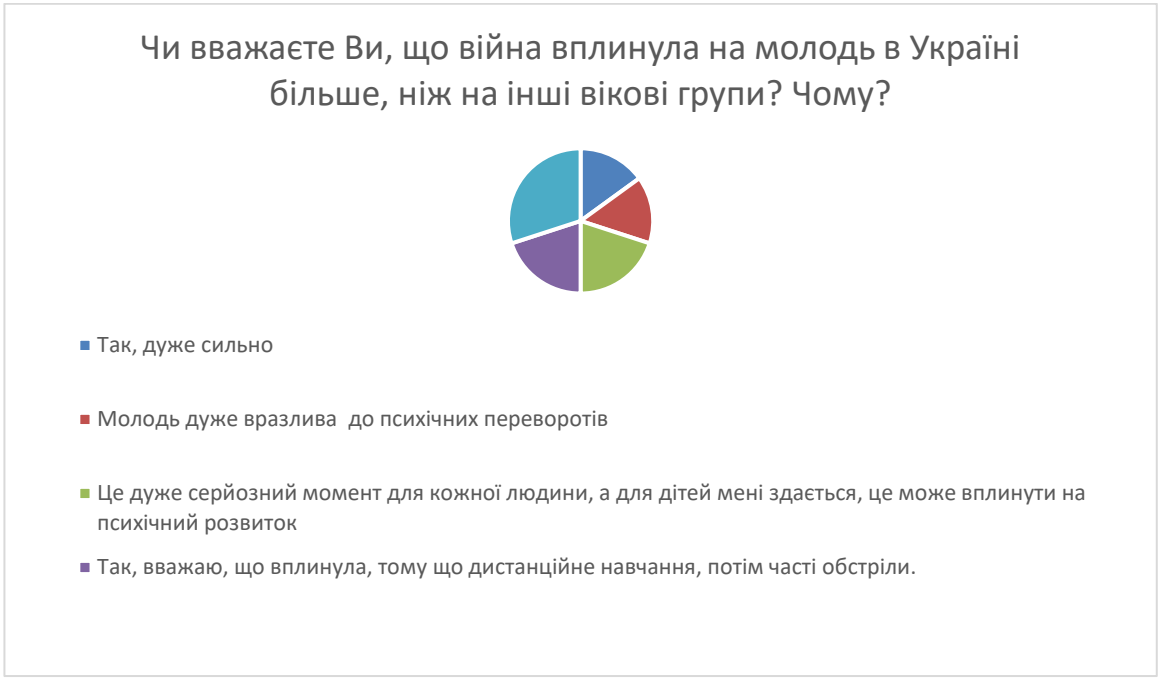

Рис. 3.22. Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

Тут видно, що війна дуже сильно вплинула на молодь. По отриманим результатом. Молоді українці вважають, що впливає дуже сильно-2, молодь дуже вразлива до психічних переворотів - 2, це дуже серйозний момент для кожної людини, а для дітей мені здається, це може вплинути на психічний розвиток через час. – 2, так, вважаю, що вплинула, тому що дистанційне навчання, потім часті обстріли-2 , це впливає якось на нервову систему, та загалом на можливість реалізуватися і так далі 3.

Далі ми дослідили питання Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

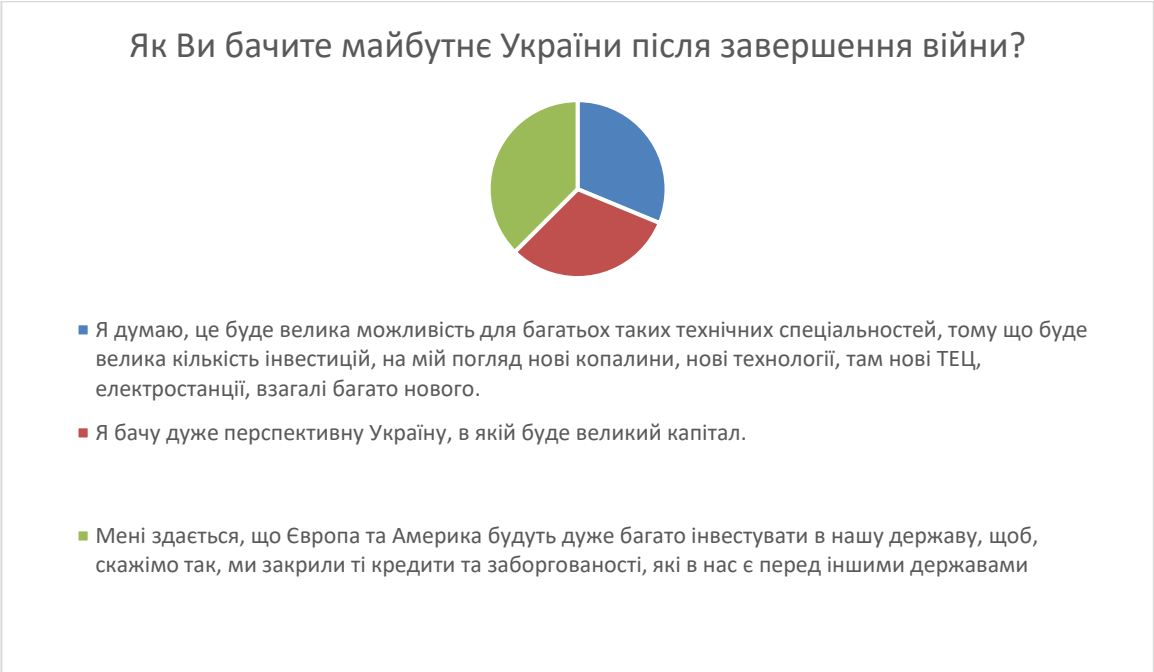

Рис. 3.23. Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

Отже ми бачимо що українці бачать дуже гарне майбутнє для України. 3 вважають, це буде велика можливість для багатьох таких технічних спеціальностей, тому що буде велика кількість інвестицій, нові копалини, нові технології, там нові ТЕЦ, електростанції, взагалі багато нового., 1 бачить дуже перспективну Україну, в якій буде великий капітал. 3 респондента вважають, що Європа та Америка будуть дуже багато інвестувати в нашу державу, щоб, скажімо так, ми закрили ті кредити та заборгованості, які в нас є перед іншими державами, ще 2 респондента вважать що в Україні буде дуже позитивне бачення на майбутнє.

Далі ми дослідили питання: Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

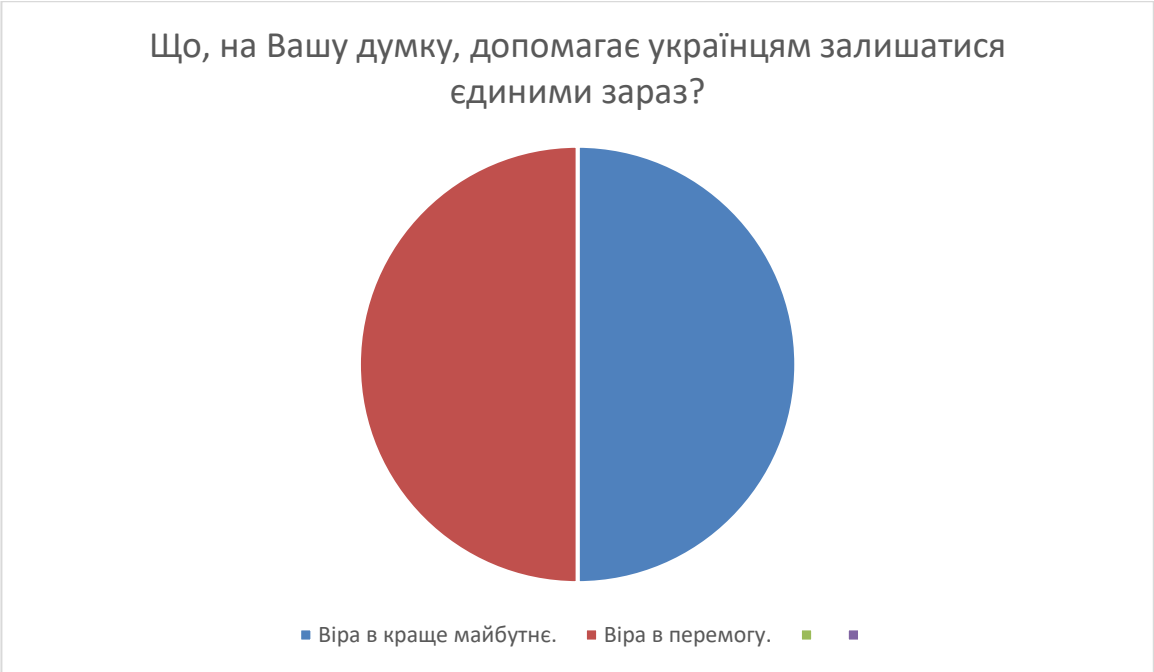

Рис. 3.24. Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

Отже, отримані результати у молодих українців розділилися порівну. 5 вважають що бути єдиними українцям зараз допомагає віра в краще майбутнє. Ще 5 визначили важливим віра в перемогу.

Далі ми дослідили питання Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?.

Рис. 3.25. Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?

Отже отримані результати показали що через нинішню ситуацію у крані більшість почувають негативні емоції Мені сумно, мені неприємно, боляче, я б сказав – 2, це війна, вона не може викликати якихось радісних емоцій, тільки негативні – 2, хочеться бажати кращого для своєї доньки, щоб все закінчилось 30%, мені все одно 2. Останнім ми дослідили питання Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

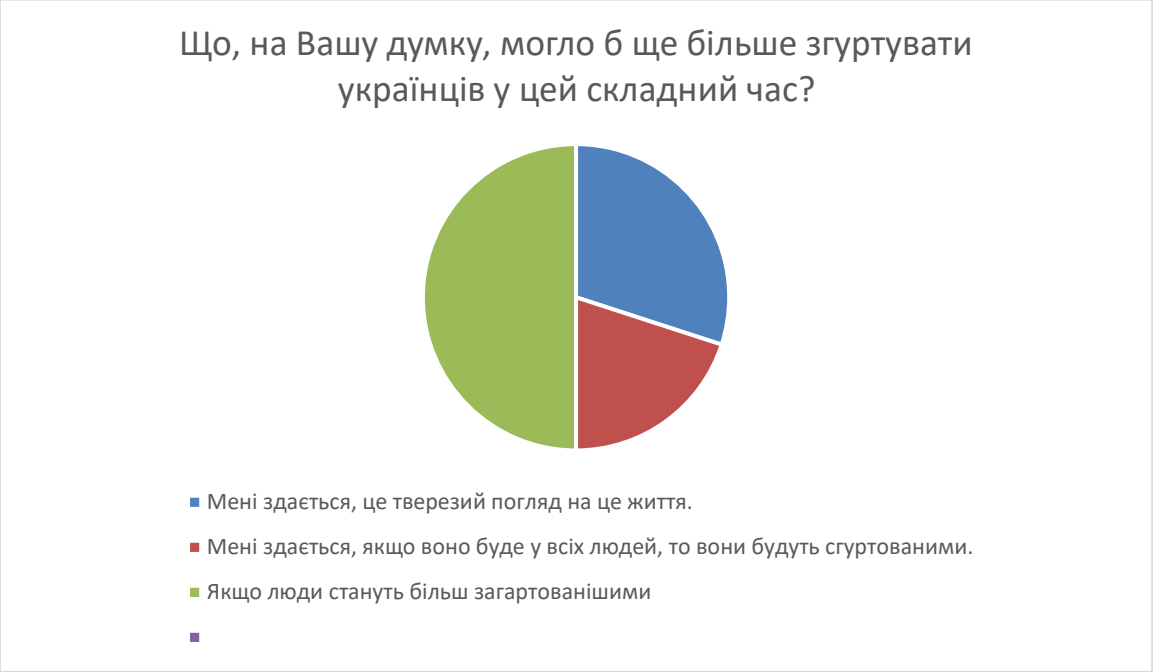

Рис. 3.26. Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

Отже, респонденти вказали що може згуртувати українців в цій складний час це тверезий погляд на це життя -3 якщо воно буде у всіх людей, то вони будуть згуртованими -2, якщо люди стануть більш загартованішими вказали 5 людей.

Тепер ми зрозуміли, що у опитуванних виявився високий рівень патріотизму серед української молоді під час війни, де 23 респондентів ідентифікують себе як патріоти, а 22 відзначають зростання патріотичних почуттів після повномасштабного вторгнення. Однак спостерігається суттєвий розкол у ставленні до державних інституцій (близько половини довіряють, інші

- ні) та міграційних настроях (17 респондентів розглядають тимчасовий виїзд за кордон). Найбільш значущими чинниками соціальної згуртованості молоді виявились: практична допомога армії (волонтерство, донати), спільна віра в перемогу та фізичний й. емоційний зв'язок з Україною.

3.3. Рекомендації щодо посилення соціальної згуртованості в патріотизмі українців.

Особливої суспільної ваги соціальна згуртованість набуває саме під час кризових етапів розвитку суспільства. Що є актуальним особливо в контексті повномасштабного військового вторгнення росії. Памятаючи відомий крилатий вислів, що в війнах в першу чергу перемагають шкільні вчителі та парафіяльні священники, спробуємо розкрити цю тезу, але за умов наших сучасних реалій. Саме патріотичне виховання молоді є механізмом оптимізації соціальної згуртованості українського суспільства.

У здійсненні патріотичного виховання необхідні використання нових концептуальних підходів, в першу чергу, усвідомлення того, що підвищення цінності патріотизму, особливо у представників підростаючого покоління, має бути пріоритетним напрямом державної політики. Ця політика повинна бути спрямована на проведення організаторської та управлінської діяльності, заснованої на досягненнях сучасної науки. Актуальною є розробка та впровадження ефективної системи патріотичного виховання у закладах вищої світи, що забезпечує оптимальні умови формування та розвитку у молодих людей готовності до служіння державі та суспільству, чесному виконанню громадянських та службових обов'язків; затвердження у почуттях і свідомості молоді патріотичних цінностей, переконань, поваги до історії, традицій та культурної спадщини України, підвищення престижу державної, а осбливо, військової, служби; створення ефективних механізмів, що забезпечують функціонування системи патріотичного виховання молодих людей, особливо в контексті повномасштабного вторгнення росії.

Таким чином зазначимо, що патріотичні ціності займають стійке місце у системі ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах, як показало наше дослідження. Переважна більшість опитаних нами молодих людей пишаються тим, що вони є громадянами України. Також переважна більшість молодих людей планують жити у своїй рідній країні і працювати на її благо.

Попри те, що дуже багато залежить від безпекової, соціально-економічної та культурної ситуації в країні, саме соціальні чинники є визначальними. Так, значний вплив мають сім'я, референтні групи (друзі, однокласники, одногрупники), освітні заклади та твори літератури та кінематографії. Тобто ті чинники, за допомогою яких соціальний субєкт формує свій габітус, згідно теорії П.Бурд'є.

Також багато залежить і від методів патріотичного виховання. Більшість респондентів вважають за необхідне знайомити підростаюче покоління з історією, культурою і цінностями країни та рідного краю, проводити оборонно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі заходи, впроваджувати здоровий спосіб життя та любов до своєї землі.

Зазначимо, що зддебільшого молоді люди люблять свою країну пишаються нею, готові працювати і стати на збройний захист у разі потреби. Разом з тим ми відзначаємо деякі проблеми щодо цілісної конструкції патріотичних ціностей.

Так, недостатньо сформовано когнітивну складову проявів патріотизму. Інформанти доволі самокритично визнавали, що недостатньо знають історію, її героїв, та птребують вдосконалення опанування культурної спадщини України. Враховуючи вищенаведене, можна запропонувати такі дії оптимізації соціальної згуртованості, які є дуже актуальними на сьогоднішній день:

По-перше потрібно покращити інституційний розвиток: Потрібно вдосконалити державні і громадські інституції, які будуть відповідати потребам людей у таких кризових умовах, як зараз. В контексті цього, подальше вдосконалення центрів психологічної підтримки та соціальної адаптації для внутрішньо переміщених осіб, відповідає цьому завданню. Таким чином

можливо укріпити довіру між громадянами та державою та підвищити соціальну згуртованість.

По-друге, актуальною задачею є розробка ефективних комунікаційних стратегій. Актуальним є фокус на медіаосвіті в контекстах медіограмотності. Що є головним фактором успішної протидії ворожої дезінформації. Потрібно інвестувати у соціальні проекти, які будуть спрямовані на підтримку волонтерства, соціальної згуртованості та взаємодопомоги.

По-третє, актуальною задачею є вдосконалення місцевого самоврядування. В контексті цього плани щодо розвитку локальних громад, повинні враховувати створення платформ, де можна відверто поговорити про проблеми, які турбують людей та знайти механізми сприяння участі у громадській ініціативі. Це дуже важливо під час вторгнення з боку росії.

Підсумову зазначимо, що для успішної реалізації цих заходів необхідний тісний зв’язок держави з громадянським суспільством, його активними соціальними суб'єктами. Крім того важливою є пвдтримка з боку та союзників з інших країн. Важливо також враховувати динаміку соціальних змін під час сучасної війни в форматі повномасштаного вторгнення, адаптуючи стратегії до нових викликів.

ВИСНОВКИ

В результаті проведенного дослідження на тему «Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф» ми прийшли до наступних висновків.

Було здійснено уточнення основних понять: «повномасштабне вторгнення», «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство». Зазначимо, що патріотизм – це «соціально-політичні ставлення та поведінка, що виражають прихильність до своєї громади, відданість їй, водночас поважаючи інші громади. Це також специфічна форма солідарності зі громадою, що реалізується відповідно до прийнятих нею правових принципів та норм, включаючи так звані громадянські зобов'язання».

Зазначимо що повномасштабне вторгнення рф в Україну було здійснено в форматі воєнної агресія російської федерації проти України, яка відбулась 24 лютого 2022 року. Це розвиток агресії росії проти України, що почалась з анексії Криму у 2014 році та бойових дій на Донбасі. Тобто, повномасштабне вторгнення відбулось як одночасний наступ російських військ на Україну з півночі (Білорусь), сходу та півдня, із залученням спеціально сформованих груп вторгнення регулярної російської армії.

Визначимо соціальну згуртованість як інтегративну силу суспільства, яка забезпечує його єдність попри різноманітність та складність його соціальної структури. Вона визначає здатність суспільста до колективної дії, спрямованої на досягнення соціального прогресу. За сучасних умов повномасштабного вторгнення вона є вирішальною передумовою для збереження держави Україна.

Ми визначаємо українське суспільство як історично сформовану спільноту громадян держави Україна, які проживають на території України та визначають себе як частину української нації, мають спільні культурні, мовні, ціннісні та соціально-політичні характеристики.

Також нами була визначена історія дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах війни. Попри значущість питання соціальної згуртованості в сучасному контексті, сама тема єдності не є новою. Це класична

проблема в соціальних науках, яка досліджує зв'язки, що утримують суспільства разом, і те, як вони можуть руйнуватися або призводити до значної диференціації в сучасних соціумах.

Треба зазначити, що «у формування теоретичних основ поняття значний внесок зробили класики соціологічної думки: М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Ф. Знанецький, Т. Лукман, які розробляли категоріальний апарат для аналізу згуртованості у структурі суспільства. Окрему увагу слід приділити працям, що акцентують на ролі соціального конфлікту як чинника, що, попри деструктивну природу, може сприяти зміцненню єдності та балансу в соціумі». Щодо сучасного рівня досліджень ми відзначаємо значну кількість соціологічних досліджень, що здійснюються за сприяння міжнародних фундацій.

Також у даному дослідженні нами було застосовано як теоретичні, так і емпіричні методи. До загальнонаукових методів належать аналіз, синтез, узагальнення, порівняння. Серед соціологічних ми виділяємо анкетне опитування та глибинне інтерв’ю, а також контент-аналіз публічних джерел. Застосування кількісного та якісного аналізу дозволило глибше зрозуміти ставлення молоді до патріотизму та соціальної згуртованості. Теоретичну основу дослідження становлять концепції структурно-функціонального підходу Т. Парсонса, теорія соціальної солідарності Е. Дюркгейма.

Ми розглянули сутність соціальної згуртованості за допомогою концепції громадянського суспільства. Дослідники розуміють термін «громадянське суспільство» як сферу взаємодії економіки та держави, яка передусім включає сфери найтіснішої взаємодії, такі як сім'я, добровільні об'єднання, громадські рухи та різні форми публічної комунікації. Суттєвими характеристиками громадянського суспільства є його структура залежно від типів відносин та суспільних інститутів; незалежність, і водночас тісний зв'язок з державою, яка перетворюється на класифікацію компетенцій; визнання людини як найвищої цінності, її прав, свобод та законних інтересів.

Важливим проявом соціальної згуртованості є волонтерство, яке під час збройних конфліктів охоплює широкий спектр діяльності. Так, від гуманітарної допомоги та медичної допомоги до психологічної підтримки та організації тимчасового житла. Зазначимо, що незвичайні конфліктні ситуації створюють проблеми для волонтерів, такі як загрози безпеці, доступ до зон конфлікту та обмеженість ресурсів. Дослідження волонтерства та громадянського суспільства у збройних конфліктах мають велике значення, оскільки збройний конфлікт створює гостру потребу в гуманітарній допомозі.

Ми визначили, що цінності патріотизму займають стійке місце у системі ціннісних орієнтацій української молоді в умовах війни. Переважна більшість опитаних молодих людей пишаються тим, що вони є громадянами України. Дві третини молодих українців не представляють як свою Батьківщину іншу країну. Переважна більшість молодих людей планують жити у своїй рідній країні і працювати на її благо. Дійсно, дуже багато залежить від соціально-економічної та безпекової ситуації в країні. Разом з тим, значний вплив мають сім'я, референтна група (друзі, однокласники, одногрупники), освітні заклади, твори літератури та кінематографії.

Для проведення практичного дослідження нами був використаний метод напівструктурованого інтерв'ю. Напівструктуроване інтерв’ю, як метод збору соціологічної інформації, поєднує заздалегідь підготовлений перелік основних питань з гнучкістю у веденні діалогу. Відповідно, щодо дослідження соціальної згуртованості та патріотизму напівструктуроване інтерв’ю допомагає виявити, як молодь тлумачить поняття «патріотичний обов’язок». Також під час напівструктурованого інтерв'ю визначається встановлений раніше емоційний зв’язок із країною через особисті історії. Також, ми визначаємо чинники, що вплинули на погляди інформантів (сім’я, освіта, події війни).

Проаналізувавши результати емпіричного дослідження, ми дійшли висновку, що у опитуванних виявився високий рівень патріотизму серед української молоді під час війни, де 10 респондентів ідентифікують себе як патріоти, а 9 відзначають зростання патріотичних почуттів після

повномасштабного вторгнення. Однак спостерігається суттєвий розкол у ставленні до державних інституцій (близько половини довіряють, інші - ні) та міграційних настроях (5 респондентів розглядають тимчасовий виїзд за кордон). Найбільш значущими чинниками соціальної згуртованості молоді виявились: практична допомога армії (волонтерство, донати), спільна віра в перемогу та фізичний й. емоційний зв'язок з Україною.

Були розроблені практичні рекомендації за результатами дослідження. По-перше потрібно покращити інституційний розвиток: Потрібно вдосконалити державні і громадські інституції, які будуть відповідати потребам людей у таких кризових умовах, як зараз. По-друге, актуальною задачею є розробка ефективних комунікаційних стратегій. Актуальним є фокус на медіаосвіті в контекстах медіограмотності. По-третє, актуальною задачею є вдосконалення місцевого самоврядування. В контексті цього плани щодо розвитку локальних громад, повинні враховувати створення платформ, де можна відверто визначати шляхи вирішення проблем та ресурси, які потрібні для цього.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Oxford University Press. Volunteer (noun). Oxford Learner's Dictionaries [Електронний ресурс]. URL:https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/volunteer_1 (дата звернення: 14.06.2025).

2. Cambridge University Press. Patriotism. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс]. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/patriotism (дата звернення: 14.06.2025).

3. Kopaliński, W. Słownik symboli. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2001. URL: https://lubimyczytac.pl/ksiazka/273014/slownik-symboli (дата звернення: 14.06.2025).

4. Putnam R. D. Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster, 2000. 541 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://archive.org/details/bowlingalone00robe (дата звернення: 15.06.2025).

5. Ben-Eliezer U. War over Peace : One Hundred Years of Israel's Militaristic Nationalism / Uri Ben-Eliezer ; translated by Shaul Vardi. Berkeley : University of California Press, 2019. 328 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.ucpress.edu/books/war-over-peace/epub-pdf (дата звернення: 15.06.2025)

6. Bar-Tal, D., Staub, E. (ред.). Patriotism in the lives of individuals and nations. Chicago: Nelson-Hall, 1997. 336 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://archive.org/details/patriotisminlive0000unse (дата звернення: 15.06.2025).

7. Lloyd, R. From beacon to burden: shifting perceptions of patriotism in the U.S. [Електронний ресурс] / R. Lloyd // Vanderbilt University, 2023. – Режим доступу: https://www.ft.com/content/940498c7-ce47-4e9b-a4a7-7cd506a4113b (дата звернення: 15.06.2025).

8. Міністерство освіти і науки України. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ № 641 від

16.06.2015. Київ : МОН України, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vihovlanya/2022/06/30/konczepcziya-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya.pdf (дата звернення: 15.06.2025).

9. Durkheim, É. The Division of Labour in Society. Paris : Alcan, 1893. 463 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.126617 (дата звернення: 15.06.2025).

10. Іващенко-Стаднік, Л. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] / Л. Іващенко-Стаднік // Social Work and Education. – 2017. – Т. 10, № 1. – С. 36. – Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736209/1/ (дата звернення: 15.06.2025).

11. Bibyk, D. D. Ціннісні орієнтації учнівської молоді України в умовах воєнного стану / D. D. Bibyk // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2022. – Т. 26, № 1. – С. 43–54. – DOI: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54.

12. Savelchuk, I., Bybyk, D., Zhytynska, M., Ivzhenko, I., Mikheiva, O., Kunytsia, T. Trends in the development of social work: Postmodern ideas and prospects / I. Savelchuk, D. Bybyk, M. Zhytynska, I. Ivzhenko, O. Mikheiva, T. Kunytsia // Postmodern Openings. – 2021. – Т. 12, № 3 Sup1. – С. 143–154. – DOI: https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356.

13. UNDP, SeeD, DG East, USAID. SHARP: Assessing Social Cohesion, Resistance, and People’s Needs in Ukraine Amid Russian Full-Scale Invasion — Wave 3 [Електронний ресурс]. – Київ: UNDP Ukraine, 2023. – Режим доступу: https://www.undp.org/ukraine/publications/ (дата звернення: 15.06.2025).

14. UNDP. SHARP Wave 3: Assessing Social Cohesion, Resistance, and People’s in Ukraine [Електронний ресурс]. – Київ: UNDP Ukraine, 2024. – Режим доступу: https://www.undp.org/ukraine/publications/ (дата звернення: 15.06.2025).

15. Bybyk, D. D., Savelchuk, I. B. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану / D. D. Bybyk, I. B. Savelchuk // Social Work and Education. – 2023. – Т. 10, № 1. – С. 7–16. – DOI: https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1.

16. Aasland, O., Deineko, O., Filippova, O., Zaporozhenko, R. Реформи і соціальна згуртованість у прикордонних регіонах України / O. Aasland, O. Deineko, O. Filippova, R. Zaporozhenko // Ideology and Politics. – 2022. – Т. 3(22). – С. 191–224. – DOI: https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.03.00009.

17. Institute for Regional Media and Information (IRMI), NGO “Promotion of Intercultural Cooperation” (PIC), National Union of Journalists of Ukraine (NUJU). Соціальна згуртованість та медіа під час війни: результати дослідження. – Київ: IRMI, 2024. – Режим доступу: https://irmi-ukraine.org/ – Назва з екрана.

18. Котелевець А. М., Мартинюк Я. В. Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2022. Спецвип. Т. 1. С. 174–179. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.33

19. psos, International Renaissance Foundation (IRF). Соціальна згуртованість у громадах України: дослідження 2023. Київ: Міжнародний фонд «Відродження», 2024. Режим доступу: https://www.irf.ua/ (дата звернення: 14.06.2025).

20. Verbytskyi, I. Соціальне відновлення та згуртованість для України: 15 рекомендацій. Київ: Cedos, 2024. Режим доступу: https://cedos.org.ua/researches/ (дата звернення: 14.06.2025).

21. Spengler, O. Занепад Європи : переклад нім. оригінал із нім. / O. Spengler ; пер. Ігор Денисенко. — Київ : Наш Формат, 2023. — 507 с.

22. Данилова, Т., Юдіна, В. А. Дж. Тойнбі та його універсалістське дослідження історії [Електронний ресурс] / Т. Данилова, В. Юдіна // Traektoriâ Nauki = Path of Science. – 2018. – Т. 4, № 10. – С. 4001–4008. – DOI: https://doi.org/10.22178/pos.39-5 (дата звернення: 15.06.2025)

23. Козирєв М. П. Соціологія : навчальний посібник / М. П. Козирєв. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 440 с. – ISBN 066-322-016-3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/436 (дата звернення: 15.06.2025)

24. Загальна соціологія : навчально-методичний посібник / уклад. [ПІБ викладальника]. – Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2019. – [кількість] с. – ISBN [номер]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.onu.edu.ua/bitstream. (дата звернення: 15.06.2025)

25. Гірц, К. Інтерпретація культур : вибрані есе / К. Ґірц ; пер. Наталя Комарова. – Київ : Дух і Літера, 2001. – 542 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Clifford_Geertz/Interpretatsiia_kultur.pdf (дата звернення: 15.06.2025)

26. Соціологія : курс лекцій / [Київський нац. авіац. ун-т (КНАУ)]. – Київ, 2013. – [обсяг] с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eprints.kname.edu.ua/39305/1/2013%20%2071%D0%9B%20%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf (дата звернення: 15.06.2025).

27. Шевченко Д. С., Співак С. В. Волонтерський рух 2014 року в Україні // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта : тези доп. Ч. 1. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. С. 141–143.

28. Boichak, O., Jackson, S. Between national identity and state legitimacy: mobilizing digitally-networked publics in Eastern Ukraine [Електронний ресурс] / O. Boichak, S. Jackson // Media, War & Conflict. – 2020. – Т. 13, № 3. – С. 258–279. – DOI: https://doi.org/10.1177/1750635219829161 (дата звернення: 17.06.2025). Режим доступу: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1750635219829161

29. Charities Aid Foundation. CAF Group Annual Report 2022/23: Giving more in tough times [Електронний ресурс]. – London: CAF, 2023. – Режим доступу: https://www.cafonline.org/docs/default-source/annual-reports/caf_group_ar_2023.pdf – Назва з екрана.

30. Титаренко, Д. М., Титаренко, О. Т. (2012). Дослідницьке інтерв'ю: методичні рекомендації з організації та проведення дослідження [Електронний ресурс]. Київ: Мала академія наук України. 40 с. Режим доступу: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6475/1/Tytarenko_Dosl_int.pdf – Назва з екрана.

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма соціологічного дослідження
на тему:
«Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф»

І. Методологічна частина

1.1. Актуальність теми.

У зв’язку з повномасштабним вторгненням рфії в Україну від соціальної згуртованості українців в патріотизмі залежить сам факт іхнього існування як етносу та як нації. Агресивний ворог України значно перевищує її як за розмірами території так і за кількістю людських ресурсів. За такихвихідних умов саме соціальна згуртованість постає як ресурс якісний, та такий, що може перевищити кількісні показники рфії. Розуміння важливості соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення дозволить сформувати ефективні напрями її покращення.

1.2. Обґрунтування проблемної ситуації.

За останні два роки спостерігаються значні соціальні проблеми, які особливо загострились під час повільного відступу ЗСУ після невдалої спроби контрнаступу у 2023 році. В першу чергу ми спостерігаємо проблеми з військовою мобілізацією, наявністю мілліонів ухилянтів, які не оновили данні в ТЦК та суспільною толерацією, попри роздратуваня, даної соціальної реальності.

Можна провести певні паралелі і згадати кейс принесення в жертву окремих членів суспільства. Де факто, відбулась фіксація близько 1 млн. громадян україни у лавах Сил оборони, фактично без можливості демобілізвції. Мережа заповнена матерівлами про ухилянтів та посадовців-корупціонерів які задіяні в цих схемах. Вищенаведена соціальна реальність загрозливо сприяє збільшенню демотивації та моральному занепаду у частини українського суспільства. У цьому контексті соціальна згуртованість виступає дієвим

механізмом збільшення ресурсності українського суспільства, його готовності в збройній боротьбі відстояти своє право на існування і як етносу і як нації.

1.3. Об’єкт дослідження.

Соціальна згуртованість українців

1.4. Предмет дослідження.

Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф

1.5. Мета дослідження.

Дослідити соціальну згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

1.6. Завдання дослідження.

1. Виявити дії які є проявом патріотизму у воєнний час.

2. Виявити що могло б ще більше згуртувати українців.

3. З’ясувати чи дійсно українське суспільство стало більш згуртованим

1.7. Логічний аналіз основних понять.

Соціальна згуртованість – це інтегративну силу суспільства, яка забезпечує його єдність попри різноманітність та складність його соціальної структури. Вона визначає здатність суспільста до колективної дії, спрямованої на досягнення соціального прогресу. За сучасних умов повномасштабного вторгнення вона є вирішальною передумовою для збереження держави Україна.

Патріотизм – це це відчуття любові до своєї країни більше, ніж до будь-якої іншої, та гордості нею, а патріот», це людина, яка любить свою країну і, якщо необхідно, боротиметься за неїє

1.8. Гіпотези дослідження.

1. Соціальна згуртованість позитивно впливає на патріотизм українців.

2. Соціальна згуртованість українців в патріотизмі посилюється завдяки волонтерському руху.

1.9. Операціоналізація

І. Соціально-демографічні характеристики

1. Стать.

чоловіча

жіноча

2. Вік:

18-29

30-39

40-49

50-59

60-69

70+

3. Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму?

4. Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?

5. Що для Вас означає бути патріотом?

4.Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?

5.Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

6.Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?

7.Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим? Наведіть приклад.

8.Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

9.Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни?

10.Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?

11.Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

12.Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

13.Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

14.Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?

15.Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

II. Методична частина

2.1. Обґрунтування методу дослідження.

У прикладній частині роботи буде використане напівструктуроване інтерв'ю.

Об’єктом дослідження виступають соціальна згуртованість українців.

2.2. Визначення обстежуваної сукупності та розрахунок її обсягу.

Обсяг вибіркової сукупності складає 30 осіб.

Додаток Б

Гайд

Напівструктурованого інтерв'ю

Шановний експерте! Я, студент 4 курсу факультету соціології та управління, проводжу соціологічне дослідження в межах написання дипломної роботи за темою «Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф».

Прошу Вас відповісти на питання гайду, таким чином, який найбільше відображає вашу позицію та досвід щодо запропонованих питань.

Всі результати дослідження є конфіденційними та будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Ваша стать:
    1. чоловіча
    2. жіноча
2. Ваш вік:
    1. 18-29
    2. 30-39
    3. 40-49
    4. 50-59
    5. 60-69
    6. 70+
3. Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму?

4.Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?

5.Що для Вас означає бути патріотом?

6.Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?

7.Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

8.Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?

9.Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим? Наведіть приклад.

10.Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

11.Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни?

12.Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?

13. Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

14. Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

15. Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

16. Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?

17. Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

Дякуємо за участь!

Декларація

академічної доброчесності

здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Дужий Ярослав Юрійович, студентк IV курсу бакалаврату, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальності 054 «Соціологія», освітньої програми «Соціологія», адреса електронної пошти shadyjr17@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

26.05.2025 Я.Ю. Дужий

Науковий керівник,

к. соц. н., доцент, доцент кафедри соціології О.В. Бондаренко

26.05.2025

ВСТУП

Актуальність дослідження У зв’язку з повномасштабним вторгненням рфії в Україну від соціальної згуртованості українців в патріотизмі залежить сам факт іхнього існування як етносу та як нації. Агресивний ворог України значно перевищує її як за розмірами території так і за кількістю людських ресурсів. За такихвихідних умов саме соціальна згуртованість постає як ресурс якісний, та такий, що може перевищити кількісні показники рфії. Розуміння важливості соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення дозволить сформувати ефективні напрями її покращення. Таким чином, дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення рф є надзвичайно актуальним в суспільному вимірі.

Проблемна ситуація. За останні два роки спостерігаються значні соціальні проблеми, які особливо загострились під час повільного відступу ЗСУ після невдалої спроби контрнаступу у 2023 році. В першу чергу ми спостерігаємо проблеми з військовою мобілізацією, наявністю мілліонів ухилянтів, які не оновили данні в ТЦК та суспільною толерацією, попри роздратуваня, даної соціальної реальності. Можна провести певні паралелі і згадати кейс принесення в жертву окремих членів суспільства. Де факто, відбулась фіксація близько 1 млн. громадян україни у лавах Сил оборони, фактично без можливості демобілізвції. Мережа заповнена матерівлами про ухилянтів та посадовців-корупціонерів які задіяні в цих схемах. Вищенаведена соціальна реальність загрозливо сприяє збільшенню демотивації та моральному занепаду у частини українського суспільства. У цьому контексті соціальна згуртованість виступає дієвим механізмом збілшення ресурсності українського суспільства, його готовності в збройній боротьбі відстояти своє право на існування і як етносу і як нації.

Наукова новизна. Полягає в актуалізації дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення

рфії. У дослідженні соціальна згуртованість розглядається не лише як теоретичне поняття, а як дієва система, що функціонує у складних умовах повномасштабного вторгнення рф. Розглядається соціально згуртованість в контекстах волонтерства, патріотизма та громадянського суспільства. Дослідження дозволяє визначити зв'язок між соціальною згуртованістю та рівнем патріотизму, що має прикладне значення для подальшого покращення її та розвитку у взаємодії громадянського суспільства та держави.

Об'єкт дослідження: соціальна згуртованість українців.

Предмет дослідження: соціальна згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Мета: дослідити соціальну згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

Реалізація поставеної мети передбачає розв'язання таких *наукових завдань:*

– уточнити зміст і сутність ключових понять дослідження: «повномасштабне вторгнення» «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство»;

– визначити стан наукової розробленості проблеми соціальної згуртованості в патріотизмі;

– виокремити методологічні підходи до дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– розглянути особливості соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– дослідити специфіку соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– дослідити сутність та зміст соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– визначити методологію прикладного дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі;

– проаналізувати результати емпіричного дослідження;

– надати рекомендації щодо посилення соціальної згуртованості українців в патріотизмі.

*Гіпотези:*1. Соціальна згуртованість позитивно впливає на патріотизм українців. 2. Соціальна згуртованість українців в патріотизмі посилюється завдяки волонтерському руху.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

1.1. Уточнення основних понять: «повномасштабне вторгнення» «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство»

Розглядаючи процеси становлення будь-якої нації, першочергово слід звернути увагу на суспільство та його традиційні надбання. Будь-яка людина – соціальна істота, яка знаходить себе та пізнає себе через групові взаємини. Саме ці групи, через усвідомлення хто українці такі і формулюють наше представлення саміх себе.

Конфлікти та гуманітарні кризи продовжують приносити страждання мільйонам людей у світі. Не є виключенням повномасштабно збройна агресія росії проти України. Спробуємо визначити поняття «повномасштабне вторгнення». Зазначимо що повномасштабне вторгнення РФ в Україну було здійснено в форматі воєнної агресія Російської Федерації проти України, яка відбулась 24 лютого 2022 року. Це розвиток агресії росії проти України, що почалась з анексії Криму у 2014 році та бойових дій на Донбасі.

Повномасштабне вторгнення відбулось як одночасний наступ російських військ на Україну з півночі (Білорусь), сходу та півдня, із залученням спеціально сформованих груп вторгнення регулярної армії. Це мало прояв у використанні ракетних обстрілів та інших видів повітряних атак, морської блокади та спроби захоплення Києва та інших великих міст України.

Повномасштабне вторгнення вілбувалось в контекстах порушення міжнародного права (статут ООН та Будапештський меморандум) та мало прояв як цивілізаційний конфлікт. Повномасштабне вторгнення спричинило гуманітарну катастрофу (загибель цивільного населення, зруйнована інфраструктура, міліони біженців). Разом з тим це викликало героїчний опір

українського народу що мав прояв у добровольчому русі, мобілізації до лав ЗСУ, поширенню волонтерів та соціальної згуртованості суспільства.

Визначимо соціальну згуртованість як інтегративну силу суспільства, яка забезпечує його єдність попри різноманітність та складність його соціальної структури. Визначає здатність суспільста до колективної дії, спрямованої на досягнення соціального прогресу. За сучасних умов повномасштабного вторгнення вона є вирішальною передумовою для збереження держави Україна.

У цьому контексті волонтерський рух, як прояв соціальної згуртованості, відіграє ключову роль, надаючи допомогу. Значенням для розуміння механізмів мобілізації громадян та їхнього внеску у підтримку соціальної координації, підтримку військових операцій та відбудову суспільства після війни. Волонтерський рух може надавати допомогу та підтримку військовослужбовцям, пораненим, внутрішньо переміщеним особам (ВПО) та цивільному населенню під час конфлікту, що робить його надзвичайно важливим для мінімізації гуманітарних наслідків війни [12, с.47].

Дослідження впливу волонтерства на соціальну згуртованість суспільства вказують на те, що волонтери, як правило, відіграють посередницьку роль у стосунках між солдатами та цивільним населенням, допомагаючи цим групам максимізувати свою діяльність в контексті триваючої війни. Розуміння цього посередництва між державою та волонтерством сприяє розвитку їх історії успіху, іміджу та репутації. Ця функція узгоджується із розумінням соціальної згуртованості громадянського суспільства, як посередника між державою та її громадянами.

Такі дослідження допомагають зрозуміти, як переконання, що керують діями громадянських активістів, можуть сприяти новим громадянським нормам та очікуванням щодо відповідних ролей та обов'язків громадян і держави в громадському та політичному житті. Це дослідження поєднує результати емпіричних досліджень, висновки, зроблені з особистого досвіду дослідників, історичний та порівняльний аналіз волонтерського руху. Воно розглядає досвід практикуючих дослідників у створенні та поширенні теоретичних та практичних

авторських соціальних технологій для впровадження позитивного образу волонтерства у публічний простір. Дане дослідження також аналізує історичні витоки волонтерства, воно приділяє особливу увагу сучасним збройним конфліктам, використовуючи приклад російсько-української війни для ґрунтовного аналізу волонтерського руху в контексті збройного конфлікту [12, с. 34].

На початку повномасштабної російської агресії проти України волонтери мобілізувалися та почали надавати допомогу протягом кількох годин. Більшість міжнародних організацій, незважаючи на значні фінансові та людські ресурси, не змогли запропонувати гнучке та швидке реагування, яке могли забезпечити створені волонтерські групи, швидко розгорнувши логістичні та інші мережі. Усвідомлюючи це, деякі країн , зокрема Велика Британія та США, дедалі більше покладаються на волонтерів у багатьох секторах.

Це було помічено ще під час пандемії COVID-19, коли спостерігався сплеск взаємодопомоги та волонтерства. Це підтверджує тезу про те, що волонтерський рух є найактивнішим у моменти кризи в суспільстві. Волонтерство означає вільно обрану та цілеспрямовану діяльність, у якій люди беруть участь без очікування винагороди чи іншої компенсації. За словами Трегера та ін., волонтерство – це нестабільна та неоплачувана робота, керована унікальними особистими цінностями.

Зазначимо, що зарубіжні дослідники зробили значний внесок у вивчення сутності, функцій та змістовних характеристик волонтерства. У своїх працях вони досліджували історичні аспекти розвитку волонтерського руху в США. Одним із найсуттєвіших чинників у розвитку волонтерського руху в цій країні вважається створення стратегії президента Рузвельта, спрямованої на боротьбу з безробіттям, який створив Цивільний корпус охорони природи з метою проведення важливих заходів.

Відтоді характер волонтерського руху змінився з огляду на розвиток суспільних відносин. Розглядаючи основні властивості волонтерства, зазначимо,

що волонтерство – це певна форма організації в певній інституціолізованій сфері, яку часто називають некомерційним, неурядовим або третім сектором.

Згідно з Оксфордським словником, волонтер визначається як людина, яка погоджується добровільно робити неприємні або небезпечні речі [1]. Волонтерство має беспосередній зв'язок з патріотизмом.

Патріотизм – це важлива позиція, яка фундаментально впливає на функціонування національних спільнот у більшості країн з історично сформованими націями. Згідно з Кембриджським словником, «патріотизм» – це «відчуття любові до своєї країни більше, ніж до будь-якої іншої, та гордості нею», а «патріот» – це «людина, яка любить свою країну і, якщо необхідно, боротиметься за неї». Сьогодні це визначення застосовується до набагато ширшого контексту [2].

Відомий польський автор В. Копалінський [3]. дає ширше визначення патріотизму. Дослідник описує патріотизм як «любов до батьківщини, власної нації, поєднану з готовністю до самопожертви за неї, з визнанням прав інших націй та повагою до них». Інше визначення патріотизму говорить, що патріотизм – це «соціально-політичні ставлення та поведінка, що виражають прихильність до своєї громади, відданість їй, водночас поважаючи інші громади. Це також специфічна форма солідарності зі громадою, що реалізується відповідно до прийнятих нею правових принципів та норм, включаючи так звані громадянські зобов'язання».

Після аналізу літератури у нас складається враження, що завжди існують дві точки зору в розумінні патріотизму. Він може бути суб'єктивним, що визначає патріотизм як сукупність ставлення до батьківщини. У цьому випадку колективні цілі індивіда є найважливішими і переважають потреби індивіда (наприклад, громадянина). Він пов'язаний з емоціями та часто з регіоном чи країною, звідки походить індивід. Згідно з цією концепцією, індивід має більше спільного з колективом, ніж просто з місцевістю, де вони живуть разом, або мовою, якою вони розмовляють. Окремі соціальні суб'єкти поділяють свої цінності, досягнення, якості чи заслуги своєї нації. Це включає спільну історію,

подібний спосіб передачі вражень та вираження досвіду або оцінки подій та характерних обрядів

Друга теорія, яку часто включають у визначення, – це соціальна відповідальність у виконанні громадянських обов'язків. Тобто життя в колективі відповідно до спільних стандартів та принципів, створених національною спільнотою. Виконання зобов'язань та життя за ними визначається як прагнення до загального благополуччя та забезпечення його безпеки [4].

В контексті соціальної педагогіки перераховуємо три компоненти патріотичного ставлення, а саме: когнітивний, емоційно-оцінний та поведінковий. Когнітивний компонент – це знання людини, які є джерелом її суджень про батьківщину. Ці судження стосуються історії, культури, природних умов або економічної та політичної ситуації. Другий компонент патріотичного ставлення, тобто емоційнооцінний, включає оцінку нації та батьківщини та емоційну реакцію, що виникає в результаті цього. Емоції, пов'язані з патріотичним ставленням, можуть відрізнятися за напрямком, складністю або інтенсивністю. Останній компонент, тобто поведінковий, стосується поведінки, тобто готовності людини діяти заради своєї батьківщини.

Патріотичне ставлення може виражатися різними способами, від підняття прапора на національні свята до служби в армії. Ось як описують проблеми патріотизму та війни з ізраїльські дослідники соціальних та поведінкових наук. У монументальній праці У. Бен-Еліезер [5].досліджує історичний розвиток ізраїльського націоналізму через призму його мілітаризації. Опираючись на детальний аналіз ключових конфліктів – від війни за незалежність 1948 року до сучасних інтифад і бойових операцій в Ґазі та Лівані, автор показує, як етнічний націоналізм формувався і зміцнювався взаємодією з мілітарною культурою. Виник наратив “нації-озброєної” (nation-in-arms), де військова відповідь стає основним засобом вирішення політичних конфліктів.

Бен-Еліезер розкриває, чому спроби шукати мир (наприклад, Осло) натикалися на глибоко вкорінені мілітарні стереотипи в культурі, політиці та релігійному дискурсі. Автор також підкреслює, що ізраїльське суспільство

вкорінює віру у “священність земель” і незмінність територій, що формує цикли ескалації. Це важливо для розуміння впливу мілітаризованого етно-націоналізму на політичні рішення й культурні тенденції в Ізраїлі протягом останнього століття.

Інші дослідники також захоплюються цією проблематикою. Так робота під редакцією Д. Бар-Таля та Е. Штауфа [6]. досліджує феномен патріотизму на різних рівнях: від індивідуального до національного. У їх роботі представлені наукові статті психологів, які аналізують патріотичні переконання, їх роль у суспільстві під час конфліктів, а також моральні дилеми, що виникають при поєднанні відданості Батьківщині й особистих моральних принципів. Особлива увага приділена тому, як патріотизм може формувати підтримку війни або навпаки – суперечити їй. Дослідження є важливим джерелом для розуміння патріотизму у контексті соціально-психологічних та політичних досліджень.

Патріотизм зазвичай вважається любов’ю до країни, любов’ю до співвітчизників, любов’ю до місця народження та глибокими почуттями до місцевих пам’яток, з якими людина стикається все своє життя, формуючи природний особистий, сімейний зв’язок з певною країною. Ця патріотична прихильність виявляється сильнішою за будь-яку моральну ідею справедливості, і вона є основою мотивації патріота платити особисту ціну, яка відповідає демократичним цінностям, згідно з якими ми завдячуємо своїм життям, освітою, культурою та свободою нашій країні.

Традиційно бути героєм війни завжди було найвищим вираженням любові до країни, оскільки поле бою утворювало арену, де логіка та особисті потреби можуть поступатися самопожертві. Не дивно, що підкорення поклику обов'язку, навіть коли це означає ризикувати своїм життям, часто було визначенням патріотичної відданості

Поміркована форма патріотизму не заперечує патріотизму як чесноти, якщо патріотична діяльність не заохочує аморальні дії. Поміркований патріотизм був глибоко досліджений та емпірично перевірений у Сполучених Штатах, Англії та Німеччині.

Професор соціології Р. Ллойд з Університету Вандербільта аналізує еволюцію уявлень про патріотизм у США. Якщо раніше США часто розглядалися як "маяк свободи", то сьогоднішнє сприйняття все частіше супроводжується критичним усвідомленням історичних і сучасних недоліків американської системи. Ллойд відзначає, що такі зміни є результатом посилення суспільних дебатів про расову справедливість, економічну нерівність та політичну поляризацію. Він наголошує, що сучасний патріотизм більше не є безумовним, а радше набуває форм роздумів, дискусії та вимог до вдосконалення країни [7].

Його частіше називають конструктивним патріотизмом, і були зроблені такі спостереження: 1. Сліпий патріотизм спротивляється будь-якій формі критики щодо країни; конструктивний патріотизм проявляється через сумніви щодо того, чи відповідає патріотична дія цілям соціальної групи. 2. Сліпий патріотизм характеризується політичною ізоляцією та навмисним політичним невіглаством; конструктивний патріотизм корелює зі збором інформації, прагненням до соціальних висновків та високим рівнем політичної участі. 3. Сліпий патріотизм тісно пов'язаний з націоналізмом і відчуттям того, що національна безпека, й, власне, сама національна культура – перебуває під загрозою; конструктивний патріотизм може відкласти національну ідентичність і навіть заперечувати почуття національної переваги. 4. Сліпий патріотизм визначає соціальну прив'язаність, використовуючи термінологію генеалогії та первісного походження, що формується в історії нації; конструктивний патріотизм формує соціальні кордони через громадянські процедури та спільну політичну структуру.

Зазначимо, що українське суспільство – це історично сформована спільнота громадян держави Україна, які проживають на території України та визначають себе як частину української нації, мають спільні культурні, мовні, ціннісні та соціально-політичні характеристики. У соціології суспільство визначається як складна та самодостатня цілісна соціальна система, що

складається з індивідів, соціальних груп, їх цінностей, інституцій та соціальних відносин та взаємодії між ними [8].

Таким чином ми зазначимо, що патріотизм на сьогоднішній час процвітає через класичні традиції та новітні способи людської діяльності, такі як волонтерство. Є чотири аспекти поглядів на патріотизм: від знання своєї країни, до активності щодо її процвітання. Треба розрізняти сліпий патріотизм і його конструктивну версію. Як ми визначаємо, допомога одне одному у важкі часи сприяє росту любові до своєї Батьківщини. Зараз патріотизм надзвичайне явище яке водночас визначається національною самодостатністю та відкритістю для інших країн. Вищенаведені поняття розкривають сутність українського суспільства, як складної та самодостатньої цілісної соціальної системи, що складається з індивідів, соціальних груп, їх цінностей, інституцій, соціальних відносин та взаємодії між соціальними суб'єктами.

1.2. Історія дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах війни

Актуальність дослідження питання соціальної згуртованості в Україні визначається факторами які діють на українське суспільство та його взаємодії з глобальною спільнотою. Радикальні зміни в геополітичних відносинах, що характеризуються соціокультурною трансформацією, переходом суспільства до нових засад соціальної взаємодії, змусили переосмислити місце соціальної згуртованості і те, яким воно є у теперішньому світі який ми знаємо під час військового протистояння росії та України саме на українських землях.

Соціальна згуртованість громадянського суспільства в деяких аспектах стало ключовим, визначальним та вирішальним чинником його еволюційного розвитку. Попри значущість питання соціальної згуртованості в сучасному контексті, сама тема єдності не є новою. Це класична проблема в соціальних науках, яка досліджує зв'язки, що утримують суспільства разом, і те, як вони можуть руйнуватися або призводити до значної диференціації в сучасних соціумах.

Ця проблема була центральною в соціології, як новій науці, в дев'ятнадцятому столітті. На думку Е. Дюркгейма (1858-1917), ключовим питанням було визначення соціального чинника, здатного замінити "механічну солідарність" доіндустріальних суспільств на єдність, що виникає між людьми зі схожими ментальними, моральними та ідеологічними переконаннями, але за умов складного, індустріального суспільства.

«Поняття «соціальна згуртованість» є міждисциплінарним і досліджується у щонайменше 15 наукових галузях, зокрема в соціології, соціальній психології, міжнародних відносинах, корпоративному управлінні та соціальній роботі. Це свідчить про потребу в комплексному підході до його вивчення» [9].

Треба зазначити, що «у формування теоретичних основ поняття значний внесок зробили класики соціологічної думки: М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Ф. Знанецький, Т. Лукман, які розробляли категоріальний апарат для аналізу згуртованості у структурі суспільства. Окрему увагу слід приділити працям, що акцентують на ролі соціального конфлікту як чинника, що, попри деструктивну природу, може сприяти зміцненню єдності та балансу в соціумі» [10, с. 68–70].

Сучасні українські дослідники вказують на те, «що проблема соціальної згуртованості в умовах формування громадянського суспільства, особливо в контексті війни в Україні, досліджується фрагментарно. Недостатньо опрацьовані механізми інтеграції соціальних суб’єктів та інституцій у трансформованому суспільстві, зокрема в умовах воєнного стану, що потребує додаткового аналізу ціннісних орієнтацій і очікувань молоді» [11; 12].

Розглянемо науково-практчні українські дослідження соціальної згуртованості. Так, дослідження «Індекс соціальної згуртованості та примирення (SCORE / reSCORE)», його організаторами виступили: Центр сталого миру та демократичного розвитку (SeeD), ПРООН, USAID. Відзначимо, що це одне з найбільш масштабних дослідженнь соціальної згуртованості в Україні, яке проводиться з 2016 року. Після 2022 року індекс було оновлено до формату

reSCORE, щоб краще відображати виклики повномасштабної війни. Наведемо стисло його основні результати [13].

Дослідники зазначили, що у 2023 році середній інтегрований показник співпраці в громадах становив 5,5 з 10 максимально можливих, соціальна толерантность визначалась на рівні 5,7, соціальна близькість на рівні 5,4, а показник відчуття відсутності соціальної загрози визначався на рівні 6,9. Польовий етап відбувався у 2024 році, й, дослідження охопило 7758 респондентів. Зазначимо, що дослідження виявило зниження довіри до влади, але з одночасним збереженням високого рівня горизонтальної згуртованості [14].

Також відзначимо дослідженя «Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану» під керівництвом Ірини Бибик (Інститут проблем виховання НАПН України). В даному дослідженні аналізується рівень соціальної згуртованості серед молоді під час війни. Особлива увага приділяється участі молоді у волонтерських ініціативах. Також дослідженнядозволяє визначити, як саме молодь проявляє свою громадянську позицію та наскільки вона має відчуття ідентичності або приналежності до спільноти. Авторами дослідження було визначено, що молодь демонструє високий рівень самоорганізації та солідарності, що сприяє загалом зміцненню соціальної згуртованості в українському суспільстві [15].

Розглянемо результати дослідження «Реформи і соціальна згуртованість у прикордонних регіонах України», яке було проведено колективом авторів (О. Осланд, О. Дейнеко, О. Філіппова). Дане дослідження описує. як саме впливають реформи у сфері освіти та децентралізації на соціальну згуртованість у Чернівецькій та Харківській областях [16].Таким чином, в результаті проведенного дослідженя було виявлено що рівень соціальної згуртованості в Чернівецькій області порівняно з Харківською, є вищщім. Автори дослідження повязують це з історичними, соціально-демографічними та соціокультурними особливостями цих регіонів.

Зазначимо, що наступне дослідження «Соціальна згуртованість та медіа під час війни» було проведено ГО “Сприяння міжкультурному співробітництву”

(PIC), IPMI, у взаємодії з Національною спілкою журналістів України. Дослідження аналізує та пояснює, як українські медіа сприяють або перешкоджають соціальній згуртованості під час війни. За результатами даного дослідження було визначено, що більшість журналістів впевнені в тому, що саме вони повинні активно сприяти зміцненню соціальної згуртованості. Також, як показало дане дослідження, локальні мас медіа мають більший вплив на соціальну згуртованість у громадах, особливо якщо мова йде щодо їх місцевих викликів перед якими вони постають, порівняно з національними [17].

Так, дослідження «Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України» за авторством А. Котелевець та Я. Мартинюка розглядає роль молоді в розвитку соціальної згуртованості громад, зокрема через волонтерську діяльність та громадянську участь. Дослідники визначили, що молодь є активним учасником соціальних змін, що виглядає як сприяння зміцненню соціальних зв'язків та розвитку громад [18].

Розглянемо «Дослідження соціальної згуртованості в українських громадах» яке було організовано міжнародним фондом «Відродження» та Ipsos у 2023 році. Дане дослідження охоплює 12 громад. За отриманими результатами було визначано рівень довіри, солідарності та готовності до взаємодопомоги в даних громадах.

Також зазначимо, що за данними цього дослідження 95% респондентів висловили довіру до Збройних Сил України а 67% налаштовані допомагати іншим членам громади. Також найвищу довіру мають волонтери та місцеві активісти та лідери [19].

Відзначимо, що дослідження «Соціальне відновлення та згуртованість для України: 15 рекомендацій» під проводом громадської організації Cedos було проведено в 2024 році [20]. В цьому дослідженні аналізується вплив війни на соціальну згуртованість в українському суспільстві та надаються рекомендації для інклюзивного відновлення.

Вишенаведені рекомендації стосуються розвитку соціального житла для внутрішньо переміщених осіб, підтримка зайнятості та перекваліфікації

населення та забезпечення доступу до якісної освіти та програм соціального захисту.

Складним для когнітивного та емоційного сприйняття є аналіз історії та причини воєн. Шокуючим висновком буде теза, що розвиток цивілізації, про що вже говорилося вище, супроводжується війнами. Війна впливає на розвиток кожного з наведених вище компонентів цивілізації. Попри свою неймовірну травматичність, війна сприяє культурному обміну між народами. Насильницьким шляхом відбувається об'єднання різних територій. Може відбуватись як знищення, так і створення етнічних груп, створення нових держав та імперій. Виявляємо один із головних парадоксів війни: вона, незважаючи на свою жахливу руйнівність, супроводжує процес розвитку цивілізації, має у собі як науку, так і мистецтво.

Акцентуючи увагу щодо причини сучасних конфліктів, зазначимо, що в епоху глобалізації вони виникають з економічних причин нового типу: боротьба ведеться за контроль не над окремими торговими шляхами, територіями, родовищами з корисними копалинами, а над усією світовою торгівлею, енергетичними ресурсами, переважно над нафтою, що набула глобального значення для сучасної цивілізації.

Війна також супроводжується соціальною згуртованістю в суспільствах, які вступили в збройний конфлікт між собою. Можливо припустити, що успіх та військові перемоги безпосередньо повязані з рівнем соціальної згуртованості.

Зазначимо, що людське життя в умовах суспільства споживання, цинічно оцінюється у грошовому еквіваленті соціальних виплат, затрат та витрат. З розвитком технологій, особливо інформаційних, солдат стає частиною складної бойової машини.

Незважаючи на абсолютно негативне ставлення до війни, ми визнаєм, що вона виявилася усталеним елементом як розвитку, так і занепаду світових цивілізацій. Саме про це говорили в чвій час О.Шпенглер та А.Тойнбі [21; 22]. І своїми досягненнями у духовній сфері, науці, будівництві вони, як не дивно,

виявилися зобов'язані війні. У процесі війн переймалися чужі досягнення, що не менш важливо, ніж захоплення ресурсів, і територій.

На сьогодні ми маємо цивілізацію, розвиток якої супроводжувався війнами. Такими є її закономірності. Зрозуміло, що у минулому зустрічалися народи, які не вели війни. Такі існують і зараз. Але, як правило, вони не зробили нічого видатного або впали жертвою більш агресивних сусідів, які безжально знищували племена, що не бажали воювати.

Є один цікавий феномен. У мирний час та в досить благополучних умовах люди часто об'єднуються у різні групи. Причини такого об'єднання є різними. І необов'язково це якісь організації чи рухи. Іноді це просто мешканці однієї вулиці чи кварталу. Ці групи нерідко ворогують між собою, вступають у конфлікти, хоча дуже значних причин для конфліктів начебто й немає.

Такий простий приклад показує, що людина не дуже й мирна істота, навіть коли немає об'єктивних причин виникнення конфліктів, які перераховані вище. Також значна кількість конфліктів супроводжує нас у повсякденному житті. Сімейні сварки, побутові чвари, конфлікти на роботі є складовою нашої соціальної взаємодії, й, певною мірою сприяють і соціальній згуртованості в ворогуючих групах.

На даний момент війна є, на жаль, нормальним, а отже, звичайним компонентом сучасного суспільства в тому вигляді, в якому воно існує. Для зміни ситуації необхідні зміни у глобальній системі цінностей і моральних орієнтирів людства. Таким чином ми звертаємо увагу на взаємозв'язок глобально соціального та особистісного аспектів розвитку ціннісних орієнтацій.

Відповідно, можна сказати, що ціннісні орієнтації є важливою складовою світогляду особистості, яка відображає її уподобання та прагнення до певних загальнолюдських цінностей. вони є головним фактором, який регулює та детермінує мотивацію особистості та, отже, її поведінку. Ціннісні орієнтації можна розглядати як основну мету та сутність виховання молодої людини, на відміну від навчання.

Саме в процесі соціалізації молоді має приділятися підвищена увага процесу формування цінностей та перешкоджання генезі та розвитку антицінностей. Проте сучасне суспільство, що у стадії соціокультурної трансформації, нерідко втрачає інкультуруючий потенціал, що негайно відбивається на зростанні процесів криміналізації свідомості, радикалізму, екстремізму, військових конфліктів.

Теперішнє українське суспільство, яке так чи інакше. знаходиться на війні, показує новітні форми соціальної згуртованості, де традиційні цінності поєднуються з інноваційними механізмами взаємодопомоги. Останні дослідження вказують на те, як волонтерський рух став символом єдності, який не тільки покращює моральний дух і є більшою мотивацією діяти, але й формує нові способи громадянської солідарності та соціальної згуртованості. Аналіз історичного досвіду та сучасних реалій свідчить, що соціальна згуртованість є динамічним процесом, який потребує постійного наукового осмислення з урахуванням економічних, культурних та морально-етичних факторів.

1.3. Принципи і методи дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення

У дослідженні було застосовано як теоретичні, так і емпіричні методи. До загальнонаукових методів належать аналіз, синтез, узагальнення, порівняння. Серед соціологічних ми виділяємо анкетне опитування та глибинне інтерв'ю, а також контент-аналіз публічних джерел. Застосування кількісного та якісного аналізу дозволило глибше зрозуміти ставлення молоді до патріотизму та соціальної згуртованості.

Теоретичну основу дослідження становлять концепції структурно-функціонального підходу Т. Парсонса, теорія соціальної солідарності Е. Дюркгейма [23]. Теоретико-практичними аспектами є використання індексу SCORE, який вимірює рівень соціальної єдності та довіри в українському суспільстві.

Зазначимо, що структурно-функціональний підхід визначає, шо суспільство розглядається як система, частини якої мають підтримувати рівновагу. Відповідно соціальна згуртованість в контексті цього підходу визначає стан інтеграції, солідарності та єдності суспільства.

Вищенаведений підхід є актуальним для аналізу колективної національної ідентичності під час війни. Крім того данний підхід дозволяє вивчяти такі інституції, як школа, армія, церква. Традиційно, особливо в контексті національної ідентичності, саме вони репрезентують та визначають соціальну згуртованість.

Також на нашу думку є доречним використання конфліктологічного підходу. Основними теоретиками даного підходу ми можемо вважати К. Маркса та Р. Дарендорфа [23]. В контексті цього підходу соціальна згуртованість не є природною, вона формується або нав’язується через активну владну позицію. В традиційному та сучасному суспільстві існують нерівність, конкуренція, боротьба за ресурси. Разом з тим, соціальна згуртованість може відбуватись як результат мобілізації проти зовнішнього ворога. Це є особливо актуальним для українського суспільства під час повномасштабного військового вторгнення росії.

Також на рівні мікросоціології ми вважаємо доречним використати інтеракціоністський підхід. Найбільш відомими теоретиками даного підходу вважаються Дж.Г. Мід та Е. Гофман [24].

Сутність інтеракціоністського підходу полягає у визначенні соціальної згуртованості в контекстах результатів щоденних взаємодій на мікрорівні. Відповідно, ідентичність формується через спілкування, символи, ритуали під час соціальної взаємодії. Інтеракціоністський підхід є доречним під час досліджень таких «малих соціальних груп», як сім'я, волонтерські організації, територіальні громади. Також данний підхід доречно застосовувати для дослідження комунікацій у соціальних мережах, волонтерських соціальних проектах, комюніті вимушених переселенців.

В контекстах соціальної згуртованості та національної ідентичност є доречними культурологічний та символічний підходи. Відомими теоретиками данних підходів вважаються К. Гірц, Е.Сміт та Б. Андерсон [25; 26].

Культурологічний та символічний підходи розглядають згуртованість через конструювання спільної соціокультурної реальності (міфів, наративів). Це відбувається за допомогою символічного змісту важливих свят та пам'ятних подій та дат. Таким чином спільна історична пам’ять формує певні аспекти національної єдності. За допомогою дпних підходів ми можемо здійснити аналіз публічних ритуалів, ціннісних мемів, героїзації осіб та подій, колективної травми тощо.

Щодо нашого дослідження актуальним є міждисциплінарний підхід, який поєднує соціологію, політологію, психологію, культурологію, економіку. Також цей підхід застосовується в дослідженнях таких міжнародних організаціях, як ООН та ОБСЄ. Не є виключенням громадська організація Cedos.

Принципи дослідження включають наукову об’єктивність, етичність, міждисциплінарний підхід та практичну спрямованість. Під час збору даних дослідники повинні дотримуватися норм добровільної участі, конфіденційності та поваги до респондентів.

Отже, це дослідження поєднувало теоретичні (аналіз, синтез, порівняння) та емпіричні методи (напівструктуроване інтерв’ю), що дозволило нам дослідити соціальну згуртованість. Теоретична база включала структурно-функціональний підхід Парсонса, концепцію солідарності Дюркгейма та конфліктологічний підхід.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ПАТРІОТИЗМІ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

2.1. Сутність соціальної згуртованості українського суспільства та його патріотизму

Розглянемо сутність соціальної згуртованості за допомогою концепції громадянського суспільства. Дослідники розуміють термін «громадянське суспільство» як сферу взаємодії економіки та держави, яка передусім включає сфери найтіснішої взаємодії, такі як сім'я, добровільні об'єднання, громадські рухи та різні форми публічної комунікації. Суттєвими характеристиками громадянського суспільства є його структура залежно від типів відносин та суспільних інститутів; незалежність, і водночас тісний зв'язок з державою, яка перетворюється на класифікацію компетенцій; визнання людини як найвищої цінності, її прав, свобод та законних інтересів.

Волонтерство є основою побудови соціально згуртованого та стабільного громадянського суспільства, а також зміцнює зв'язок між громадянами та державою. Зазначимо також, що революції та збройні конфлікти виступають як моменти масової соціальної мобілізації, спрямованої на повалення існуючих політичних, культурних та економічних відносин у країні з метою встановлення інших соціальних відносин. Дослідники простежують розвиток волонтерського руху в Україні з 2014 року в контексті збройної агресії російської федерації [27].

Дослідники зазначають, що навесні 2014 року українське суспільство зіткнулося з проблемою неготовності національних збройних сил. Дослідники вказують, що тенденція до використання добровольчих сил під час війни в Україні зберігається. Відповідно, це формує нові підходи до розуміння значення та перспектив розвитку волонтерського руху. Збройна агресія російської федерації проти України є найактуальнішим прикладом всебічного залучення волонтерів до допомоги не лише армії, а й громадянському суспільству.

Досідники зазначають, що російсько-українська війна призвела до появи «спонтанних волонтерів», які пропонують свою допомогу в різних сферах суспільного життя.

Російська збройна агресія виявила необхідність посилення волонтерського руху в Україні, створення чіткої ідентичності волонтера як особи, яка присвячує час і ресурси підтримці Збройних Сил та наданню допомоги внутрішньо переміщеним особам [28]. Зростання волонтерства в Україні на тлі війни є процесом морального оновлення суспільства. Наразі існують два основні мотиви волонтерства: загальне бажання допомогти та бажання займатися волонтерством від імені українських біженців. Згідно з Всесвітнім індексом благодійності 2023 року, Україна зафіксувала найбільше у світі зростання індексу благодійності та волонтерства у 2022 році порівняно з попереднім роком [29].

На ранніх етапах волонтерського руху інституційні механізми співпраці з державою були практично відсутні. Проте зростаючий вплив та суспільна повага до волонтерів змусили владу шукати шляхи взаємодії. Однією з ключових перешкод залишається дефіцит довіри між органами влади та громадянським сектором в Україні. При цьому саме волонтери мають найвищий рівень довіри серед усіх соціальних груп, що обумовлює їхню політичну вагу.

Поняття «волонтер» перетворилося на соціальний феномен, який визначив нову епоху суспільної активності. українській політичній «моді». Роль добровольців у російсько-українській війні підтверджує важливу соціально-політичну динаміку, яка впливає на довіру до політичних інституцій, намагаючись оцінити силу громадянського суспільства країни. Питання волонтерства створюють основу для критичного громадянського сприйняття, яке переглядає значення та взаємовідносини між громадянами та державою. У контексті громадянського суспільства, яке протистоїть радянському минулому, Україна є яскравим прикладом того, як наративи сприяють формуванню простору між державними дискурсами та повсякденною практикою громадян, особливо в контексті військового конфлікту.

Волонтери справедливо вважають, що їхня місія полягає в залученні громадян до вираження своєї волі або контролю актуальних подій. Важливо зазначити, що підтримка волонтерства виходить як з індивідуальних, так і з колективних ініціатив громадян, хоча участь у волонтерстві не є загальним громадянським обов'язком, і кожен громадянин може брати в ньому участь на власний розсуд.

Актуальність отриманих результатів визначається тим, що роль волонтерських рухів полягає в об'єднанні громадян навколо спільних цілей та ідеалів. Волонтерський рух є пріоритетним компонентом держави, стратегічний розвиток якої детерміновано низкою чинників, зокрема визначальними є, військовослужбовці, патріоти та волонтери. Тож воно є найважливіший компонентом під час військових конфліктів, оскільки вони можуть спонукати громадян до дій, надавати підтримку військовим та цивільним що постраждали, а також сприяти громадянській свідомості та активізму. Волонтерство забезпечує економічну незалежність та стабільність. Волонтерський рух зміцнює незламність українців та військову міць держави. Приклад сучасної України показав, що в умовах нестабільної політичної та військової ситуації в Європі волонтерський рух має заохочувати до більш активної участі громадян у державних справах та політичному процесі.

Соціальна згуртованість українського суспільства визначається волонтерством, як символічним «містом» між громадянами та державою. Російсько-українська війна стала причиною збільшення волонтерського руху, який став потужним інструментом соціальної згуртованості, мобілізації та патріотичного виховання. Зараз українське волонтерство перетворилося на важливий елемент громадянської ідентичності та чинник стабільності суспільства в умовах агресії росії.

2.2. Специфіка соціальної згуртованості в патріотизмі українців

Волонтерство також є проявом громадянського активізму та самоорганізації. Це дослідження визначило проблеми та виклики, з якими

стикаються волонтери та волонтерські організації в зоні конфлікту, такі як безпека, доступ до ресурсів та координація дій. У дослідженні окреслено академічне бачення створення волонтерського руху, розглянуто всі можливі шляхи та приклади зміцнення волонтерства у збройному конфлікті та його вдосконалення відповідно до світових стандартів. Дослідникам, які цікавляться волонтерством та громадянським суспільством у збройних конфліктах, слід подивитись ризики та виклики, з якими стикаються волонтери в зоні конфлікту.

Феномен війни у суспільстві дуже часто поєднується із твердженням поняття свободи, проте сам собою термін свободи має безліч варіантів трактування. Сучасне суспільство прагне свободи, але водночас не розуміє, що замість «свободи від» необхідна «свобода для». При цьому кількість предметів, якими ми володіємо, не зробить нас вільними, так само і те, що свободу необхідно відрізняти від свавілля. У суспільстві споживання життя вже давно має грошовий вимір. Цим значною мірою визначається сучасне маскультурне ставлення до війни. Війна у системі цінностей масової культури (фільми, комп'ютерні ігри) стала свого роду бізнесом, та її результати оцінюються як прибутків і збитків.

Часто ми чуємо у зведеннях новин про те, скільки грошей було витрачено на якісь військові операції, скільки коштував кожен витрачений боєприпас і спорядження для солдатів. Також ми розуміємо, як у війнах заробляють у той чи інший спосіб (від військових замовлень до захоплення ресурсів противника). Людина за цією схемою перетворюється на бойову одиницю, дієвий придаток до техніки, особливо з розвитком інформаційних технологій та високоточної зброї. Втрати серед цивільного населення давно вже стають звичними і навіть звичайними фактами хроніки новин.

Умови збройного конфлікту впливають на характер та специфіку волонтерства, роблячи його надзвичайно важливим та непередбачуваним. Умови збройного конфлікту збільшують потребу в гуманітарній допомозі та підтримці постраджалих, що робить волонтерство надзвичайно важливим компонентом гуманітарного реагування.

Волонтерство під час збройних конфліктів охоплює широкий спектр діяльності. Так, від гуманітарної допомоги та медичної допомоги до психологічної підтримки та організації тимчасового житла. Зазначимо, що незвичайні конфліктні ситуації створюють проблеми для волонтерів, такі як загрози безпеці, доступ до зон конфлікту та обмеженість ресурсів. Дослідження волонтерства та громадянського суспільства у збройних конфліктах мають велике значення, оскільки збройний конфлікт створює гостру потребу в гуманітарній допомозі. Державний розвиток у політичній та економічній сферах детермінований від волонтерського руху як ефективного інструменту створення позитивного іміджу держави.

З погляду ціннісного аналізу феномена війни можна назвати такі особливості:

1. Війна - це частина єдиного процесу розвитку людської цивілізації, що впливає на розвиток соціального, культурного та науково-технічного компонентів.

2. Можна виділити п'ять основних причин воєнних конфліктів: демографічний тиск, боротьба за ресурси, економічні, ідеологічні конфлікти (серед них і релігійні війни), боротьба за владу.

3. З давніх-давен війна була пов'язана з моральними нормами, системою цінностей. Наприклад, в античності, як вважають історики, війна вважалася нормальним явищем, способом виявити хоробрість, доблесть, патріотизм і пов'язувалася з поняттям гріха, хоча ставлення до вбивства, на думку істориків, було негативним. Поняття гріха з'являється у християнстві, і вбивство посідає перше місце у визначенні смертних гріхів.

Але в Середньовіччі обґрунтовується концепція війни за віру, і війна вже вважається доброю справою, якщо ведеться проти невірних чи єретиків, що, безперечно, суперечить християнським нормам. Тут ми стикаємося з одним із перших парадоксів війни: війна ведеться за ідеали, але багато в чому цим же ідеалам суперечить.

Є контраверсійна теза, що з розвитком сучасної цивілізації. поступово війни з ідеологічних причин практично повністю йдуть у минуле, і якщо й відбуваються, то дуже рідко. Але ми отримуємо наступний парадокс війни: поєднання практичних інтересів та ідеології. При цьому в ліберальних демократичних суспільствах, на відміну від автократій, зростають антивоєнні настрої серед мас, дедалі менше людей бажають воювати. Рішення про оголошення війни тепер ухвалюється виключно урядами, які намагаються використати у своїх інтересах настрої мас.

Тож ми бачимо, що соціальна згуртованість під час війни йде через волонтерство, яке стає ключовим механізмом гуманітарного реагування, назважаючи на небезпеку та небезкінечні ресурси. Дослідження показує нам, що волонтерство в умовах конфлікту не лише забезпечує допомогу тим, хто постраждав, а формує нові моделі громадянської солідарності та адаптації до світових реаліїв. Те, що ми говоримо про війну свідчить, що вона залишається складовою суспільного розвитку, в контекстах економічних інтересів, свободи та моралі.

2.3. Сутність та зміст соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф.

В даний час у кризових умовах нашої країни після початку повномасштабної війни необхідне відродження духовності, виховання громадян, особливо молодого покоління, в дусі любові до України, патріотизму. У здійсненні патріотичного виховання необхідні використання нових концептуальних підходів, в першу чергу, усвідомлення того, що підвищення цінності патріотизму, особливо у представників підростаючого покоління, має бути пріоритетним напрямом державної політики: проведення організаторської та управлінської діяльності, заснованої на досягненнях сучасної науки; розробка та впровадження ефективної системи патріотичного виховання у ВНЗ, що забезпечує оптимальні умови формування та розвитку у молодих людей вірності Україні. Саме це обумовлює готовність щодо служіння державі та суспільству,

чесному виконанню громадянського обов'язку та службових обов'язків. Затвердження у почуттях і свідомості молоді патріотичних цінностей, переконань, поваги до історії, традицій та культурної спадщини України, повинно бути спрямовано на підвищення престижу державної, зокрема військової, служби; створення ефективних механізмів, що забезпечують функціонування системи патріотичного виховання молодих людей, особливо після початку повномасштабної війни.

Таким чином, як фіксують чисельні соціологічні дослідження, цінності патріотизму займають стійке місце у системі ціннісних орієнтацій української молоді в умовах війни. Переважна більшість опитаних молодих людей пишаються тим, що вони є громадянами України. Дві третини молодих українців не представляють як свою Батьківщину іншу країну, крім України. Переважна більшість молодих людей планують жити у своїй рідній країні і працювати на її благо. Дійсно, дуже багато залежить від соціально-економічної та безпекової ситуації в країні. Разом з тим, значний вплив мають сім'я, референтна група (друзі, однокласники, одногрупники), освітні заклади, твори літератури та кінематографії. Багато залежить і від методів патріотичного виховання. Більшість респондентів вважають за необхідне знайомити підростаюче покоління з історією, культурою і цінностями країни та рідного краю, проводити оборонно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі заходи, втілювати здоровий спосіб життя, та любов до своєї землі.

Зазначимо, що здебільшого молоді люди люблять свою країну і своє місто і пишаються ними, готові працювати для їхнього процвітання і стати на їхній захист у разі потреби. Менш за інших сформовано інформаційну та когнітивну складову цінностей патріотизму. Респонденти визнавали, що погано знають історію, її героїв, недостатньо наймі з культурною спадщиною своєї Батьківщини. Як показало дослідження, можливою причиною того є те, що молоді люди не завжди вважають, що історико-культурна обізнаність є важливою характеристика патріота. Однак у молодих людей в даний час формується тип патріотизму, пов'язаний з працею на благо України, її

економічною підтримкою, а також як з вихованням своїх дітей, як патріотів, так і самовиховання.

У час війни створюється нове покоління патріотизму серед української молоді, яка готова захищати зі зброєю в руках країну та працювати на її благо, але і їй потрібно глибше вивчати історію та культуру спадщини. Дослідження підтвердило, що у молоді високий рівень патріотичних настроїв, але виявило необхідність системних змін у підходах до виховання, зокрема впровадження інтерактивних методів та практики. Ключовим завданням держави є створення ефективної системи патріотичного виховання, яка поєднуватиме традиційні цінності з сучасними соціальними реаліями, сприяючи свідомому формуванню патріотизму.

РОЗДІЛ 3
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАТРІОТИЗМУ УКРАЇНЦІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

3.1. Обґрунтування методів емпіричного дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців

Для проведення проактичного дослідження був використаний метод напівструктурованого інтерв'ю [30]. Напівструктуроване інтерв'ю - це метод збору соціологічної інформації, що поєднує заздалегідь підготовлений перелік основних питань з гнучкістю у веденні діалогу. Метод має низку переваг: 1) забезпечує широку контекстуальну картину досліджуваного явища; 2) дозволяє глибше дослідити думки респондента завдяки додатковим питанням, що розкривають основні блоки гайду; 3) дає можливість інформанту самостійно обирати темп і швидкість відповіді на питання; 4) дозволяє аналізувати невербальні реакції та контекст відповідей; 5) забезпечує розкриття складних тем (в нашому дослідженні соціальної згуртованості) через відкритий діалог ; 6) дає можливість гнучко адаптувати питання під специфіку конкретного інформанта; 7) забезпечує збір багатогранних даних (включаючи особистісні мотивації).

Відповідно, щодо дослідження соціальної згуртованості та патріотизму напівструктуроване інтерв'ю допомагає виявити, як молодь тлумачить поняття «патріотичний обов'язок». Також під час напівструктурованого інтерв'ю визначається встановлений раніше емоційний зв'язок із країною через особисті історії. Також, ми визначаємо чинники, що вплинули на погляди інформантів (сім'я, освіта, події війни).

Методи аналізу отриманої інформації включатимуть елементарний статистичний аналіз, такий як простий та перехресний. Просте групування – класифікація даних за однією ознакою. Зв'язування фактів відбувається відповідно до описової гіпотези щодо провідної ознаки групування. Перехресне групування – зв'язування даних, попередньо впорядкованих за двома ознаками,

для виявлення взаємозалежностей, взаємоконтролю показників та формування нового комплексного висновку який на основі поєднання двох властивостей або станів об'єкта може визначити направлення. пояснюється необхідністю знайти взаємозв'язок між патріотичними установками молоді та її соціально-демографічними характеристиками.

Інструментарій дослідження включає план аналізу, оціночний лист спостереження та анкету. З метою виявлення патріотичних установок, норм, цінностей та ідеалів у громадській думці молоді було організовано авторське соціологічне дослідження. Під час збору первинної соціологічної інформації було використано анкетне опитування. У самому анкетному опитуванні взяли участь більше осіб чоловічої статі 6 чоловіків і 4 жінки, відповідно). Віковий контингент респондентів представлений у наступному співвідношенні: 18 років – 2. 20 років – 1, 21 рік – 2, 23 – 1, 26 -1, 30 – 3. Аналіз даних, було здійснено за чотирма показниками. До першого показника були включені змінні, створені задля виявлення позиції респондентів щодо патріотизму: його визначення, трактування їм понять: «патріотичний обов'язок», «патріот», і навпаки, «непатріот», знання державних свят та його історичної значимості тощо. У другий показник - змінні, що виражають чуттєве, емоційне ставлення респондента до рідного міста та країни. У третій показник увійшли змінні, що дозволяють визначити наявність у молодої людини бажання і готовності проявити себе як патріота, зробити вчинки на благо Батьківщини. В рамках четвертого показника були проаналізовані відповіді на питання, спрямовані на виявлення факторів та акторів, які справили вирішальний вплив на формування патріотичних установок молоді. Розглянемо дані докладніше.

Когнітивний компонент проявів патріотизму. Однією з труднощів, з якою стикаються дослідники патріотизму, є неоднозначність трактування даного терміна. Це зумовлено складною природою патріотизму, різноманіттям форм його прояву, залежністю його конкретного змісту від історичних, соціально-політичних та економічних умов.

Науковець, який за допомогою включеного спостереження досліджує патріотизм, постійно стикається з труднощами, пов'язаними з фіксацією результатів спостереження. Записи результатів спостереження, як правило, не можуть здійснюватися безпосередньо під час спостереження, оскільки це може впливати на респондентів. Зазвичай фіксація даних відбувається після завершення контакту з випробуваними. Однак у такому варіанті виникають проблеми: деякі деталі можуть забуватися, можуть з'являтися події, яких насправді не було, а їх образи можуть бути синтезовані у свідомості спостерігача на основі асоціацій з побаченим, почутим чи прочитаним раніше. Це може відбуватися мимоволі, незалежно від бажання дослідника. Іноді отримані результати просто не відповідають дійсності через накладання суб'єктивних оцінок спостерігача, які відображають його власні переконання, установки та звички.

Напівструктуроване інтерв'ю як метод дослідження патріотизму молоді під час війни дало нам можливість виявити глибинні аспекти патріотичних установок української молоді, серед іншого їх когнітивні, емоційні та поведінкові паттерни, через аналіз їх виключних подій в житті та індивідуальних тлумачень понять. Дослідження засвідчило, що війна значно вплинула на формування патріотичних цінностей молоді, зокрема через прямий досвід участі або співпереживання, що підтверджується даними аналізу соціально-демографічних характеристик та якісним змістом інтерв'ю. Але й цей метод має обмеження, пов'язані з суб'єктивністю інтерпретації даних та складністю фіксації невербальних реакцій, який може потребувати іншого застосування кількісних методів для підвищення об'єктивності цього опитування.

3.2. Аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження соціальної згуртованості українців в патріотизмі .

В результаті анкетування з'ясувалося, що для більшості опитаних (6) патріотизм асоціюється, в першу чергу, з "любов'ю до рідної оселі, міста, держави, відданістю національним цінностям, звичаям, способу життя". До того

ж, для (4) людей ключовим аспектом патріотизму виступає "безкорислива відданість та служіння Батьківщині, готовність до самовідданості задля її процвітання або захисту"; для (4) - "національна ідентичність, відчуття гордості за належність до свого народу". Найменше респондентів означили патріотизм як "бажання працювати для розквіту Батьківщини" (2), а також як "інтернаціоналізм, готовність співпрацювати з представниками інших народів та націй для майбутнього України" (Рис. 3.1.)

Рис 3.1. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Що, на Ваш погляд, є патріотизмом?»

Таким чином, отримані дані дозволяють зробити висновок про те, що, в основному, для молоді патріотизм має позитивне забарвлення, пов'язане з любов'ю до Батьківщини і служінням їй і лише для невеликої кількості молодих людей - до інших народів і націй. Здається необхідним розглянути, яку роль системі цінностей патріотизму молоді займає ключове у цьому питанні поняття «Батьківщина». Переважна більшість молодих людей, які написали есе, впевнені, що «мати Батьківщину, рідне місто, рідну землю є найціннішим» для будь-якого громадянина. Любов до Батьківщини є молодим людям найсильнішим мотивом

для активної творчої діяльності людини. «Я думаю, у будь-який час поняття Батьківщини, цінуватиметься. Особливо під час важких подій під час війни в Україні.

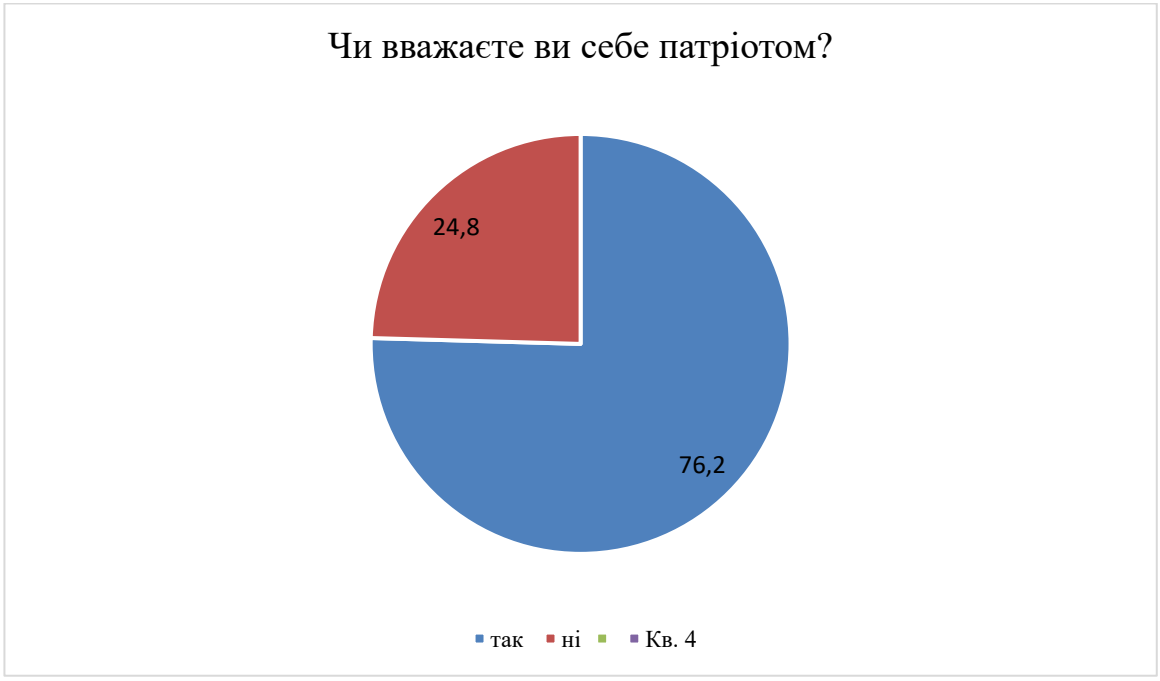

Рис. 3.2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: Чи вважаєте ви себе патріотом?

Вважають себе патріотами абсолютна більшість опитаних представників молоді - 8. Гендерний розподіл з даного питання не показав яких-ось великих відмінностей у думках чоловіків і жінок.,

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Що, на Ваш погляд, є «непатріотизмом»?» показаний на Рис.3.3.

Рис. 3.3. «Що, на Ваш погляд, є «непатріотизмом»?»

Для більшості респондентів проявом «непатріотизму» є злочинність 5. Для значного числа опитаних 3 «непатріотизм» проявляється у відмові від служби в армії та захисту своєї країни у разі потреби, а також у вигляді діяльності, спрямованої лише на отримання особистої вигоди - 3.

Рис. 3.4.Чи пишаєтесь ви своєю країною?

Результати опитування показали, що переважна більшість анкетованих 8 пишаються тим, що є громадянами України. На рис. 3.4. ми бачимо що більшість молоді пишаються країною свого проживання 7. Як предмети гордості більшість респондентів назвали історію рідної країни 4, на другому місці за популярністю – культурна спадщина України 3.

Таким чином, аналіз даних, отриманих у ході проведеного соціологічного дослідження, дозволяє зробити висновок про виразність у молоді емоційною складовою проявів патріотизму, яка полягає в наявності у них позитивних почуттів по відношенню, як до рідної країни, таки до міста. Зараз багато хто говорить про відсутність патріотизму у молодого покоління. Однак отримані в ході дослідження дані ставлять це твердження під сумнів під час війни.

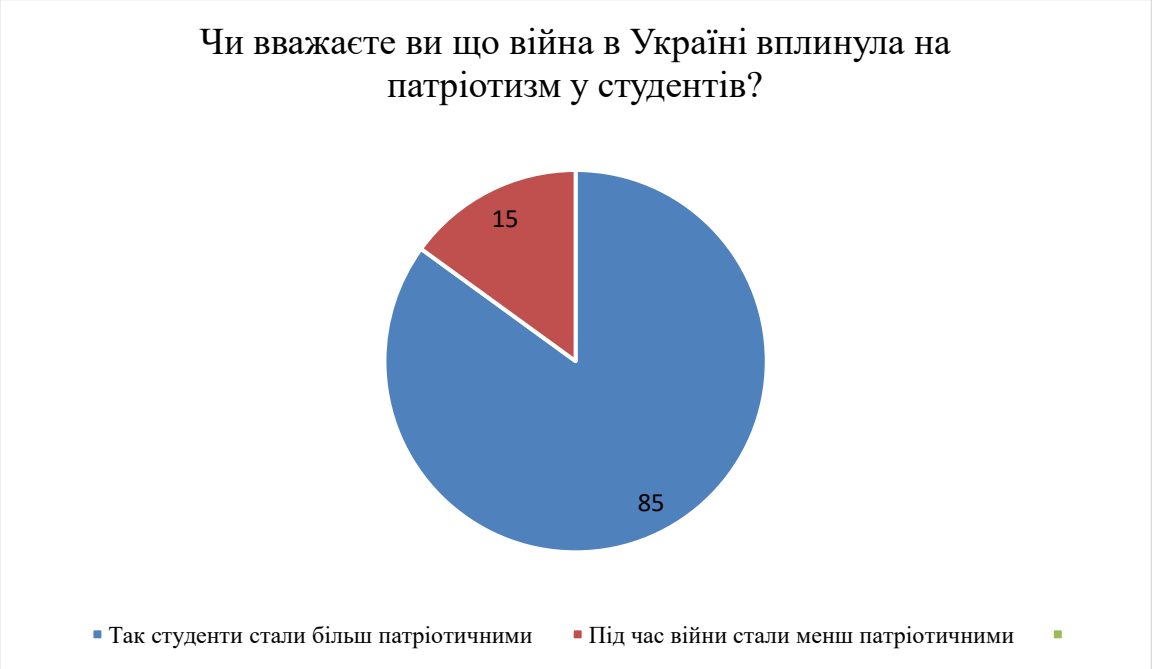

Рис. 3.5. Чи вважаєте ви що війна в Україні вплинула на патріотизм у молоді?

Переважна більшість респондентів 8 заявила що війна підвищила рівень їх патріотизму. Протилежну точку зору висловили 2 респондента.

Цей факт дуже показовий з урахуванням того, що більшість респондентів находиться під час воєнних дій, виховуються в період кризи моральних

орієнтирів, занепаду виховної функції навчальних закладів і масового впливу ЗМІ, що піддавали цінність українського патріотизму девальвації. Однак тривожить, що майже кожен п'ятий опитаний хотів би народитися і жити в іншій країні.

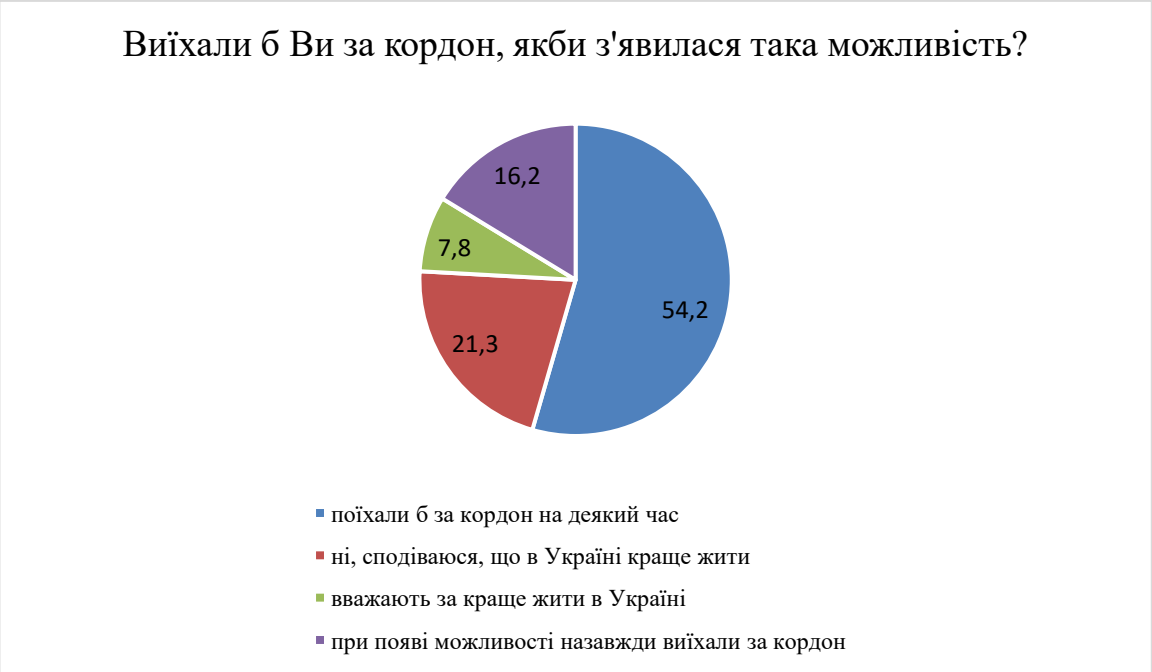

Рис. 3.6. «Виїхали б Ви за кордон, якби з'явилася така можливість?

Так, 6 респондентів поїхали б за кордон на деякий час (причому даної позиції дотримується більшість як чоловіків, так і жінок). На другому місці знаходиться відповідь «ні, сподіваюся, що в Україні краще жити» 3. Навіть при поганому розвитку подій вважають за краще жити в Україні всього 1 опитаних молодих людей.

Однак мала кількість респондентів 2 заявили про те, що при появі можливості назавжди виїхали за кордон, причому кореляційний аналіз показав, що 1 з них вважають себе патріотами. Згідно з гендерним аналізом отриманих даних, серед охочих поїхати за кордон назавжди жінок на 20% більше, ніж чоловіків.

У рейтингу причин, здатних спонукати респондентів до переїзду в іншу країну, перше місце займає початок війни в Україні, про що заявили 3 опитаних. Більш цивілізованим ставленням до людей за кордоном пояснили своє бажання

залишити Україну - 2 молодих людей. Цікава та обставина, що приблизно п'ята частина опитаних 2 не змогла відповісти на питання про причини, здатні спонукати їх до переїзду в іншу країну.

Рис. 3.7. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Якs причини здатні спонукати Вас жити в іншій країні?

Особливий інтерес представляє аналіз відповідей респондентів на відкрите питання анкети «Що особисто Ви робите як патріот своєї країни?» Відповіді представників молоді можна розбити на підгрупи, відповідні компонентам проявів патріотизму:

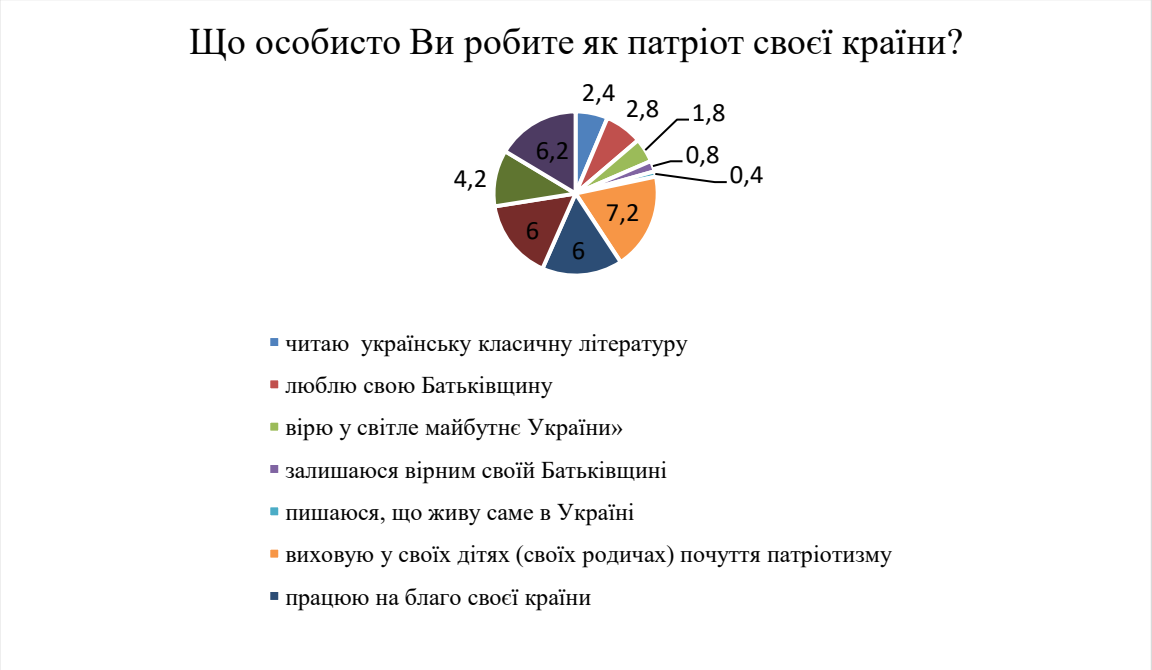

Рис. 3.8. Що особисто Ви робите як патріот своєї країни?

Когнітивна підгрупа містить наступні варіанти, запропоновані 1; "читаю українську класичну літературу" 1, "долучаюся до культурної спадщини України" (0,4%). Емоційна підгрупа включає такі дії респондентів як патріотів: «люблю свою Батьківщину» 3; «вірю у світле майбутнє України» 2; «залишаюся вірним своїй Батьківщині» 1; «пишаюся тим, що я – українка» 1; «пишаюся, що живу саме в Україні» 1 і т.д. «виховую у своїх дітях (своїх родичах) почуття патріотизму» 1; «чесно працюю на благо своєї країни» 1; «беру участь у виборах» 1; «відслужив в армії» 1; «живу та працюю в країні, у місті, в якому народився» 1 і т.д.

Примітно, що серед відповідей респондентів практично відсутня когнітивна сторона патріотизму. Отже, можна дійти до невтішного висновку до того, що патріотична діяльність молоді більш виражена, ніж її патріотичне свідомість. Таким чином, належить вирішити задачу поєднання традиційного «військового» ядра патріотичного виховання з новими змістами, що відображають сучасні цінності та установки. почуття патріотизму найбільше вплинули батьки та родичі (6), викладачі у вузі (4), тобто, основні агенти

виховання та соціалізації підростаючого покоління. Третім за популярністю став варіант «початок війни» (3) (Рис.3.9).

Рис. 3.9. Що на вас вплинуло на формування патріотизму?

На думку респондентів, патріотичне виховання має включати знайомство підростаючого покоління з історією, культурою та цінностями країни та рідного краю 4, оборонно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі заходи 4 виховання почуття гордості за свою країну 3. Отже, самі молоді люди зацікавлені, перш за все, у практичному компоненті патріотичного виховання після початку війни в Україні.

Рис. 3.10. Структура відповідей на запитання: «Які заходи, на Ваш погляд, має включати патріотичне виховання молоді?»

У здійсненні патріотичного виховання необхідні використання нових концептуальних підходів, насамперед, усвідомлення того, що підвищення цінності патріотизму, особливо у представників підростаючого покоління, має бути пріоритетним напрямом державної політики після початку війни в Україні.

Для більш ясним висновкам, була проведена оцінка патріотичних настроїв та виховання молоді в умовах повномасштабного вторгнення росії.

Опитувальник (18–30 років)

Мета: з’ясувати рівень патріотизму, відчуття соціальної згуртованості та вплив війни на ці показники.

Результати опитування ми представили нижче. На перше питання Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму? були отримані наступні результати, які ми помістили у Рис. 3.11.

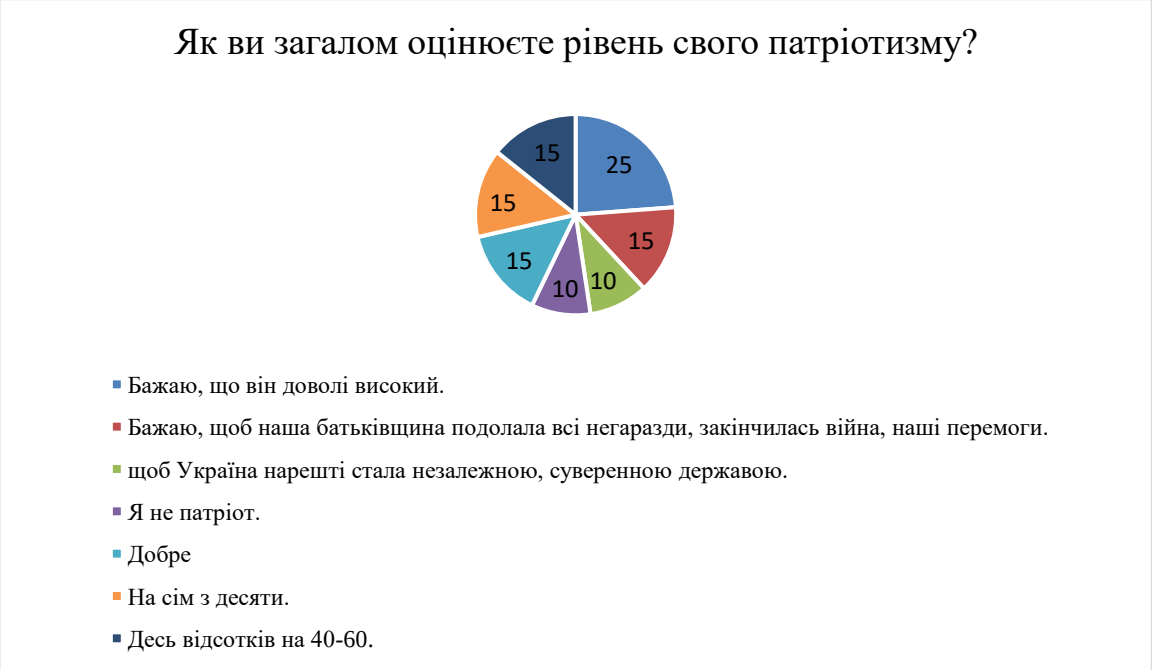

Рис. 3.11. Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму?

Отже, по отриманим результатам ми бачимо, що найбільше проявився результат проявився у респондентів які вважають, що він доволі високий – 3, бажають, щоб наша батьківщина подолала всі негаразди, закінчилась війна, наші перемоги – 2, зоб Україна нарешті стала незалежною, суверенною державою – 2, добре-1, Я не патріот вказав 1 , на сім з десяти вважають – 2, та ще 1 сказав що десь відсотків на 40-60.

Далі ми дослідили питання: Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?. Результати представлено на Рис. 3.12.

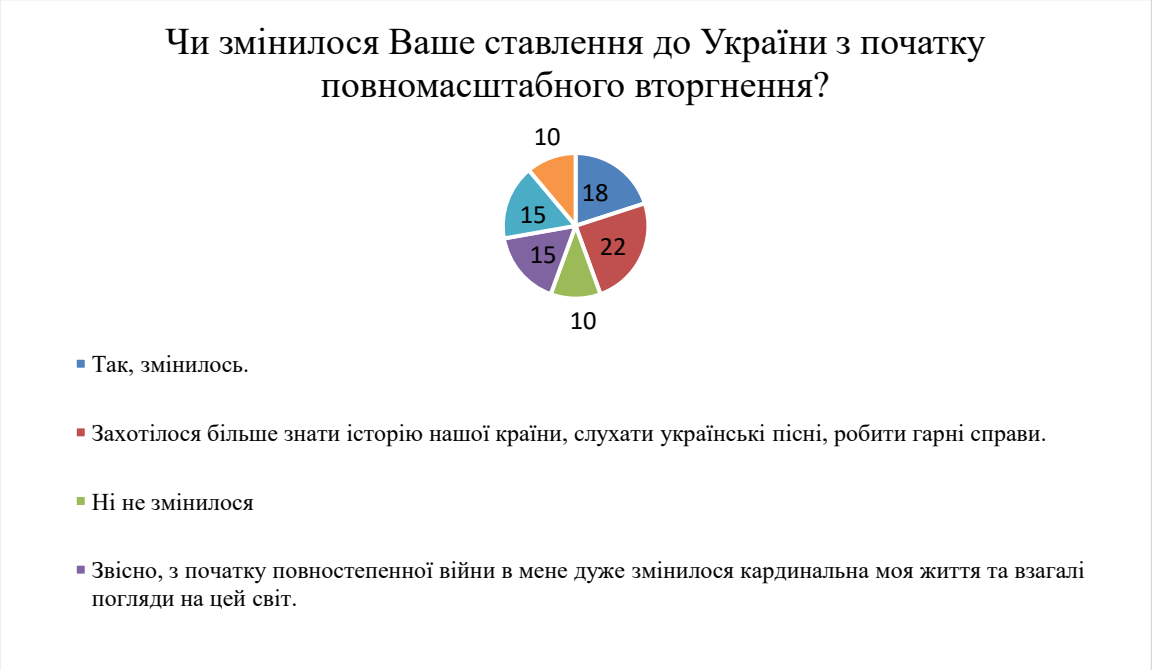

Рис. 3.12. Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?

По отриманим даним ми бачимо, що змінилося відношення до України після початку повномасштабного вторгнення у 2 молодих людей, ще 2% вважають що змінилося в негативну сторону, вважають що не змінилося - 1, вважають що змінилося -2, та ще 2 вважають, що звісно, з початку повностепенної війни в мене дуже змінилося кардинальна моя життя та взагалі погляди на цей світ.

Далі ми дослідили питання: Що для Вас означає бути патріотом? Результати занесено у Рис. 3.13.

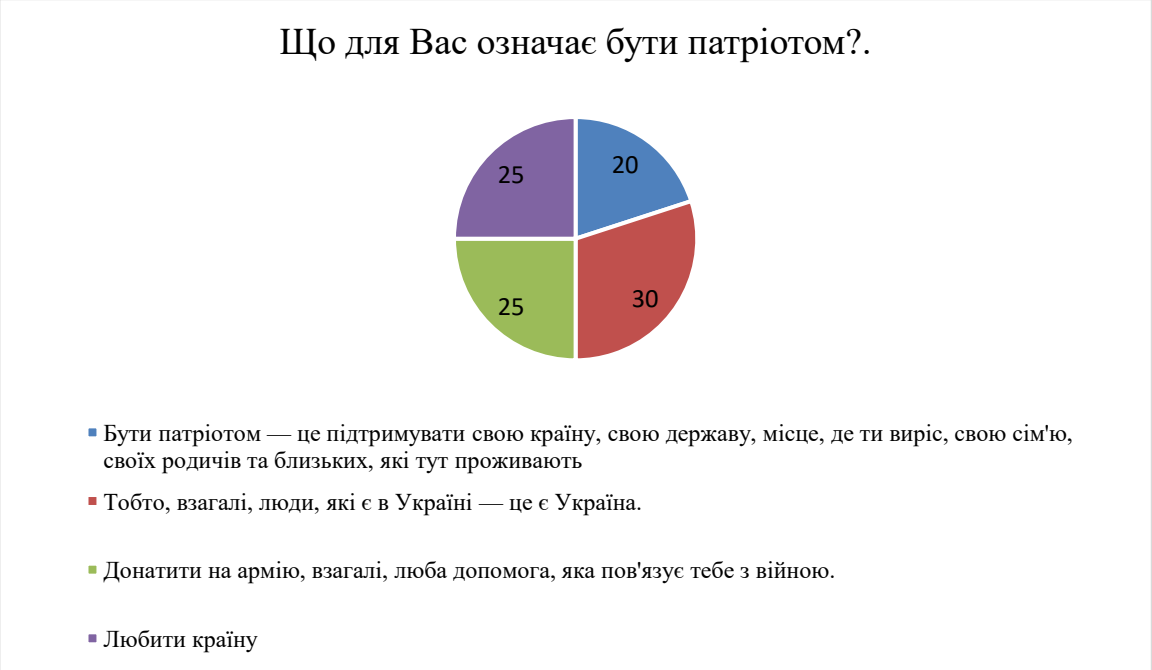

Рис. 3.13. Що для вас означає бути патріотом?

З наведеного випливає, що респонденти вважають що бути патріотом, це підтримувати свою країну, свою державу, місце, де ти виріс, свою сім'ю, своїх родичів та близьких, які тут проживають – 3. Донатити на армію, взагалі, люба допомога, яка пов'язує тебе з війною -3. Любити свою країну- 5.

Наступним ми дослідили питання Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?. Результати представлено на Рис. 3.14.

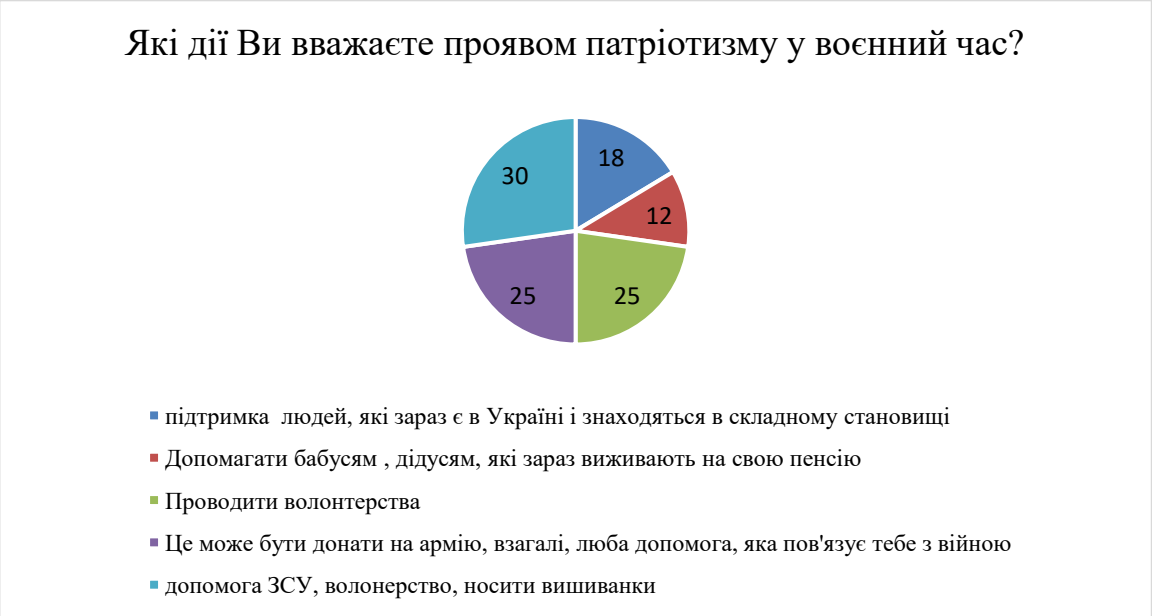

Рис. 3.14. Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?

Отже ми бачимо, що найбільше проявом патріотизму у воєнний час є: підтримка людей у складному становищі – 2, допомагати бабусям , дідусям, які зараз виживають на свою пенсію. 2, проводити волонтерства. 3, донати на армію, взагалі, люба допомога, яка пов'язує тебе з війною. 3, допомога ЗСУ, волонтерство, носити вишиванки 3 людини.

Далі ми дослідили питання: Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

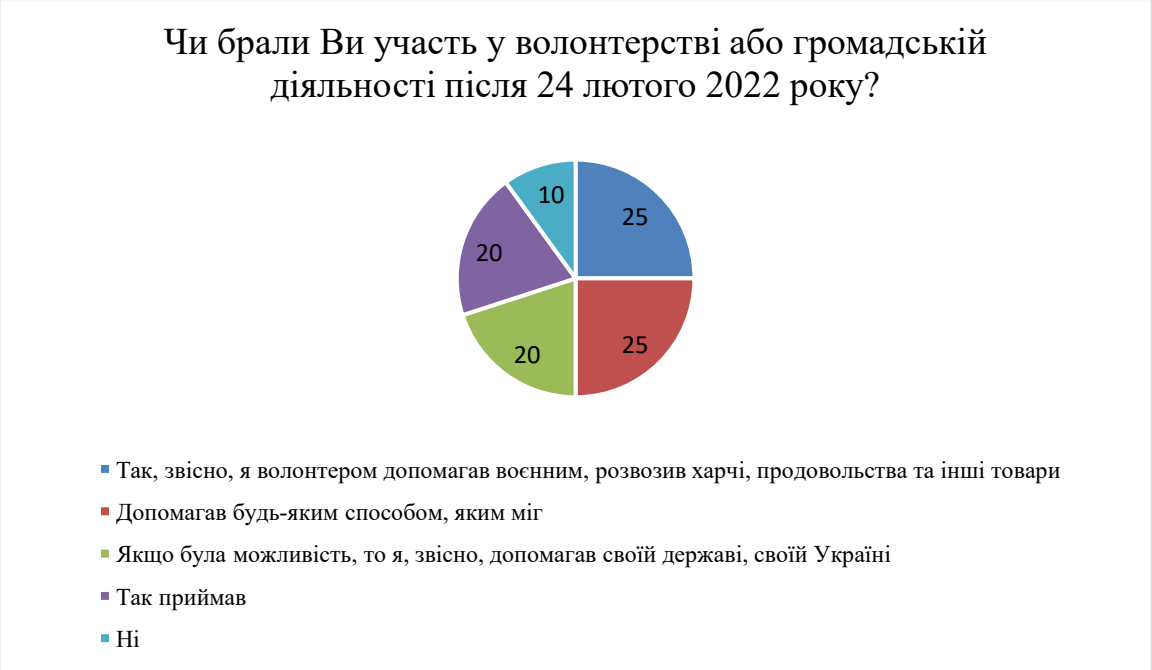

Рис. 3.15. Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

Отже, ми бачимо що по результатам опитування більшість опитуванних допомагали воєнним, розвозив харчі, продовольства та інші товари. 3, допомагали будь-яким способом, яким міг - 2. Людей, якщо була можливість, то я, звісно, допомагав своїй державі, своїй Україні – 2, так, приймав 2 та не приймали участь 1 респондент.

Наступним ми дослідили питання: Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?. Результати представлено у Рис. 3.16.

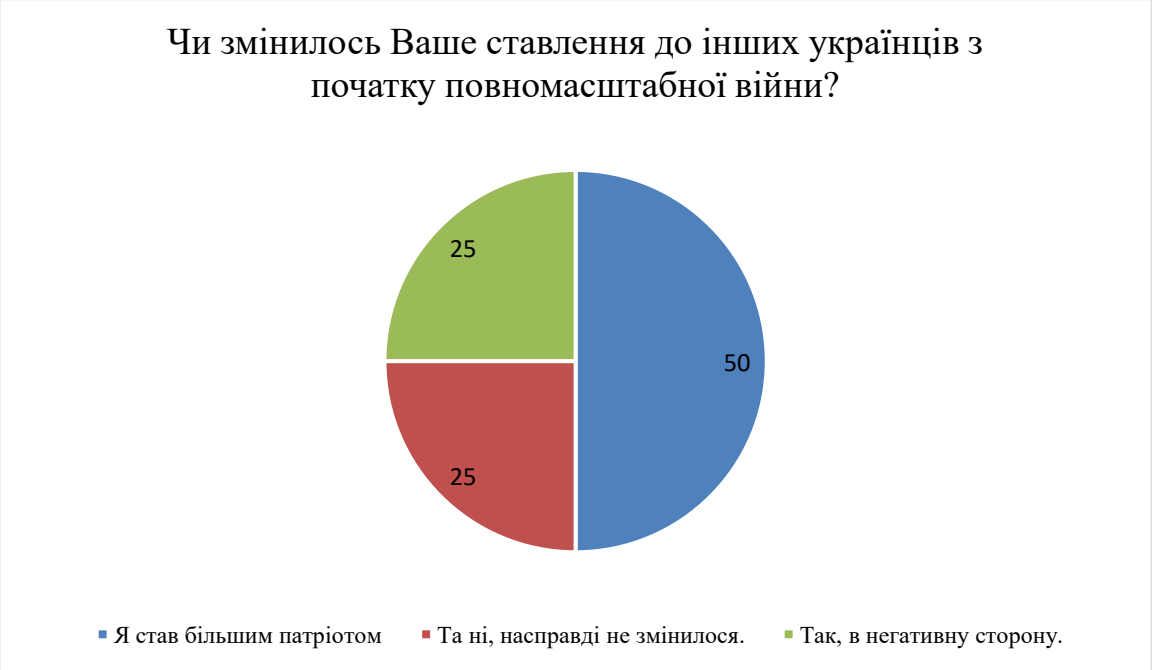

Рис. 3.16.Результати питання Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?

По отриманим даним ми бачимо, що 6 стали більшими патріотами, не змінилося ставлення у 2 та ще у 2 змінилося в негативну сторону.

Далі ми дослідили питання Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим?

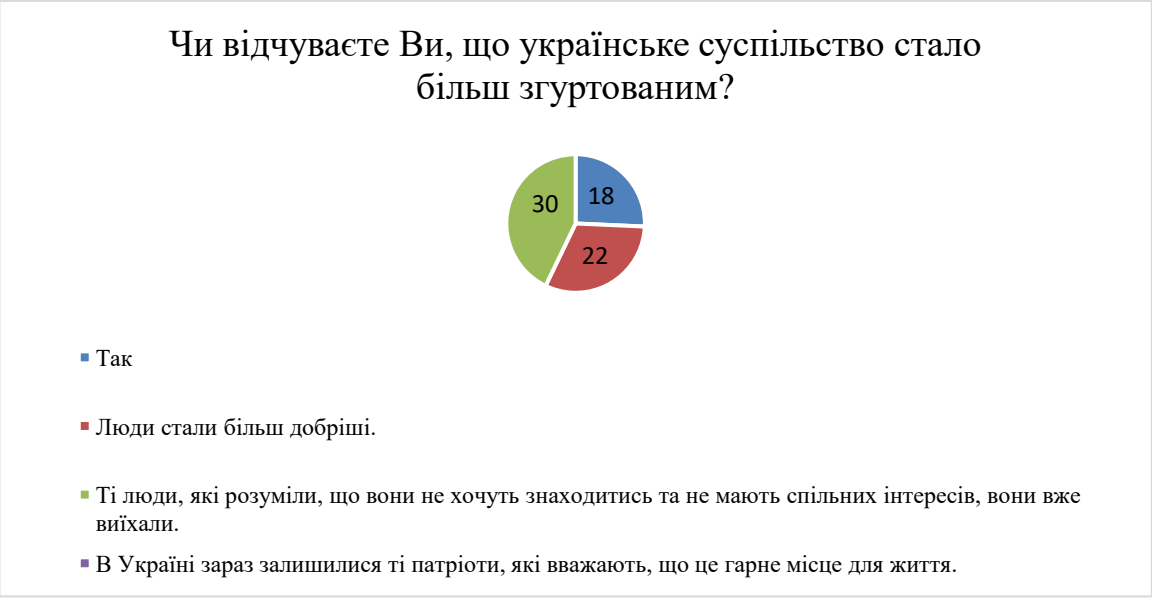

Рис. 3.18. Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим? Наведіть приклад

Отже, ми бачимо що більшість вважають що суспільство стало більш згуртованими -2, люди стали більш добріші -3, ті люди, які розуміли, вони не бажають знаходитись та не мають спільних інтересів, вони вже виїхали -3, в Україні зараз залишилися ті патріоти, які вважають, що це гарне місце для життя – 2.

Далі ми провели дослідження питання Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

Рис. 3.19. Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

Отже, по отриманим результатам ми бачимо, що результати розділилися пополам. 5 людей вважають що вони на жаль, зараз не можуть точно відповісти на це питання, так як ситуація не з найкращих, для держави, а ще 5 вважає що проти влади зараз, краще не йти.

Далі ми розглянули питання: Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни? Результати представлено на Рис.3.20.

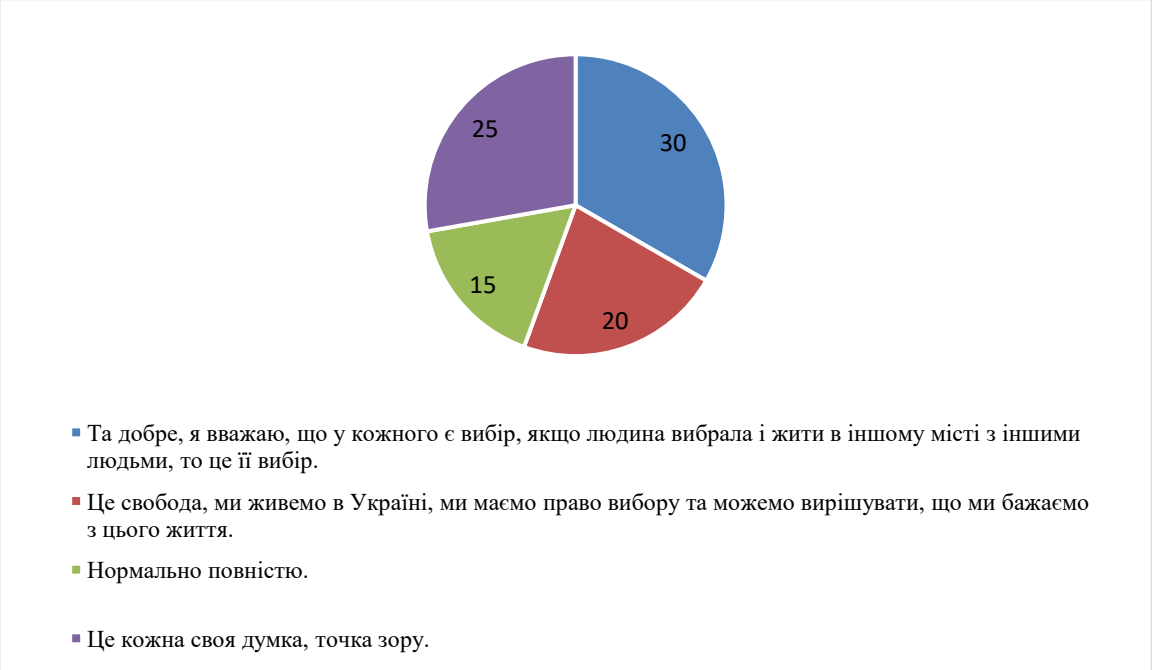

Рис. 3.20. Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни?

Більшість респондентів позитивно відносяться до людей, які виїхали з України у час повномасштабного вторгнення. Вони вважають, що у кожного є вибір, якщо людина вибрала і жити в іншому місті з іншими людьми, то це її вибір – 3, це свобода, ми живемо в Україні, ми маємо право вибору та можемо вирішувати, що ми бажаємо з цього життя-2, нормально повністю -2, це кожна своя думка, точка зору – 3. Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?. Результати представлено на Рис. 3.21.

Рис. 3.21. Так. Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?

5 людей відповіли що у них є такі люди, 3 особи відповіли що немає, а ще 2 указали, шо всі навіть ті, хто за кордоном, хочуть повернутися в Україну.

Далі ми дослідили питання: Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

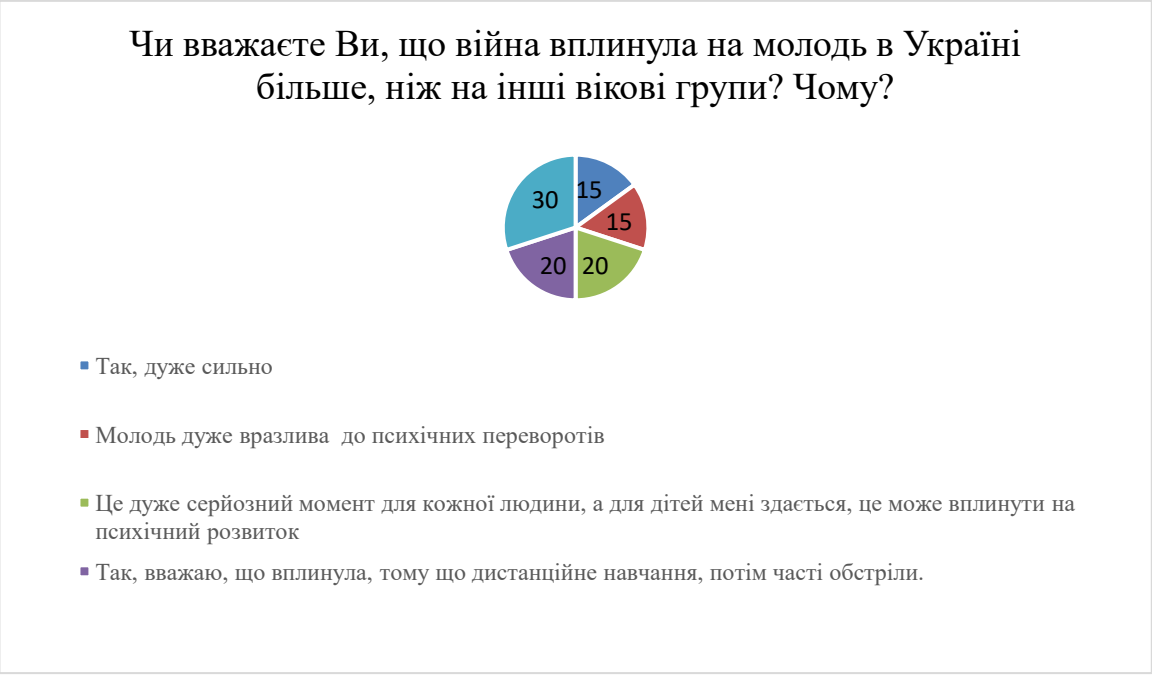

Рис. 3.22. Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

Тут видно, що війна дуже сильно вплинула на молодь. По отриманим результатом. Молоді українці вважають, що впливає дуже сильно-2, молодь дуже вразлива до психічних переворотів - 2, це дуже серйозний момент для кожної людини, а для дітей мені здається, це може вплинути на психічний розвиток через час. – 2, так, вважаю, що вплинула, тому що дистанційне навчання, потім часті обстріли-2 , це впливає якось на нервову систему, та загалом на можливість реалізуватися і так далі 3.

Далі ми дослідили питання Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

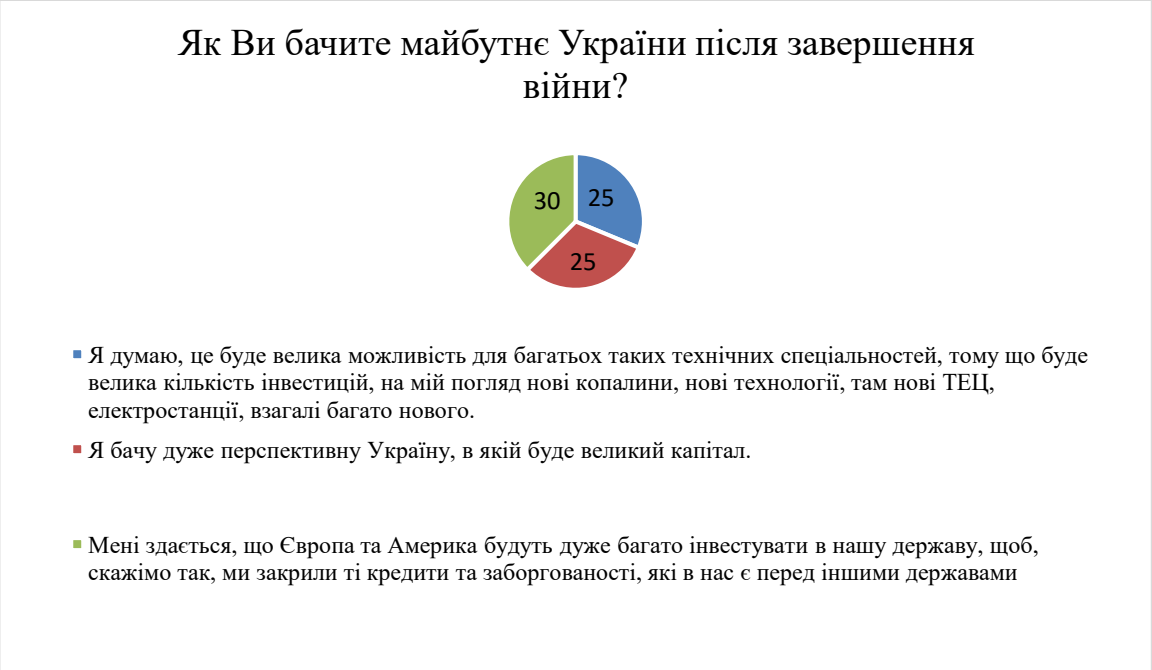

Рис. 3.23. Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

Отже ми бачимо що українці бачать дуже гарне майбутнє для України. 3 вважають, це буде велика можливість для багатьох таких технічних спеціальностей, тому що буде велика кількість інвестицій, нові копалини, нові технології, там нові ТЕЦ, електростанції, взагалі багато нового., 1 бачить дуже перспективну Україну, в якій буде великий капітал. 3 респондента вважають, що Європа та Америка будуть дуже багато інвестувати в нашу державу, щоб, скажімо так, ми закрили ті кредити та заборгованості, які в нас є перед іншими

державами, ще 2 респондента вважать що в Україні буде дуже позитивне бачення на майбутнє.

Далі ми дослідили питання: Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

Рис. 3.24. Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

Отже, отримані результати у молодих українців розділилися порівну. 5 вважають що бути єдиними українцям зараз допомагає віра в краще майбутнє. Ще 5 визначили важливим віра в перемогу.

Далі ми дослідили питання Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?.

Рис. 3.25. Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?

Отже отримані результати показали що через нинішню ситуацію у крані більшість почувають негативні емоції Мені сумно, мені неприємно, боляче, я б сказав – 2, це війна, вона не може викликати якихось радісних емоцій, тільки негативні – 2, хочеться бажати кращого для своєї доньки, щоб все закінчилось 30%, мені все одно 2. Останнім ми дослідили питання Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

Рис. 3.26. Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

Отже, респонденти вказали що може згуртувати українців в цій складний час це тверезий погляд на це життя -3 якщо воно буде у всіх людей, то вони будуть згуртованими -2, якщо люди стануть більш загартованішими вказали 5 людей.

Тепер ми зрозуміли, що у опитуванних виявився високий рівень патріотизму серед української молоді під час війни, де 23 респондентів ідентифікують себе як патріоти, а 22 відзначають зростання патріотичних почуттів після повномасштабного вторгнення. Однак спостерігається суттєвий розкол у ставленні до державних інституцій (близько половини довіряють, інші - ні) та міграційних настроях (17 респондентів розглядають тимчасовий виїзд за кордон). Найбільш значущими чинниками соціальної згуртованості молоді виявились: практична допомога армії (волонтерство, донати), спільна віра в перемогу та фізичний й. емоційний зв'язок з Україною.

3.3. Рекомендації щодо посилення соціальної згуртованості в патріотизмі українців

Особливої суспільної ваги соціальна згуртованість набуває саме під час кризових етапів розвитку суспільства. Що є актуальним особливо в контексті повномасштабного військового вторгнення росії. Памятаючи відомий крилатий вислів, що в війнах в першу чергу перемагають шкільні вчителі та парафіяльні священники, спробуємо розкрити цю тезу, але за умов наших сучасних реалій. Саме патріотичне виховання молоді є механізмом оптимізації соціальної згуртованості українського суспільства.

У здійсненні патріотичного виховання необхідні використання нових концептуальних підходів, в першу чергу, усвідомлення того, що підвищення цінності патріотизму, особливо у представників підростаючого покоління, має бути пріоритетним напрямом державної політики. Ця політика повинна бути спрямована на проведення організаторської та управлінської діяльності, заснованої на досягненнях сучасної науки. Актуальною є розробка та впровадження ефективної системи патріотичного виховання у закладах вищої

світи, що забезпечує оптимальні умови формування та розвитку у молодих людей готовності до служіння державі та суспільству, чесному виконанню громадянських та службових обов'язків; затвердження у почуттях і свідомості молоді патріотичних цінностей, переконань, поваги до історії, традицій та культурної спадщини України, підвищення престижу державної, а особливо, військової, служби; створення ефективних механізмів, що забезпечують функціонування системи патріотичного виховання молодих людей, особливо в контексті повномасштабного вторгнення росії.

Таким чином зазначимо, що патріотичні ціності займають стійке місце у системі ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах, як показало наше дослідження. Переважна більшість опитаних нами молодих людей пишаються тим, що вони є громадянами України. Також переважна більшість молодих людей планують жити у своїй рідній країні і працювати на її благо.

Попри те, що дуже багато залежить від безпекової, соціально-економічної та культурної ситуації в країні, саме соціальні чинники є визначальними. Так, значний вплив мають сім'я, референтні групи (друзі, однокласники, одногрупники), освітні заклади та твори літератури та кінематографії. Тобто ті чинники, за допомогою яких соціальний субєкт формує свій габітус, згідно теорії П.Бурд'є.

Також багато залежить і від методів патріотичного виховання. Більшість респондентів вважають за необхідне знайомити підростаюче покоління з історією, культурою і цінностями країни та рідного краю, проводити оборонно-спортивні та фізкультурно-оздоровчі заходи, впроваджувати здоровий спосіб життя та любов до своєї землі.

Зазначимо, що зддебільшого молоді люди люблять свою країну пишаються нею, готові працювати і стати на збройний захист у разі потреби. Разом з тим ми відзначаємо деякі проблеми щодо цілісної конструкції патріотичних ціностей.

Так, недостатньо сформовано когнітивну складову проявів патріотизму. Інформанти доволі самокритично визнавали, що недостатньо знають історію, її героїв, та птребують вдосконалення опанування культурної спадщини України.

Враховуючи вищенаведене, можна запропонувати такі дії оптимізації соціальної згуртованості, які є дуже актуальними на сьогоднішній день:

По-перше потрібно покращити інституційний розвиток: Потрібно вдосконалити державні і громадські інституції, які будуть відповідати потребам людей у таких кризових умовах, як зараз. В контексті цього, подальше вдосконалення центрів психологічної підтримки та соціальної адаптації для внутрішньо переміщених осіб, відповідає цьому завданню. Таким чином можливо укріпити довіру між громадянами та державою та підвищити соціальну згуртованість.

По-друге, актуальною задачею є розробка ефективних комунікаційних стратегій. Актуальним є фокус на медіаосвіті в контекстах медіограмотності. Що є головним фактором успішної протидії ворожої дезінформації. Потрібно інвестувати у соціальні проекти, які будуть спрямовані на підтримку волонтерства, соціальної згуртованості та взаємодопомоги.

По-третє, актуальною задачею є вдосконалення місцевого самоврядування. В контексті цього плани щодо розвитку локальних громад, повинні враховувати створення платформ, де можна відверто поговорити про проблеми, які турбують людей та знайти механізми сприяння участі у громадській ініціативі. Це дуже важливо під час вторгнення з боку росії.

Підсумову зазначимо, що для успішної реалізації цих заходів необхідний тісний зв’язок держави з громадянським суспільством, його активними соціальними суб'єктами. Крім того важливою є пвдтримка з боку та союзників з інших країн. Важливо також враховувати динаміку соціальних змін під час сучасної війни в форматі повномасштаного вторгнення, адаптуючи стратегії до нових викликів.

ВИСНОВКИ

В результаті проведенного дослідження на тему «Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф» ми прийшли до наступних висновків.

Було здійснено уточнення основних понять: «повномасштабне вторгнення», «соціальна згуртованість», «патріотизм», «українське суспільство». Зазначимо, що патріотизм – це «соціально-політичні ставлення та поведінка, що виражають прихильність до своєї громади, відданість їй, водночас поважаючи інші громади. Це також специфічна форма солідарності зі громадою, що реалізується відповідно до прийнятих нею правових принципів та норм, включаючи так звані громадянські зобов'язання».

Зазначимо що повномасштабне вторгнення рф в Україну було здійснено в форматі воєнної агресія російської федерації проти України, яка відбулась 24 лютого 2022 року. Це розвиток агресії росії проти України, що почалась з анексії Криму у 2014 році та бойових дій на Донбасі. Тобто, повномасштабне вторгнення відбулось як одночасний наступ російських військ на Україну з півночі (Білорусь), сходу та півдня, із залученням спеціально сформованих груп вторгнення регулярної російської армії.

Визначимо соціальну згуртованість як інтегративну силу суспільства, яка забезпечує його єдність попри різноманітність та складність його соціальної структури. Вона визначає здатність суспільста до колективної дії, спрямованої на досягнення соціального прогресу. За сучасних умов повномасштабного вторгнення вона є вирішальною передумовою для збереження держави Україна.

Ми визначаємо українське суспільство як історично сформовану спільноту громадян держави Україна, які проживають на території України та визначають себе як частину української нації, мають спільні культурні, мовні, ціннісні та соціально-політичні характеристики.

Також нами була визначена історія дослідження соціальної згуртованості в патріотизмі українців в умовах війни. Попри значущість питання соціальної

згуртованості в сучасному контексті, сама тема єдності не є новою. Це класична проблема в соціальних науках, яка досліджує зв'язки, що утримують суспільства разом, і те, як вони можуть руйнуватися або призводити до значної диференціації в сучасних соціумах.

Треба зазначити, що «у формування теоретичних основ поняття значний внесок зробили класики соціологічної думки: М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, Ф. Знанецький, Т. Лукман, які розробляли категоріальний апарат для аналізу згуртованості у структурі суспільства. Окрему увагу слід приділити працям, що акцентують на ролі соціального конфлікту як чинника, що, попри деструктивну природу, може сприяти зміцненню єдності та балансу в соціумі». Щодо сучасного рівня досліджень ми відзначаємо значну кількість соціологічних досліджень, що здійснюються за сприяння міжнародних фундацій.

Також у даному дослідженні нами було застосовано як теоретичні, так і емпіричні методи. До загальнонаукових методів належать аналіз, синтез, узагальнення, порівняння. Серед соціологічних ми виділяємо анкетне опитування та глибинне інтерв’ю, а також контент-аналіз публічних джерел. Застосування кількісного та якісного аналізу дозволило глибше зрозуміти ставлення молоді до патріотизму та соціальної згуртованості. Теоретичну основу дослідження становлять концепції структурно-функціонального підходу Т. Парсонса, теорія соціальної солідарності Е. Дюркгейма.

Ми розглянули сутність соціальної згуртованості за допомогою концепції громадянського суспільства. Дослідники розуміють термін «громадянське суспільство» як сферу взаємодії економіки та держави, яка передусім включає сфери найтіснішої взаємодії, такі як сім'я, добровільні об'єднання, громадські рухи та різні форми публічної комунікації. Суттєвими характеристиками громадянського суспільства є його структура залежно від типів відносин та суспільних інститутів; незалежність, і водночас тісний зв'язок з державою, яка перетворюється на класифікацію компетенцій; визнання людини як найвищої цінності, її прав, свобод та законних інтересів.

Важливим проявом соціальної згуртованості є волонтерство, яке під час збройних конфліктів охоплює широкий спектр діяльності. Так, від гуманітарної допомоги та медичної допомоги до психологічної підтримки та організації тимчасового житла. Зазначимо, що незвичайні конфліктні ситуації створюють проблеми для волонтерів, такі як загрози безпеці, доступ до зон конфлікту та обмеженість ресурсів. Дослідження волонтерства та громадянського суспільства у збройних конфліктах мають велике значення, оскільки збройний конфлікт створює гостру потребу в гуманітарній допомозі.

Ми визначили, що цінності патріотизму займають стійке місце у системі ціннісних орієнтацій української молоді в умовах війни. Переважна більшість опитаних молодих людей пишаються тим, що вони є громадянами України. Дві третини молодих українців не представляють як свою Батьківщину іншу країну. Переважна більшість молодих людей планують жити у своїй рідній країні і працювати на її благо. Дійсно, дуже багато залежить від соціально-економічної та безпекової ситуації в країні. Разом з тим, значний вплив мають сім'я, референтна група (друзі, однокласники, одногрупники), освітні заклади, твори літератури та кінематографії.

Для проведення практичного дослідження нами був використаний метод напівструктурованого інтерв'ю. Напівструктуроване інтерв’ю, як метод збору соціологічної інформації, поєднує заздалегідь підготовлений перелік основних питань з гнучкістю у веденні діалогу. Відповідно, щодо дослідження соціальної згуртованості та патріотизму напівструктуроване інтерв’ю допомагає виявити, як молодь тлумачить поняття «патріотичний обов’язок». Також під час напівструктурованого інтерв'ю визначається встановлений раніше емоційний зв’язок із країною через особисті історії. Також, ми визначаємо чинники, що вплинули на погляди інформантів (сім’я, освіта, події війни).

Проаналізувавши результати емпіричного дослідження, ми дійшли висновку, що у опитуванних виявився високий рівень патріотизму серед української молоді під час війни, де 10 респондентів ідентифікують себе як патріоти, а 9 відзначають зростання патріотичних почуттів після

повномасштабного вторгнення. Однак спостерігається суттєвий розкол у ставленні до державних інституцій (близько половини довіряють, інші - ні) та міграційних настроях (5 респондентів розглядають тимчасовий виїзд за кордон). Найбільш значущими чинниками соціальної згуртованості молоді виявились: практична допомога армії (волонтерство, донати), спільна віра в перемогу та фізичний й. емоційний зв'язок з Україною.

Були розроблені практичні рекомендації за результатами дослідження. По-перше потрібно покращити інституційний розвиток: Потрібно вдосконалити державні і громадські інституції, які будуть відповідати потребам людей у таких кризових умовах, як зараз. По-друге, актуальною задачею є розробка ефективних комунікаційних стратегій. Актуальним є фокус на медіаосвіті в контекстах медіограмотності. По-третє, актуальною задачею є вдосконалення місцевого самоврядування. В контексті цього плани щодо розвитку локальних громад, повинні враховувати створення платформ, де можна відверто визначати шляхи вирішення проблем та ресурси, які потрібні для цього.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Oxford University Press. Volunteer (noun). Oxford Learner's Dictionaries. URL:https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/volunteer_1 (дата звернення: 14.01.2025).

2. Cambridge University Press. Patriotism. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/patriotism (дата звернення: 14.01.2025).

3. Kopaliński W. Słownik symboli. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2001. URL: https://lubimyczytac.pl/ksiazka/273014/slownik-symboli (дата звернення: 14.01.2025).

4. Putnam R. D. Bowling alone: the collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster, 2000. 541 c. URL: https://archive.org/details/bowlingalone00robe (дата звернення: 15.02.2025).

5. Ben-Eliezer U. War over Peace : One Hundred Years of Israel's Militaristic Nationalism / Uri Ben-Eliezer ; translated by Shaul Vardi. Berkeley : University of California Press, 2019. 328 c. URL: https://www.ucpress.edu/books/war-over-peace/epub-pdf (дата звернення: 15.02.2025).

6. Bar-Tal D., Staub E. Patriotism in the lives of individuals and nations. Chicago: Nelson-Hall, 1997. 336 c. URL: https://archive.org/details/patriotisminlive0000unse (дата звернення: 15.06.2025).

7. Lloyd R. From beacon to burden: shifting perceptions of patriotism in the U.S. Vanderbilt University, 2023. URL: https://www.ft.com/content/940498c7-ce47-4e9b-a4a7-7cd506a4113b (дата звернення: 15.02.2025).

8. Міністерство освіти і науки України. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : наказ № 641 від 16.06.2015. Київ : МОН України, 2015. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vihovlanya/2022/06/30/konczepcziya-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya.pdf (дата звернення: 15.02.2025).

9. Durkheim, É. The Division of Labour in Society. Paris : Alcan, 1893. 463 с. URL: https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.126617 (дата звернення: 15.03.2025).

10. Іващенко-Стаднік, Л. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education*. 2017. Т. 10, № 1. С. 36. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736209/1/ (дата звернення: 15.02.2025).

11. Bibyk D. D. Ціннісні орієнтації учнівської молоді України в умовах воєнного стану. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2022. Т. 26, № 1. С. 43–54. DOI: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54.

12. Trends in the development of social work: Postmodern ideas and prospects / I. Savelchuk, D. Bybyk, M. Zhytynska, I. Ivzhenko, O. Mikheiva, T. Kunytsia. *Postmodern Openings*. 2021. Т. 12, № 3 Sup1. С. 143–154. DOI: https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356.

13. UNDP, SeeD, DG East, USAID. SHARP: Assessing Social Cohesion, Resistance, and People's Needs in Ukraine Amid Russian Full-Scale Invasion – Wave 3 . – Київ: UNDP Ukraine, 2023. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/ (дата звернення: 15.03.2025).

14. UNDP. SHARP Wave 3: Assessing Social Cohesion, Resistance, and People's in Ukraine. Київ: UNDP Ukraine, 2024. URL: https://www.undp.org/ukraine/publications/ (дата звернення: 15.03.2025).

15. Bybyk D. D., Savelchuk I. B. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education*. 2023. Т. 10, № 1. С. 7–16. DOI: https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1.

16. Реформи і соціальна згуртованість у прикордонних регіонах України / O. Aasland, O. Deineko, O. Filippova, R. Zaporozhenko. *Ideology and Politics*. 2022. Т. 3(22). С. 191–224. DOI: https://doi.org/10.36169/2227-6068.2022.03.00009.

17. Institute for Regional Media and Information (IRMI), NGO "Promotion of Intercultural Cooperation" (PIC), National Union of Journalists of Ukraine (NUJU).

Соціальна згуртованість та медіа під час війни: результати дослідження. – Київ: IRMI, 2024. – URL: https://irmi-ukraine.org/ (дата звернення: 15.03.2025).

18. Котелевець А. М., Мартинюк Я. В. Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. Спецвип. Т. 1. С. 174–179. DOI: 10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.33

19. Ipsos, International Renaissance Foundation (IRF). Соціальна згуртованість у громадах України: дослідження 2023. Київ: Міжнародний фонд «Відродження», 2024. URL: https://www.irf.ua/ (дата звернення: 14.03.2025).

20. Verbytskyi I. Соціальне відновлення та згуртованість для України: 15 рекомендацій. Київ: Cedos, 2024. URL: https://cedos.org.ua/researches/ (дата звернення: 14.03.2025).

21. Шпенглер О. Занепад Європи : переклад нім. оригінал із нім. / пер. Ігор Денисенко. Київ : Наш Формат, 2023. 507 с.

22. Данилова Т., Юдіна В. Дж. Тойнбі та його універсалістське дослідження історії. *Traektoriâ Nauki = Path of Science*. 2018. Т. 4. № 10. С. 4001–4008. DOI: https://doi.org/10.22178/pos.39-5 (дата звернення: 15.04.2025).

23. Козирєв М. П. Соціологія : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 440 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/436 (дата звернення: 15.04.2025)

24. Загальна соціологія : навчально-методичний посібник / уклад [ПІБ викладальника]. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2019. URL: https://dspace.onu.edu.ua/bitstream. (дата звернення: 15.04.2025).

25. Гірц К. Інтерпретація культур : вибрані есе / пер. Наталя Комарова. Київ : Дух і Літера, 2001. 542 сю URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Clifford_Geertz/Interpretatsiia_kultur.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

26. Соціологія : курс лекцій / [Київський нац. авіац. ун-т (КНАУ)]. Київ, 2013. URL:

https://eprints.kname.edu.ua/39305/1/2013%20%2071%D0%9B%20%20%D0%BF%D0%B5%D1%87%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf (дата звернення: 15.04.2025).

27. Шевченко Д. С., Співак С. В. Волонтерський рух 2014 року в Україні. *Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта* : тези доп. Ч. 1. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. С. 141–143.

28. Boichak O., Jackson S. Between national identity and state legitimacy: mobilizing digitally-networked publics in Eastern Ukraine. Media, War & Conflict 2020. Т. 13. № 3. С. 258–279. – DOI: https://doi.org/10.1177/1750635219829161

URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1750635219829161 (дата звернення: 17.04.2025).

29. Charities Aid Foundation. CAF Group Annual Report 2022/23: Giving more in tough times. London: CAF, 2023. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/annual-reports/caf_group_ar_2023.pdf (дата звернення: 17.04.2025).

30. Титаренко Д. М., Титаренко О. Т.. Дослідницьке інтерв'ю: методичні рекомендації з організації та проведення дослідження. Київ: Мала академія наук України. 40 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6475/1/Tytarenko_Dosl_int.pdf (дата звернення: 17.04.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма соціологічного дослідження
на тему:
«Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф»

І. Методологічна частина

1.1. Актуальність теми.

У зв’язку з повномасштабним вторгненням рфії в Україну від соціальної згуртованості українців в патріотизмі залежить сам факт іхнього існування як етносу та як нації. Агресивний ворог України значно перевищує її як за розмірами території так і за кількістю людських ресурсів. За такихвихідних умов саме соціальна згуртованість постає як ресурс якісний, та такий, що може перевищити кількісні показники рфії. Розуміння важливості соціальної згуртованості українців в патріотизмі за умов повномасштабного вторгнення дозволить сформувати ефективні напрями її покращення.

1.2. Обґрунтування проблемної ситуації.

За останні два роки спостерігаються значні соціальні проблеми, які особливо загострились під час повільного відступу ЗСУ після невдалої спроби контрнаступу у 2023 році. В першу чергу ми спостерігаємо проблеми з військовою мобілізацією, наявністю мілліонів ухилянтів, які не оновили данні в ТЦК та суспільною толерацією, попри роздратуваня, даної соціальної реальності.

Можна провести певні паралелі і згадати кейс принесення в жертву окремих членів суспільства. Де факто, відбулась фіксація близько 1 млн. громадян україни у лавах Сил оборони, фактично без можливості демобілізвції. Мережа заповнена матерівлами про ухилянтів та посадовців-корупціонерів які задіяні в цих схемах. Вищенаведена соціальна реальність загрозливо сприяє

збільшенню демотивації та моральному занепаду у частини українського суспільства. У цьому контексті соціальна згуртованість виступає дієвим механізмом збілшення ресурсності українського суспільства, його готовності в збройній боротьбі відстояти своє право на існування і як етносу і як нації.

1.3. Об’єкт дослідження.

Соціальна згуртованість українців

1.4. Предмет дослідження.

Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф

1.5. Мета дослідження.

Дослідити соціальну згуртованість українців в патріотизмі в умовах повномасштабного вторгнення рф.

1.6. Завдання дослідження.

1. Виявити дії які є проявом патріотизму у воєнний час.

2. Виявити що могло б ще більше згуртувати українців.

3. З’ясувати чи дійсно українське суспільство стало більш згуртованим

1.7. Логічний аналіз основних понять.

Соціальна згуртованість – це інтегративну силу суспільства, яка забезпечує його єдність попри різноманітність та складність його соціальної структури. Вона визначає здатність суспільста до колективної дії, спрямованої на досягнення соціального прогресу. За сучасних умов повномасштабного вторгнення вона є вирішальною передумовою для збереження держави Україна.

Патріотизм – це це відчуття любові до своєї країни більше, ніж до будь-якої іншої, та гордості нею, а патріот», це людина, яка любить свою країну і, якщо необхідно, боротиметься за неїє

1.8. Гіпотези дослідження.

1. Соціальна згуртованість позитивно впливає на патріотизм українців.

2. Соціальна згуртованість українців в патріотизмі посилюється завдяки волонтерському руху.

1.9. Операціоналізація

I. Соціально-демографічні характеристики

1. Стать.

чоловіча

жіноча

2. Вік:

18-29

30-39

40-49

50-59

60-69

70+

3. Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму?

4. Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?

5. Що для Вас означає бути патріотом?

4.Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?

5.Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

6.Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?

7.Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим? Наведіть приклад.

8.Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

9.Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни?

10.Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?

11.Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

12.Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

13.Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

14.Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?

15.Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

II. Методична частина

2.1. Обґрунтування методу дослідження.

У прикладній частині роботи буде використане напівструктуроване інтерв'ю.

Об’єктом дослідження виступають соціальна згуртованість українців.

2.2. Визначення обстежуваної сукупності та розрахунок її обсягу.

Обсяг вибіркової сукупності складає 30 осіб.

Додаток Б

Гайд

Напівструктурованого інтерв'ю

Шановний експерте! Я, студент 4 курсу факультету соціології та управління, проводжу соціологічне дослідження в межах написання дипломної роботи за темою «Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф».

Прошу Вас відповісти на питання гайду, таким чином, який найбільше відображає вашу позицію та досвід щодо запропонованих питань.

Всі результати дослідження є конфіденційними та будуть використані лише в узагальненому вигляді.

1. Ваша стать:
    1. чоловіча
    2. жіноча
2. Ваш вік:
    1. 18-29
    2. 30-39
    3. 40-49
    4. 50-59
    5. 60-69
    6. 70+
3. Як Ви загалом оцінюєте рівень свого патріотизму?

4.Чи змінилося Ваше ставлення до України з початку повномасштабного вторгнення? Як саме?

5.Що для Вас означає бути патріотом?

6.Які дії Ви вважаєте проявом патріотизму у воєнний час?

7.Чи брали Ви участь у волонтерстві або громадській діяльності після 24 лютого 2022 року?

8.Чи змінилось Ваше ставлення до інших українців з початку повномасштабної війни?

9.Чи відчуваєте Ви, що українське суспільство стало більш згуртованим? Наведіть приклад.

10.Чи є у Вас відчуття довіри до держави та суспільних інституцій зараз?

11.Як Ви ставитеся до людей, які виїхали з України під час війни?

12.Чи є у Вашому колі спілкування хтось, хто змінив свою громадянську позицію через війну?

13. Чи вважаєте Ви, що війна вплинула на молодь в Україні більше, ніж на інші вікові групи? Чому?

14. Як Ви бачите майбутнє України після завершення війни?

15. Що, на Вашу думку, допомагає українцям залишатися єдиними зараз?

16. Які емоції Ви найчастіше відчуваєте, коли думаєте про теперішню ситуацію в країні?

17. Що, на Вашу думку, могло б ще більше згуртувати українців у цей складний час?

Дякуємо за участь!

Декларація

академічної доброчесності

здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Дужий Ярослав Юрійович, студентк IV курсу бакалаврату, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальності 054 «Соціологія», освітньої програми «Соціологія», адреса електронної пошти shadyjr17@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна згуртованість в патріотизмі українців в умовах повномасштабного вторгнення рф» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

26.05.2025 Я.Ю. Дужий

Науковий керівник,

к. соц. н., доцент кафедри соціології О.В. Бондаренко

26.05.2025